

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Första kammaren.

Nr 17.

Lördagen den 16 mars, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 33 under åttonde huvudtiteln av propositionen med förslag till tilläggsstat till riksstaten för år 1918 gjorda framställning angående anslag till förstärkning av det för tekniska högskolan på extra stat för år 1918 beviljade anslaget till diverse utgifter för bränsle, lys-hållning m. m.; och

samma utskotts memorial nr 29, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utgifter för kapitalökning beträffande statens järnvägar;

bevillningsutskottets betänkande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig höjning av postavgifterna ävensom i ärendet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 34, angående förslag om utarbetande av ett person- och sakregister till riksdagens protokoll med bihang för åren 1911—1920;

nr 35, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens tionde huvudtitel;

nr 36, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkten 3:o av bankoutskottets utlåtande nr 19, angående vissa pensioner, avsedda att utgå av trafikmedel; och

nr 37, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bankoutskottets utlåtande nr 22, angående höjning av de valda kyrkomötesledamöternas arvoden; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 9 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1918 nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet.

Anställdes val av åtta ledamöter i riksdagens andra särskilda utskott. Därvid avlämnades 112 valsedlar, som godkändes och efter partibeteckning ordnades i tre särskilda grupper så, att en grupp bildades av 66 valsedlar med överskrift »nationella partiet», en andra

grupp av 33 valsedlar med överskrift »liberala samlingspartiet» och en tredje grupp av 13 valsedlar med överskrift »socialdemokratiska gruppen».

Härpå bestämdes till den utsträckning, som för utseende av föreskrivet antal ledamöter var nödigt, för varje grupp ordningen mellan namnen å gruppens valsedlar, och blevo därvid med iakttagande av härför stadgade grunder namnen uppförda så, som här efteråt sägs.

För »nationella partiet» uppfördes såsom

- nr 1 friherre Beck-Friis,
- » 2 herr Antonsson,
- » 3 » Meurling,
- » 4 » Åkesson, Nils,
- » 5 » Tisell,

vilka fem namn i denna följd upptagits å gruppens alla valsedlar.

För »liberala samlingspartiet» uppfördes såsom

- nr 1 herr von Koch,
- » 2 » Olsson, Lars,

vilka två namn i denna följd upptagits å gruppens alla valsedlar.

För »socialdemokratiska gruppen» uppfördes

herr Magnusson, Gerhard,

vilket enda namn förekom å gruppens alla valsedlar.

Härefter vidtogs enligt givna bestämmelser fördelningen av platserna mellan de olika valsedelgrupperna, och befunnos därvid, sedan lottningar ägt rum beträffande andra, tredje, femte och sjätte platserna, nedannämnda personer hava blivit till ledamöter i utskottet valda i följande ordning:

friherre Beck-Friis	från »nationella partiet»,
herr von Koch	» »liberala samlingspartiet»,
» Antonsson	» »nationella partiet»,
» Meurling	» » » » ,
» Olsson, Lars,	» »liberala samlingspartiet»,
» Åkesson, Nils,	» »nationella partiet»,
» Tisell	» » » » ,
» Magnusson, Gerhard,	» »socialdemokratiska gruppen».

Företogs val av åtta suppleanter i riksdagens andra särskilda utskott. Därvid avlämnades 126 valsedlar, som godkändes och efter partibeteckning ordnades i tre särskilda grupper så, att en grupp bildades av 77 valsedlar med överskrift »nationella partiet», en andra grupp av 34 valsedlar med överskrift »liberala samlingspartiet» och en tredje grupp av 15 valsedlar med överskrift »socialdemokratiska gruppen».

Härpå bestämdes till den utsträckning, som för utseende av föreskrivet antal suppleanter var nödigt, för varje grupp ordningen mellan namnen å gruppens valsedlar, och blevo därvid med iakttagande av härför stadgade grunder namnen uppförda så, som här efteråt sägs.

För »nationella partiet» uppfördes såsom

- nr 1 herr Rooth,
- » 2 » Jönsson,
- » 3 » Hulting,
- » 4 » Vasseur,
- » 5 » Nilsson, Nils,

vilka fem namn i denna följd upptagits å gruppens alla valsedlar.

För »liberala samlingspartiet» uppfördes såsom

- nr 1 herr Österberg,
- » 2 » Larson, Edvard,

vilka två namn i denna följd upptagits å gruppens alla valsedlar.

För »socialdemokratiska gruppen» uppfördes

herr Petré, Alfred,

vilket enda namn förekom å gruppens alla valsedlar.

Härefter vidtogs enligt givna bestämmelser fördelningen av platserna mellan de olika valsedelgrupperna, och befunnos därvid nedannämnda personer hava blivit till suppleanter i utskottet valda i följande ordning:

herr Rooth	från »nationella partiet»,
» Jönsson	» » »
» Österberg	» »liberala samlingspartiet»,
» Hulting	» »nationella partiet»,
» Vasseur	» » »
» Larson, Edvard.	» »liberala samlingspartiet»,
» Nilsson, Nils.	» »nationella partiet»,
» Petré, Alfred.	» »socialdemokratiska gruppen».

Herr statsrådet *Nilson* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 157, angående bidrag till täckande av de för Sveriges hantverksorganisation i dess egenskap av förmedlare av utlåningen från fonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri uppkommande förvaltningskostnader för åren 1918—1922 ävensom av andra utav låneförmedlingsverksamheten härflytande direkta utgifter för hantverksorganisationen under nämnda år.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkande nr 23.

Föredrogs och lades till handlingarna bevillningsutskottets memorial nr 24, med återlämnande till andra kammaren av en till utskottet i viss del hänvisad proposition.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran lagutskottets utlåtanden nr 29 och 30, jordbruksutskottets utlåtanden nr 29, 30, 31 A, 31 B och 32, första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 4—6 samt första kammarens ekonomideputerades utlåtande nr 2.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 4 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1919 fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till lantförvarsdepartementet.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkten 4.

*Ny stat för
viss personal
vid general-
stabens m. m.*

I punkt 4 av förevarande huvudtitel i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, med godkännande av ett vid statsrådsprotokollet fogat förslag till ny stat för generalstabens fast anställda personal, minska ordinarie anslaget till generalstabens fast anställda personal, nu 365,120 kronor, med 19,725 kronor till 345,395 kronor.

Utskottet hade i nu föredragna punkt yttrat, att i enlighet med 1914 års härordningsbeslut och de fastställda övergångsplanerna hade å generalstabens stat för år 1919 nyuppförts en kaptensbeställning av andra klassen, varigenom härordningen i fråga om denna stat fullständigt genomförts, men att å andra sidan på grund av de nya bestämmelserna rörande hästhållningen för officerare vid armén en avsevärd minskning i omförmälda anslag hade kunnat ske; och hade utskottet nu, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag, hemställt, att riksdagen måtte, med godkännande av det vid statsrådsprotokollet över lantförvarsärenden den 14 januari 1918 fogade förslag till ny stat för generalstabens fast anställda personal, minska ordinarie anslaget till generalstabens fast anställda personal, nu 365,120 kronor, med 19,725 kronor till 345,395 kronor.

I en vid förevarande punkt avgiven reservation hade herrar C. I. Asplund, J. B. Eriksson i Grängesberg, N. A. Nilsson i Kabbarp,

A. Anderson i Råstock, *O. H:son Waldén*, *J. A. Ingvarson* och *P. A. Hansson* i Stockholm anförde följande:

*Ny stat för
viss personal
vid general-
staben m. m.*
(Forts.)

»Till statsutskottets utlåtande angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1918 fjärde huvudtitel hade de socialdemokratiska ledamöterna inom utskottet låtit anteckna följande principuttalande:

'I överensstämmelse med det socialdemokratiska partiets program anse vi, att en av regeringens allra angelägnaste uppgifter bör vara att medverka till åstadkommande av en internationell rättsordning, som förhindrar, att tvister mellan folken avgöras med vapenmakt.

I likhet med vad den socialdemokratiska delegationen i statsutskottet uttalade vid 1915 och 1916 års riksdagar, anse vi oss icke bundna av 1914 års försvarsbeslut. Av hänsyn till den utrikespolitiska situationen ha vi dock icke i år velat framställa yrkanden, som uppriva 1914 års härordning, men vi förbehålla oss fria händer att efter världskrigets slut få upptaga arbetet för en revision av försvarsbeslutet i syfte att åstadkomma avsevärda lättnader i de nu så hårt tryckande personliga och ekonomiska bördorna.'

Världskriget pågår allttjämt och vad som 1917 uttalades rörande den utrikespolitiska situationen och vårt därav betingade ställningstagande till 1914 års härordning äger sålunda fortfarande giltighet. Men samtidigt ha ännu ett världskrigsårs erfarenheter ytterligare styrkt oss i den uppfattningen, att efter kriget en kraftig strävan måste komma till stånd för att skapa en internationell rättsordning, vilken kan vara ägnad att trygga freden och möjliggöra rustningsbördornas avveckling.»

Herr Ström: Herr talman! Vid denna punkt finnes en reservation, avgiven av socialdemokratiska högerpartiets ledamöter i utskottet. Jag skall med anledning härav be att får yttra några ord.

Det är ganska egendomligt, att när nu för första gången en liberalsocialistisk regering framlägger sina förslag till försvarsväsendets ordnande, vi finna, att denna vänsterregering går fullständigt i de förutvarande högerregeringarnas spår, ja, vi bevittna till och med, att anslagen på väsentliga punkter överskrida vad en högerregering har begärt.

Den härordning, som nu gäller, genomfördes, som alla känna till, av den Hammarskjöldska regeringen under ett alldeles exceptionellt tryck, och var och en torde också erinra sig, huru såväl det liberala som det socialdemokratiska partiet år 1914 kämpade emot de tendenser, som gjorde sig gällande för att mot folkets vilja genomföra det oerhört tunga härordningsbeslutet. Det var väl ingen, i varje fall ingen socialdemokrat, som under de bekanta februaridagarna och de följande veckorna år 1914 och efter vad som sedan skedde under den andra riksdagen det året kunde tänka sig, att även socialdemokratiska ledamöter en gång skulle vara med om att, låt vara interimistiskt, godkänna denna härordning, som icke bara oerhört ökade de ekonomi-

Ny stat för
viss personal
vid general-
staben m. m.

(Forts.)

ska bördorna för folket, i vissa fall fördubblade dem, utan som även i mycket hög grad ökade de personliga bördorna genom värnpliktens utsträckning. Men nu se vi, att icke endast det liberala partiet, som 1911 under valrörelsen bland annat i ett tal av dåvarande partichefen Karl Staaff i Dalarne utlovade lättnader i den då föreliggande betydligt mindre betungande härordningen, accepterat denna betydligt utökade försvarsbörda, utan vi hava upplevat, att även det socialdemokratiska partiet går med på att godkänna dessa väldiga bördor. Och detta parti har dock, så vitt jag känner, fortfarande på sitt program kravet på en »successiv minskning av militärbördorna fram till avväpning». Man måste säga sig, att det är ett underligt sätt att förverkliga den programpunkten att på detta sätt godtaga den Hammarskjöldska härordningen. Jag kan icke tro annat, än att folket har väntat något helt annat av den nya regeringen. Ännu så sent som under den valkamp, som ägde rum i somras för den nya riksdagsperioden, framhölls det — jag var personligen i diskussion med socialdemokrater, som förklarade, att vid nästa riksdag alldeles säkert initiativ skulle tagas till en minskning av dessa stora och tunga bördor. Men vi se nu, att detta ingalunda är fallet. Man har fullkomligt svikit sitt program och fört folket bakom ljuset.

Jag skulle också vilja fråga de liberala ledamöterna i utskottet, varför de icke kunnat i någon reservation ange sin ståndpunkt, åtminstone principiellt, till den Hammarskjöldska härordningen. Det har åtminstone socialdemokratiska högerreservanterna gjort, men om de libera veta vi ingenting. Det ser onekligen ut, som om det liberala partiet genom att icke i något avseende tillkännagiva sin principiella uppfattning fullständigt sammansmält med högerpartiet och alltså ställt sig på samma ståndpunkt i denna sak. Den socialdemokratiska högerståndpunkten vill ju *lätsas* vara en annan än högerens. Den är ju i varje fall här framlagd, sådan den nu är.

Jag skall taga mig friheten att i några korta ord försöka få fram, fastän det är svårt, vad meningen kan vara med den socialdemokratiska reservationen. För det första skola vi komma ihåg, att de som anslutit sig till den, i stort sett godtagit regeringens proposition. Men så kommer man till ett, som man säger, principiellt uttalande och detta innehåller följande: Man förklarar sig anse sig icke vara bunden av 1914 års försvarsbeslut. Det är alltså ett uttalande, att man icke, så vitt jag förstår, i något avseende känner sig bunden av detta beslut. Men sedan kommer en fortsättning, som fullständigt slår ihjäl vad man nyss sagt: »Av hänsyn till den utrikespolitiska situationen ha vi dock icke i år velat framställa yrkanden, som uppriva 1914 års härordning.» Sålunda har man i varje fall för i år — i likhet med flera föregående år — godkänt 1914 års härordning. Jag tror det kommer att bli synnerligen svårt för det socialdemokratiska högerpartiet att i framtiden komma från detta erkännande. Jag är övertygad om, att herr Trygger och även herr Kvarnzelius, om han då står kvar vid samma uppfattning, som han antagligen har nu, eftersom han icke reserverat sig, komma att med skäl fråga de socialdemokratiska ledamöterna, om icke även då föreligger något slags utrikespolitisk situation, som kan tagas till in-

täkt för att fortsätta att erkänna den Hammarskjöldska härordningen. Herr Trygger med sin skickliga dialektik skall säkert finna möjlighet att påvisa, att den utrikespolitiska situationen måhända efter världskrigets slut är ännu mera farlig för landet än nu under världskriget. Högersocialdemokraterna ha här bundit sig vid herr Tryggers vagn.

*Ny stat för
vssa personal
vid general-
stabens m. m.
(Forts.)*

»Vi förbehålla oss», citerar emellertid de socialdemokratiska högerreservanterna vidare från i fjor, »fria händer att efter världskrigets slut få upptaga arbetet på en revision av försvarsbeslutet i syfte att åstadkomma avsevärda lättnader i de nu så hårt tryckande personliga och ekonomiska bördorna». Varför i all rimlighet namn skall man behöva vänta på världskrigets slut för att upptaga arbetet på en revision av försvarsbeslutet i syfte att åstadkomma dessa lättnader? Då väl denna revision, det har redan glunkats därom att en begravning av saken i en kommitté skulle vara lämplig, sålunda i varje fall kommer att föregås av en utredning, varför skulle man icke då redan nu kunna åtminstone börja på med att söka få till stånd en revision av dessa bördor?

I år tillägga reservanterna ytterligare: »Världskriget pågår alltså jämt och vad som 1917 uttalades rörande den utrikespolitiska situationen och värt därav betingade ställningstagande till 1914 års härordning äger sålunda fortfarande giltighet.» Ingen kan veta, huru länge detta världskrig kommer att pågå. Jag läste nyligen i en engelsk tidskrift en artikel av en militär författare, däri denne framhöll, att kriget enligt hans uppfattning skulle komma att pågå ännu minst fyra år. England skulle i varje fall inte giva upp kampen ännu på åtskilliga år. Det blir ju då en ganska rundlig tid, under vilken den socialdemokratiska högern år efter år får fortsätta med att anföra en principiell reservation emot 1914 års beslut och samtidigt i praxis godkänna alla dess bördor. Det synes mig, som om denna situation till slut kommer att te sig ganska löjlig, rent ut sagt, helst som reservanterna tillägga följande: »Men samtidigt ha ännu ett världskrigsårs erfarenheter ytterligare styrkt oss i den uppfattningen, att efter kriget en kraftig strävan måste komma till stånd för att skapa en internationell rättsordning, vilken kan vara ägnad att trygga freden och möjliggöra rustningsbördornas avveckling.» När det sålunda enligt deras egen uppfattning föreligger starkare skäl nu än förra året för en avrustning, synes det mig, att man åtminstone bort hava framkommit med något positivt förslag till en början till avveckling av det nuvarande militärväsendet. Men något sådant förekommer icke. Vi bevitna, huru det parti, som har på sitt program militärväsendets avskrivning, voterar för en lång rad av väldiga militärbördor att läggas på folket. När man därtill betänker, vilka väldiga ekonomiska bördor riksdagen på grund av kristidens förhållanden har att försöka skaffa medel till, när man vet, huru ytterst svårt det är för riksdagen att kunna uppleta skatte-källor och andra inkomstmöjligheter för att täcka de kolossalt växande behoven, då förefaller det ännu underligare, att vänsterregeringen och dess partier i riksdagen kunna vara med om att bevilja dessa

*My stat för
viss personal
vid general-
staben m. m.
(Forts.)*

oerhörda anslag för militära ändamål, helst som jag tror, att den uppfattningen allmer börjar göra sig gällande, ej minst efter det den s. k. ryska faran, detta militaristernas gamla skrämnskott, försvunnit, att det svenska folket inte kan i något avseende, hur det än rustar, komma upp till en militär styrka, som skulle sätta det i stånd t. ex. att med vapenmakt avvärja ett angrepp från den återstående närliggande stormakten. Nej, det har blivit så, att högersocialisterna bekänna avrustningen med sina läppar, men dess hjärta är långt ifrån den, dess hjärta har fångats av militarismen. Men Sveriges arbetande folk skall en gång ställa dessa sina representanter till räkenskap för sina gärningar.

Jag kan inte finna annat, än att alla skäl tala för att man nu genast skrider till avveckling av 1914 års härordning och hela militärsystemet och försöka komma fram till rimligare och förnuftigare förhållanden på detta område, än vad vi för närvarande hava, och jag skall, herr talman, såsom ett uttryck för min principiella uppfattning i denna fråga yrka avslag på såväl utskottets som reservanternas förslag.

Herr Lindblad, Anders: Herr talman, mina herrar! Jag har inte haft tillfälle att vara med vid behandlingen av detta ärende i utskottet, men då jag varit med föregående år, då liknande reservationer avgivits av de socialdemokratiska ledamöterna i statsutskottet, skall jag be att med ett par ord få svara på vad den föregående ärade talaren yttrade.

Den föregående talaren kom till det resultat, att med denna reservation det socialdemokratiska partiet godkände 1914 års härordning. Det vill förefalla mig, som det står tämligen klart vad vi godkänna och vad vi icke godkänna. Reservationen är ur principiell synpunkt så klar, att enligt min mening därutöver ingenting är att anföra. Mycket riktigt har den nuvarande härordningen kommit till under exceptionellt tryck utifrån, men detta tryck har tyvärr icke i närvarande stund på något sätt lättat. Så länge fred inte överallt är slutet, kan det inte sägas annat, än att det tryck består som kan göra det till en ren nödvändighet även för de demokratiska partierna att se till, att möjligheten till skydd för landets självständighet och oberoende hålles uppe. När detta tryck kommer att lätta, vet naturligtvis ingen. Den siste ärade talaren trodde för sin del, att kriget kommer att räcka i ännu fyra år, men om så sker, vilket jag inte vill hoppas, är det väl inte i alla fall någon så lång tidrymd, då det gäller en så viktig fråga som denna, nämligen fullständig avskrivning av stående härar och militarismen över huvud taget, och införande av en rättsordning, sådan som vi i vår reservation pekat på. Så länge, som sagt, det yttre trycket vilar över nationerna, såsom det för närvarande gör, hava vi icke kunnat taga på vårt ansvar att vidtaga några särskilda åtgärder för att ställa Sverige fullständigt värnlöst, för den händelse att fara skulle hota. Och det, tror jag, är den riktiga ansvarskänslan. Jag tror, att man skulle hava gott av om man även på den sida, som i mångt och mycket säger sig stå till vänster om

mig, toge lärdom av det, som har skett under den senaste tiden. En omedelbar avveckling av militärväsendet kan bli lika dyrbar och kan kanske innebära långt större faror än det dröjsmål, som det här är fråga om, till dess det yttre trycket har lättat och vi under andra förhållanden kunna genomföra vad vi principiellt anse vara riktigt: en internationell rättsordning, som möjliggör avveckling av den militära härordningen i alla delar.

*Ny stat för
viss personal
vid general-
staben mm.
(Forts.)*

Herr Ström: Jag vill blott ytterligare säga, att det är ett ganska egendomligt förhållande, att varken högern eller liberalerna behöva försvara de stora militärbördorna ens i första kammaren, utan att högersocialdemokraterna numera göra detta. Utvecklingen rider ganska fort. Det var icke länge sedan en högerman i denna kammare sade till en socialdemokrat ungefär vad herr Lindblad nu säger till mig och framhöll vikten och ansvaret av att vi bibehålla detta militärväsen. Jag hoppas, att utvecklingen icke skall rida så fort, att också herr Lindblad får uppleva, att den socialdemokratiska vänstern gentemot ett parti, som uppkommit ännu längre till vänster, står som försvarare av detta militärväsen. Så länge militarismen finnes, skola aldrig folken andas fritt, eller känna sig trygga. Därför bort med den!

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att rörande nu ifrågavarande punkt annat yrkande ej förekommit än att utskottets hemställan skulle avslås.

Härefter gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på avslag därå; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 5—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21.

Lades till handlingarna.

Punkterna 22—41.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 42 och 43.

Lades till handlingarna.

Punkterna 44—47.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till an-
skaffning av
vissa mobili-
seringsammu-
nition.

Punkten 48.

I en inom andra kammaren av herr *K. E. W. Söderhielm* m. fl. väckt motion, nr 130, hade hemställts, att riksdagen måtte för fortsatt anskaffning av mobiliseringsammunition till eldhandvapen och kulsprutor å extra stat för år 1919 anvisa ett belopp av 2,447,800 kronor.

Av vederbörande vid statsverkspropositionen i utdrag fogade statsrådsprotokoll över lantförsvarsärenden fangick, att av vissa myndigheter gjorts framställning om äskande av medel hos riksdagen för fortsatt anskaffning av mobiliseringsammunition m. m. Emellertid hade chefen för lantförsvarsdepartementet ansett, att med prövningen av ifrågavarande anslagskrav borde tillsvidare anstå.

Utskottet hade i nu ifrågavarande punkt yttrat, att vid berörda förhållande utskottet, som tagit del av de till ärendet hörande hemliga handlingarna, ansett sig icke kunna tillstyrka motionärernas förslag; och hade utskottet hemställt, att förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anförts av herrar *O. M. Strömberg, G. M. H. Ekelund, J. Nilsson, O. Bergqvist, I. E. G. Svensson, H. G. W. Wrangel* och *J. L. Widell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava viss i reservationen angiven lydelse och att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av herr Söderhielms m. fl. ovanberörda motion till fortsatt anskaffning av mobiliseringsammunition till eldhandvapen och kulsprutor på extra stat för år 1919 anvisa ett reservationsanslag av 2,327,800 kronor.

Herr *Wrangel*: Herr greve och talman, mina herrar! Den, som aldrig så litet följt med ammunitionsfrågans utveckling under världskriget, lär icke kunna undgå att finna, att åtgången av ammunition varit mångdubbelt större än någon före krigets utbrott kunnat ana. För framställningen av denna oerhörda mängd ammunition har ju under krigets lopp i snart sagt alla krigförande länder en stor mängd nya ammunitionsfabriker upprättats vid sidan av de förut befintliga. Så komme också utan tvivel att ske i vårt land, om vårt långa fredslugn skulle avbrytas. Men givet är, att det kräves månader, innan dessa nya fabriker kunna verkställa några leveranser, och under tiden är man uteslutande hänvisad till mobiliseringsförrådet och vad redan befintliga fabriker kunna åstadkomma. Som åtgången av ammunition redan omedelbart efter krigsutbrottet kan beräknas bliva mycket ansenlig, är det ju uppenbarligen av största vikt, att det mobiliseringsammunitionsförråd, som finnes i fredstid, är någorlunda tillräckligt. Jag lär väl icke röja någon statshemlighet, om jag förklarar, att detta förråd hos oss enligt sakkunniges mening är alldeles otillräckligt. Förslag om ökande av förrådet och om äskande av medel för att i någon mån minska den förefintliga bristen har ju också av vederbörande myndigheter i god tid framställts.

Kungl. Maj:t har emellertid ansett, att med prövning av detta anslagskrav borde tills vidare anstå, och utskottsmajoriteten har biträtt denna åsikt samt följaktligen hemställt, att motionen i ärendet icke måtte av riksdagen bifallas. Reservanterna däremot hava funnit, att frågan om tryggandet av arméns mobiliseringsförråd av ammunition visserligen bör, så snart ske kan, upptagas till förnyad prövning, men att i avvaktan härpå, för att ammunitionsmängden per vapen icke må bliva mindre än den nuvarande, medel böra ställas till förfogande åtminstone i den utsträckning, som betingas av förslagen om fortsatt anskaffning av handvapen och kulsprutemateriel, förslag, som denna kammare just nyss i föregående punkt bifallit. Det är således här i motionen icke fråga om någon ökning av ammunitionsförrådet över huvud taget, endast om att bevilja medel, som skulle göra det möjligt, att ammunitionsförrådet per vapen icke minskas. Med ledning av de hemliga handlingar, av vilka utskottet tagit del, ha reservanterna funnit, att för en fortsatt ammunitionsanskaffning i den omfattning, som jag nyss nämnde, skulle erfordras ett belopp av 2,327,800 kronor. Detta belopp hava de ansett böra beviljas på extra stat för år 1919. Ytterligare ett skäl för beviljandet av dessa medel hava reservanterna anfört, nämligen att de inhämtat, att för innevarande år anslagna medel icke medgiva att uppehålla driften vid statens ammunitionsfabriker i avsedd utsträckning. På grund av dessa skäl hava reservanterna som sagt föreslagit beviljandet av ett reservationsanslag av det nämnda beloppet på extra stat för år 1919, och jag anhåller, herr greve och talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag och avslag på utskottets hemställan.

Anslag till anskaffning av viss mobiliseringsammunition.
(Forts.)

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Till det betänkande, som nu är föremål för kammarens behandling, finnes fogad en reservation av de socialdemokratiska representanterna inom statsutskottet, vari de säga, att de förbehålla sig fria händer gent emot och icke känna sig bundna av 1914 års härordning. De förbehålla sig att så snart som möjligt efter världskrigets avslutande få upptaga detta ärende till en fullständig revision.

De ärade reservanterna vid den punkt, som nu är i fråga, ha icke velat avvakta världskrigets slut, innan de äro i färd med att revidera 1914 års härordningsbeslut. Jag vill för min del icke principiellt kritisera reservanterna härför, ty det är klart, att 1914 års härordningsbeslut icke är ofelbart. Det är en erfarenhet, som man gjort på många, många av de områden, som fjärde huvudtiteln omfattar, att många och stora brister vidlåda det beslut, som då fattades, och att många förbättringar och förändringar måste vidtagas. Jag betvivlar icke, att de ärade reservanterna skulle kunna prestera ungefär samma motivering som den, som presteras för detta deras yrkande, på vilken annan punkt som helst under fjärde huvudtiteln, där det givetvis, om man vill mäta efter militär måttstock, aldrig kan bliva tal om att det finns tillräckligt mycket, aldrig kan bliva tal om att det finns så mycket, att nationen kan hava en känsla av, att

Anslag till an-
skaffning av
viss mobili-
seringsammu-
nition.
(Forts.)

det icke behövs något mer. På detta område är allting relativt. Men jag vill fästa fästa uppmärksamheten på, att 1914 års riksdag beviljade avsevärda belopp till utökande av förråden av mobiliseringsammunition, och icke nog härmed, under den Hammarskjöldska regeringens tid beviljades åtskilliga extra förstärkningsbelopp, avsedda för detta ändamål, som togos av de medel som ställts till regeringens förfogande för neutralitetsskyddets upprätthållande.

Det får heller icke förbises att den materiell, varom nu är fråga, enligt 1914 års riksdags beslut, var avsedd att anskaffas för värnskattemedel. Nu förhåller det sig emellertid dessutom så, att om de behov, varom nu är fråga, skola bli tillgodosedda i enlighet med de militära myndigheternas krav, det icke stannar vid vad reservanterna yrka, utan då erfordras det ett belopp av över 18 miljoner kronor. Det är den nakna och verkliga sanningen, för så vitt man skall bygga därpå, att man redan under fredstiden skall hava hela behovet fyllt. Men med den oerhörda konsumtion av ammunition, som den nutida krigföringen medför, har det kommit att framstå såsom en alltmer och mer klar sanning, att det icke går an att bygga på förråd samlade under fredstid, för att föra ett modernt krig, utan organisationen måste inriktas på att kunna taga upp en tillverkning av dessa förbrukningsartiklar under krigstiden, som håller jämna steg med förbrukningen. Vad som för det ändamålet i främsta rummet erfordras är fabriker, maskiner och material. Det är klart, att det är önskvärt, att man i det hänseendet kan skaffa så mycket som möjligt, men vad särskilt material beträffar, är det för närvarande ganska svårt att åstadkomma sådant även till alldeles oerhörd höga priser.

Min uppfattning är, att det icke med fog kan riktas något klander mot vare sig Kungl. Maj:t eller statsutskottets majoritet för den ståndpunkt de intagit beträffande denna fråga. Det har gällt att avväga detta behov i förhållande till andra anslagsäskanden. Om man tager en överblick över fjärde huvudtiteln sådan den föreligger här, tror jag, att även de varmaste vännerna av landets försvarsväsen skola nödgas erkänna, att den proposition, som framlagts av Kungl. Maj:t, är uppgjord med synnerlig omvårdnad och omsorg om försvarsväsendets rationella skötsel och utveckling. Där kan man icke spåra någon som helst tendens till försvarsvillighet eller njugghet mot försvaret. Man skall finna, att post efter post äskas — naturligtvis till följd av dyrtiden och den allmänna prisstegring, som ägt rum på alla områden — till förstärkning av det ena anslaget efter det andra. Det är nästan regel, att ingen av dessa poster föreslagits skola höjas med mindre än 30 à 40 %, men att många avsetts skola växa med 100 % och åtskilliga med mer än 100 % av vad de förut uppgått, eller beräknats uppgå till. Under sådana förhållanden tror jag, att man kan känna sig ganska väl tillfreds, därest man stannar vid vad statsutskottet under förevarande punkt hemställt.

Jag hemställer därför om bifall till statsutskottets förslag i denna punkt.

Herr Ekelund: Under den debatt, som följde på hans excel-

lens statsministerns svar på den av herr Trygger framställda interpellationen angående transitering av vapen m. m. genom vårt land till Finland, yttrade herr Kvarnzelius bland annat: »Jag måste då fråga mig: är det då rimligt att i dessa allvarliga tider ifrågasätta att ur landets egna förråd skola tagas vapen och ammunition och sättas i händerna på ett annat lands medborgare? Om olyckan skulle drabba oss själva, skulle vi därigenom i ännu högre grad öka den brist i mobiliseringsbehovet som förefinnes. Härtill kommer, att det är mycket svårt att för närvarande uppbringa vad som är erforderligt för framställandet särskilt av ammunition. Statens egna krutbruk arbeta med dubbla skift natt och dag och kunna inte tillgodose behovet för långa tider.»

Ja, den uppfattningen hade herr Kvarnzelius då, men nu ser herr Kvarnzelius situationen mycket lugnare. Det anslag, som reservanterna anse böra beviljas för detta ändamål, anser herr Kvarnzelius obehövt. Därmed kan anstå, och man behöver icke hysa någon oro för att vi icke ha det kvantum mobiliseringsammunition, som anses behövt för landets trygghet.

Då jag icke kan ha det där lugnet, som herr Kvarnzelius har, så ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr W r a n g e l: Med anledning av senare delen av det anförande jag nyss fick höra från utskottets ärade ordförande ber jag att få erinra om att jag vid ett föregående tillfälle givit mitt erkännande åt de i statsverkspropositionen begärda anslagen under fjärde huvudtiteln.

Det är blott några ord jag ber att få tillägga i denna sak. Jag beklagar mycket, att jag icke här kan komma med några siffror. Jag tror, att om det vore tillåtet, denna fråga skulle framstå i en synnerligen skarp belysning. Behovet av mobiliseringsammunition skulle då visa sig vara sådant, att jag vågar hysa den tron, att även de, som eljest tveka att bevilja dessa summor, skulle låta sin tvekan fara.

Statsutskottets ärade ordförande yttrade bland annat, att det från försvarsvännernas sida nog skulle kunna — jag minns icke riktigt hans ordalag — presteras ungefär samma motivering för ökning av vilket anslag som helst under fjärde huvudtiteln. Jag ber emellertid att gent emot detta uttalande få påpeka, att här dock är ett särskilt förhållande. Här gäller icke någon utökning, utan här gäller det ett anslag, vars beviljande skulle förebygga en minskning av mobiliseringsammunitionen per vapen. Kammaren har nyss beviljat en viss ökning av vapnen, och då synes det mig som en nödvändig konsekvens, att man också skall bevilja den för dessa vapen nödvändiga mobiliseringsammunitionen.

Jag ber att få vidhålla mitt föregående yrkande.

Herr K l e f b e c k: Ja, herr talman, jag vill bara påpeka, huru tveeggat det vapen var, som herr Ekelund använde här i debatten. Han talade om den inkonsekvens, som herr Kvarnzelius förmenades

Anslag till an-
skaffning av
viss mobiliseringsammunition.
(Forts.)

*Anslag till an-
skaffning av
viss mobili-
seringsammu-
nition.*

(Forts.)

ha gjort sig skyldig till, när han för en tid sedan varnade för att exportera en del av vår ammunition, emedan vi så väl behöfde allt vad vi hade för att värna vårt eget lands oberoende, men nu återigen icke var färdig att ytterligare öka ammunitionsförrådet.

Det bör ju vara klart för oss envar, att precis samma sak kan ses från alldeles motsatt synpunkt. När den nyss antydda frågan var före, yrkades med mycken kraft från högersidan, och jag antager, att herr Ekelund delade den uppfattningen, att det var nästan vår plikt att exportera avsevärda mängder av ammunition för att hjälpa en av de stridande parterna i vårt broderland. Då var det ingen fara för herr Ekelunds lugn. Men i dag återigen göres det gällande, att den ammunition, som vi ha, icke är tillräcklig och då kräver han ytterligare utgifter för att öka våra förråd.

Det jag med detta vill ha sagt är endast, att jag tror, att det är riskabelt att sätta den förevarande punktens behandling i relation till den fråga som häromsistens var före, nämligen förhållandet till en utomstående makt.

Herr Kvarnzelius: Ja, herr talman, jag har fortfarande ingen anledning att frånga den uppfattning jag uttalade vid det tillfälle och i det yttrande, som herr Ekelund anförde. Men jag vill fästa uppmärksamheten på -- liksom herr Klefbeck redan gjort -- att den ståndpunkt, som den ärade reservanten intager i denna fråga, väl ändå är ganska inkonsekvent, när han vill repliera på min omtanke om mobiliseringsbehovets tillgodoseende för ett bifall till en reservation, som stannar vid omkring 2 miljoner kronor, medan det väl icke bör vara obekant för honom, att det för att behovet skall vara så tillgodosett, att man kan känna sig lugn, som han uttryckte sig, skulle krävas över 18 miljoner kronor. Då man stannar vid $\frac{1}{10}$, är det i varje fall endast ett relativt lugn, som man på det sättet förvärfvar sig. Jag tror, att jag står starkare i det hänseendet, vid det förhållandet att jag icke velat vara med om att, då mobiliseringsbehovet icke är tillgodosett i landet, lämna ut vapen och ammunition i händerna på ett främmande lands medborgare. Jag har således icke i det fallet någon anledning att känna mig stå på något sätt i en tvetydig dager genom det uttalande, jag då gjorde, och den ståndpunkt, jag nu inom statsutskottet intagit till denna fråga.

Med anledning av general Wrangels yttrande vill jag säga, att det givetvis icke finnes synnerligen mycket mera manskap och vapenför ungdom i landet nu, än det fanns år 1914. Det var dock med den levande materielen vederbörande myndigheter hade att räkna, när de skulle beräkna det ungefärliga mobiliseringsbehovet. Visserligen har väl folkmängden i någon mån ökats här i landet sedan 1914, men icke i så avsevärd mån, att det i någon avsevärd mån kunnat inverka förryckande på beräkningarna.

Jag erkänner visserligen, att det mobiliseringsbehov, som angavs som nödvändigt 1914, ännu icke är fullt fyllt. Det felar något över $\frac{1}{10}$ av vad som då angavs vara behöfligt. Men jag tror, att vederbörande myndigheter icke i så hög grad räknat med en omläggning

av det hela, som kriget genom erfarenheterna sedermera lärt vara nödvändigt, nämligen så att man får lägga om organisationen för tillverkning av ammunition under kriget. Man får således lägga tyngdpunkten på, som jag tidigare sade, anläggning av fabriker och anskaffande av maskiner för denna tillverkning. Jag tror, att vederbörande myndigheter hava sin uppmärksamhet ganska starkt riktad därpå, och ur den synpunkten torde den oro, som den ärade talar-
 ren på Östergötlandslänsbanken gav uttryck åt, icke behöva vara alltför allvarlig.

*Anslag till an-
 skaffning av
 viss mobili-
 eringsammunition.*

(Forts.)

Jag har ingen anledning att frångå mitt yrkande.

Herr Strömberg: Herr talman! Ett av de skäl, som statsutskottets ärade ordförande i sitt förra anförande lade alldeles särskilt vikt vid, var, att om man närmare ser på denna sak, så är det av reservanterna begärda beloppet, cirka 2 miljoner kronor, egentligen alldeles för litet, och att det behövde vara ungefär tio gånger så stort, omkring 20 miljoner, för att man skulle känna sig något så när trygg.

Har man den uppfattningen, vars riktighet jag icke vill bestrida, så får jag säga, att det synes mig, som om han borde ha kommit till ett alldeles motsatt slut än det, vartill han kom. När man erkänner, att det skulle behövas omkring 20 miljoner kronor, är det väl bättre att nu få omkring 2 miljoner, som reservanterna begära, än att icke få någonting.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Friherre Fleming: Det är alldeles riktigt, som herr Kvarnzelius yttrade, att man icke kan ha mobiliseringsammunition, som räcker för en huru lång tid framåt som helst, utan att man vid krigsutbrott måste vara rustad så, att man kan sätta i gång tillverkning i stor skala.

Detta är alldeles riktigt, men då fordras det också, att dessa principer följas. Jag tror, att det skulle vara mycket välgörande i det avseendet, om statsutskottet och riksdagen verkligen ville fästa mera uppmärksamhet härvid än som hittills varit fallet, ty det räcker nog icke att bara lita på de statsfabriker, som finnas, utan det måste även, om principen skall följas, finnas enskilda verkstäder. Man måste lita på den enskilda industrien, ty annars går det icke att vid ett krigsutbrott få i gång den masstillverkning, varom herr Kvarnzelius talade.

Då herr Kvarnzelius hade det yttrande, som nyss av herr Ekelund upplästes, fäste jag mig just vid att samtidigt med att den ärade talaren omtalade, att statens krutbruk arbetade dag och natt, jag från en krutfabrik, som ligger i södra Sverige, hörde rätt stora bekymmer över att den icke hade något att göra. Vad skall det tjäna till att arbeta i statens fabriker dag och natt för högtryck, om de andra fabriker ingenting ha att göra, utan kanske måste slås igen. Fortgår man på den vägen, att man samtidigt som man motarbetar privatindustrien arbetar natt och dag inom statsindustrien

Anslag till an-
skaffning av
viss mobili-
seringsammu-
nition.
(Forts.)

och detta av intet annat skäl, än att därigenom varan blir någon smula billigare i samma mån som fabrikationen drives i större skala, då får man aldrig till stånd den masstillverkning, som herr Kvarnzelius talade om.

Jag har velat uttala detta, emedan jag anser det vara klokt att hålla fast vid den fullt riktiga princip, som herr Kvarnzelius omnämnde, men då får man icke göra så, att man motarbetar ökad produktionsförmåga såväl vid enskilda som statens fabriker, ty på det sättet blir den önskade massproduktionen omöjliggjord. Jag ber att få yrka bifalla till reservationen!

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Med anledning av vad friherre Fleming yttrade, vill jag säga, att jag icke tror, att de privata fabriker ha någon anledning att klaga över den behandling, som de rönt under den tid, som gått sedan kriget utbröt. Jag tror, att man skulle kunna draga fram många exempel — och det drogs fram sådana vid sista riksdagen — på att åtskilliga av dessa privata industrier, som syssla med tillverkning av materiel för krigsändamål, ha blivit ganska väl tillgodosedda. Den part, som därvidlag skulle ha anledning att klaga, är icke dessa fabriker, utan det är nog staten, vars intressen därvidlag fått sitta emellan.

Medan jag har ordet, ber jag att få fästa uppmärksamheten på att det under denna huvudtitel finnes ett annat anslag för ammunitionstillverkning, som kammaren nyss beviljat och som man icke alldeles får lämna ur räkningen. Man får nästan det intrycket av vad som förekommit, som om vi vore på väg att upphöra med all tillverkning av ammunition för handvapen. Så är visst ingalunda förhållandet. Det är ett anslag på över 3,700,000 kronor till ordinarie ammunitionsanskaffning för övningar, och detta anslag är ytterligare förstärkt med ett belopp av 2,000,000 kronor såväl för 1918 som för 1919. Jag kanske får tillåta mig att fästa uppmärksamheten på, att detta anslag sådant det nu ter sig, jämfört med vad som år 1914 angavs, att det skulle uppgå till, då härordningen trumfades igenom, visar en sådan oerhörd stegring att man måste fråga sig, om över huvud någon beräkning legat till grund för 1914 års förslag i denna del.

Herr Ekelund: Herr talman, mina herrar! Ja, jag kan icke läsa herr Kvarnzelius' yttrande under interpellationsdebatten, som vi talat om här, på annat sätt, än att det däri ligger ett uttryck för en viss oro över att vårt mobiliseringsammunitionsförråd är så litet, och att vi alldeles givet laborera med en högst betänklig brist. Men av vad herr Kvarnzelius sagt här i dag, kan jag icke förstå annat, än att den oro, åt vilken det omnämnda föregående uttalandet gav uttryck, nu gått över. Det är ju möjligt, att detta kunnat verka lugnande på en hel del av kammarens ledamöter, men på mig har det icke kunnat verka lugnande, utan jag anser fortfarande, att det är alldeles nödvändigt för oss att åtminstone försöka åstadkomma, att denna farliga brist blir fylld.

Herr Kvarnzelius sade ju själv vid det tillfället, att om olyckan skulle drabba oss själva, det skulle visa sig, att vi då ha en mycket stor brist på mobiliseringsammunition, och det kan väl icke vara annat än i högsta grad betänkligt, att vi ha det så ställt.

Jag ber att fortfarande få yrka bifall till reservationen.

*Anslag till anskaffning av viss mobiliseringsammunition.
(Forts.)*

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med därunder framkomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställda antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 49 och 50.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 51.

Med tillstyrkande av vad Kungl. Maj:t i punkt 50 av förevarande huvudtitel i statsverkspropositionen föreslagit hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, att riksdagen måtte

Anslag till fullbordande av vissa kasernetablissemang m. m.

a) utav det av 1916 års riksdag för fullbordande av de utav 1906 års riksdag beslutade kasernetablissemang för femton infanteriregementen beviljade anslaget, 7,134,000 kronor, å extra stat för år 1919 såsom reservationsanslag anvisa återstoden, 2,134,000 kronor;

b) för fullföljande av arbetena å nyssnämnda kasernetablissemang å extra stat för år 1919 anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor;

c) medgiva, att av fjärde huvudtitelns allmänna besparingar ett belopp av högst 40,862 kronor 53 öre finge tagas i anspråk såsom ytterligare bidrag till kostnaderna för anordnande av gemensam tvättinrättning för de till Skövde förlagda truppförbanden ävensom för Norra skånska infanteriregementet och Vendes artilleriregemente.

Reservation hade avgivits av herrar *C. G. Ekman, C. I. Asplund, J. Pålsson, J. B. Eriksson* i Grängesberg, *J. Olofsson, N. A. Nilsson* i Kabbarp, *A. Anderson* i Råstock, *J. Jönsson* i Revinge, *O. H:son Waldén, S. Bengtsson* i Norup, *J. A. Ingvarson* och *P. A. Hansson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava viss från utskottets i förevarande punkt gjorda uttalande avvikande lydelse.

Herr Dahl: Herr talman! Den reservation, som fogats till den föredragna punkten, har biträtts av icke mindre än tolv av statsutskottets ledamöter. Det torde därför icke anses obefogat, om en erinran framkommer från den ort, som närmast skulle beröras av ett bifall till reservanternas önskemål.

Reservanterna påyrka ett uttalande i motiveringen av innebörd,

Första kammarens protokoll 1918. Nr 17.

Anslag till
fullbordande
av vissa ku-
sersnetablis-
sning n. n.
(Forts.)

att Kungl. Maj:t måtte låta »verkställa förnyad utredning rörande lämpligaste förläggningssorten för de båda skånska infanteriregementena, samt i avvaktan på resultatet av denna utredning, liksom av övriga härovan anförda eller eljest inverkan omständigheter, låter med uppförande av kaserner för ifrågavarande tvenne regementen anstå.»

Jag skall nu be att få yttra mig beträffande endast Norra skånska infanteriregementet, angående vilket som bekant beslut är fattat om dess förläggande till Kristianstad.

Reservanterna anför som stöd för sitt yrkande i denna del, att övningsfältet för Norra skånska infanteriregementet till en del skulle bestå av vattensjuk mark. Såvitt detta påstående skall ha någon mera vittgående saklig innebörd som skulle inverka på denna fråga, vill jag meddela, att det helt och hållet är en legend, och jag skall även be att få tala om hur denna legend uppkommit. Det var för cirka 10 år sedan, när förnyad prövning företagits angående Norra skånska infanteriregementets förläggningssort, som en ung löjtnant vid detta regemente, vilken hade förmånen att ha sin bostad vid »Öresunds pärla» och icke tyckte, att det var vidare angenämt att byta ut den mot Helgeås pärla, gjorde ett inlägg i pressen för att befordra sitt önskemål. Han hade från järnvägskupéns fönster iakttagit, att ett område i närheten av Kristianstad, som kallas för Näsbyfält, syntes betydligt fuktigt, och hade vidare förnummit, att Norra skånska infanteriregementet skulle förläggas till Näsby. Härav konstruerade han den slutsatsen att den tillärnade förläggningsplatsen var vattendränkt och sålunda för sitt ändamål otjänlig. Detta måtte han ha kunnat utreda så övertygande, att när tillkallade sakkunniga något år senare besökte Kristianstad, de komma till precis samma uppfattning, ehuru väl de borde haft tillfälle att vid en mycket grundlig vandring på förläggningsplatsen göra en motsatt iakttagelse.

Jag fick då som drätselkammarens ordförande mig ålagt att söka inför Kungl. Maj:t något närmare utreda denna fråga, och för det ändamålet åberopade jag bland annat ett avvägningssinstrument och en karta samt ett intyg avgivet av dåvarande stadsingenjören i Kristianstad. Kartan finnes här tillgänglig för den, som är så intresserad, att han vill taga närmare del av den, och den visar, att icke större område än cirka 20 hektar, nämligen själva strandremsan vid den angränsande sjön, har sådant läge, att det vid högsåa flöde kan bli vattendränkt, under det att det övriga fältet, cirka 700 tunnland, om jag icke missminner mig, befinner sig tre, fyra, sex, åtta meter över Helgeås högsta vattenyta.

Att så många medlemmar av statsutskottet kunnat bli vilseledda av de uppgifter, som lämnats i denna sak, kan man ju förstå, men att en av dessa ledamöter, herr Sven Bengtsson i Norup, som representerar Kristianstads län och har sin bostad på två mils avstånd från denna stad, som han besöker titt och ofta, är så svagt bevandrad i ortens topografi, är förvånande.

Det anföres vidare av reservanterna att inga större arbeten utförts för kasernen i fråga och att det därför icke skulle vara någon

olägenhet med ett förnyat uppskov. Jag ber då att få delgiva kamraren, att enligt ett meddelande i en mycket trovärdig ortstidning för två dagar sedan arbetena på Norra skånska infanteriregementets kasernbyggnad fortskridit i den omfattning, som framgår av följande utdrag: »Schaktningsarbetena äro slutförda för en kasern och för en kompaniadjutantsbostad samt påbörjade och rätt långt framskridna för en andra kasern; matjordsavtäckning är utförd till ungefär två tredjedelar av samtliga byggnader. Till ena kasernen väntas grunden vara färdiggjuten inom fjorton dagar, och andra förberedande arbeten i mängd äro vidtagna. Ammunitionsförrådsbyggnaden är redan under tak, takstolen upprest för sommarstall och grunden gjuten för hallmagasinet. Trappväggarna äro anlagda, utläggandet av ena järnvägsspåret från bangården till kasernområdet börjat. En mängd material är inköpt, och en hel del kontrakt äro avslutade. De kostnader, som redan äro nedlagda för kasernbygget, ha beräknats till cirka en kvarts miljon.»

Nu är det visserligen sant att statsutskottet rullar ofantligt med miljonerna, icke minst i dessa dagar, men att tolv medlemmar av utskottet och de, som uppge sig företråda sparsamhetssynpunkten, skola anse detta vara icke nämnvärda utgifter, förefaller i alla fall onekligen förvånande. Eller också ha dessa herrar icke aktat nödigt att på platsen förskaffa sig någon kunskap om den sak, varom de ut'alat sig.

De sakliga skäl, som de sålunda anfört, tror jag mig hava vederlagt. Men vid frågans bedömande bör nog ett par andra synpunkter också finna beaktande. Den ena är hänsyn till det samhälle, vilket har med kronan kontraherat rörande denna förläggning. Kristianstad har utan ett öres ersättning för nära fem år upplåtit två stora byggnader med ett värde, uppgående till flera hundra tusen kronor, nämligen en stor folkskola och en stor försörjningsinrättning. För övrigt har staden iklätt sig kostnader och uppoffringar, vilka belöpa sig till åtskilliga hundratusen kronor, vilket allt naturligtvis i händelse av ett upprivande av förläggningsbeslutet skulle komma att av staden krävas tillbaka.

Men en synpunkt, som verkligen icke borde ha förbisetts och som borde vara den mest avgörande i denna sak, det torde väl dock vara hänsynen till alla dessa människor, officerskåren och underofficerskåren, som i hela tio års tid sedan den stund då deras förläggningsfråga borde varit avgjord, gått i ovisshet om hur deras bostadsförhållanden skulle gestalta sig och som fått vidkännas högst betydande pekuniära uppoffringar med anledning av att de haft övningsplatsen på ett ställe och sin bostad på ett annat. Skulle det verkligen kunna tänkas vara möjligt att sätta dessa statstjänare ännu under åratals på sträckbänken och åstadkomma för dem ytterligare betydande ekonomisk uppoffring och ställa dem i en särställning med ett vida ogynnsammare läge än alla andra befattningshavare inom denna tjäns emannakår? Det är väl icke tänkbart, att man kan reflektera närmare på ett dylikt förslag.

Här har icke yrkats bifall till reservationen, och det är väl

*Anslag till
fullbordande
av vissa ka-
sernetablissemang m. m*
(Forts.)

Anslag till
fullbordande
av vissa ka-
särnetablissemang m. m.
(Forts.)

då icke heller nödigt, att från min sida något yrkande fram-
ställes, men jag har i allt fall icke ansett mig böra underlåta att
bemöta vad tolv ledamöter inom statsutskottet ansett sig i detta av-
seende kunna frambära för riksdagen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i nu
ifrågavarande punkt hemställt.

Punkterna 52—59.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 60.

Lades till handlingarna.

Punkten 61.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 62.

Lades till handlingarna.

Punkterna 63—65.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till det
frivilliga
skytteväsendets
befrämjande.

Punkten 66.

Uti punkt 65 av förevarande huvudtitel i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till det frivilliga skytteväsendets befrämjande å extra stat för år 1919 anvisa ett reservationsanslag av 1,626,000 kronor samt medgiva, att av detta anslag ett belopp av 972,000 kronor, motsvarande ammunitionsbidraget till äldre anslagsberättigade skyttar, ställdes till förfogande av arméförvaltningens artilleridepartement för anskaffning av mobiliseringsammunition, mot det att departementet till skytteförbundens överstyrelse utlämnade 10,800,000 skarpladdade patroner m/94, med skyldighet för överstyrelsen att återställa tomhylsor och laddramar, svarande mot 75 procent av det utlämnade antalet patroner, dock med rätt för Kungl. Maj:t att, därest förhållandena skulle sådant påkalla, till överstyrelsen kontant utbetala sistnämnda belopp.

Utskottet hade i nu föredragna punkt av anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) till det frivilliga skytteväsendets befrämjande å extra stat för år 1919 anvisa ett reservationsanslag av 1,626,000 kronor.

b) medgiva, att av detta anslag ett belopp av 972,000 kronor, motsvarande ammunitionsbidraget till äldre anslagsberättigade skyttar, ställdes till förfogande av arméförvaltningens artillerideparte-

ment för anskaffning av mobiliseringsammunition, mot det att departementet till skytteförbundens överstyrelse utlämnade 10,800,000 skarpladdade patroner m/94, med skyldighet för överstyrelsen att återställa tomhylsor och laddramar, svarande mot 90 procent av det utlämnade antalet patroner, dock med rätt för Kungl. Maj:ts att, därest förhållandena skulle sådant påkalla, till överstyrelsen kontant utbetala sistnämnda belopp.

Anslag till det frivilliga skytterväsendets befrämjande.
(Forts.)

Vid förevarande punkt hade reservation avgivits av herrar C. I. Asplund, J. B. Eriksson i Grängesberg, N. A. Nilsson i Kabbarp, O. H. Waldén, J. A. Ingvarson, P. A. Hansson i Stockholm och J. Nilsson i Malmö, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts i denna punkt framställda förslag icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr statsrådet Nilsson: Jag vill, herr talman, på samma gång jag uttalar min stora tacksamhet mot statsutskottet för den välvilja, varmed det har behandlat fjärde huvudtiteln, göra en erinran till den nu föredragna punkten, detta med anledning av att statsutskottet har hemställt, att den procentsats av tomhylsor, som skytteförbunden skola återlämna till arméförvaltningen, skulle höjas från av Kungl. Maj:ts föreslagna 75 % till 90 %.

Det förhåller sig så, att överstyrelsen för skytteförbunden i sitt anslagsäskande hade hemställt, att ett anslag av 101,200 kronor måtte utgå såsom ersättning för tomhylsor efter sådana patroner, som tilldelats skytteföreningarna till understöd, beräknat efter 25 % av antalet patroner. Artilleridepartementet ansåg denna överstyrelsens framställning i princip berättigad, men uttalade samtidigt, att en nedsättning i fråga om återlämningsskyldigheten av tomhylsor borde ske icke genom ett särskilt nedsättningsanslag utan genom en förhöjning av evalveringspriset per patron med 0,75 öre, eller att priset per patron skulle beräknas till 8,75 öre per stycket, avrundat uppåt till 9 öre per patron. Antalet patroner, som för år 1919 skulle utgå i understöd till skytteföreningarna, skulle utgöra 10,800,000 patroner, beräknade till ett belopp av 972,000 kronor. En nedsättning med 25 % skulle alltså efter ett nedsättningspris av 3 öre per tomhylsa för 2,700,000 patroner utgöra 81,000 kronor. Till denna summa har också hänsyn tagits i propositionen. Emellertid har, såsom jag nyss sade, statsutskottet föreslagit en nedsättning av allenast 10 % utan att vidtaga motsvarande reducering i fråga om det ersättningsbelopp, som artilleridepartementet skulle äga uppbära från ammunitionsbidraget till skytteföreningarna, och vilket enligt angiven beräkning skulle utgöra 48,600 kronor för 1,620,000 tomhylsor. Sålunda komma härigenom skytteföreningarna i verkligheten att erhålla 32,400 kronor mindre, än vad Kungl. Maj:ts gjort framställning om.

Då här föreligger ett enligt statsutskottsutlåtande, anser jag mig icke böra påkalla någon ändring i vad utskottet hemställt. Jag vill emellertid uttala, att jag har den uppfattningen, att detta kommer att bereda skytteföreningarna, som ju arbeta under rätt tryckta eko-

Anslag till det
frivilliga
skytteväsendets
befrämjande.
(Forts.)

nomiska förhållanden, ganska stora svårigheter, oaktat beloppet icke är större, än vad jag här angivit. Jag anser det vara min skyldighet att delgiva kammaren detta sakförhållande, på det att kammaren målte vara medveten därom, då kammaren nu går att fatta beslut.

Herr Ström: Vi hava vid denna punkts behandling att observera ett ganska egendomligt förhållande. Här har nämligen regeringen, inklusive dess socialdemokratiska ledamöter, hemställt om beviljande icke blott av det vanliga skytteanslaget utan även av ett väsentligt ökat skytteanslag, och i den kungl. propositionen förefinnes icke den minsta antydning om någon reservation från de socialdemokratiska regeringsledamöternas sida. Men när vi nu komma till behandlingen i utskottet, finns det en reservation av de socialdemokratiska ledamöterna, som yrka avslag på alltsammans. Jag är naturligtvis för min del synnerligen tillfredsställd med denna sista hemställan, som i reservationen framförts, men jag kan icke undgå att uttala min förvåning över det tillvägagångssätt, som här använts av den socialdemokratiska högern. För det första, vilken är egentligen den socialdemokratiska högerns ställning till själva saken, till skytteväsendet? Det framgår ju icke av vad som föreligger. Ty dels hava regeringsledamöterna tillstyrkt detta anslag, och dels hava statsutskottsledamöterna reserverat sig och yrkat avslag. Det finnes således två olika slags ståndpunkter. Vilken är den officiella? Är det de socialdemokratiska regeringsledamöternas ståndpunkt, eller är det de socialdemokratiska statsutskottsledamöternas ståndpunkt? Det måste ju för ett stort parti kännas ganska egendomligt, synes det mig, att gå fram på två diametralt motsatta linjer i en fråga som ändå är av ganska stor betydelse. Det skulle vara intressant att få reda på vilken som är den socialdemokratiska ståndpunkten, antingen den som företrädes av regeringsledamöterna eller den som företrädes av statsutskottsledamöterna.

Sedan kan jag icke undgå att framföra den uppfattningen att, om det är så att man spelar ett slags komedi för folket i bygderna och säger, att vi hava reserverat oss mot det liberala partiets tillstyrkan, men i riksdagen eller inför det liberala partiet sagt: nej, vi hava tillstyrkt anslaget, så är det ett dubbelspel, som icke kan vara vidare angenämt vare sig för det liberala partiet eller för folket i bygderna. Man kan förstå, att detta dubbelspel kan hava vissa taktiska fördelar, men jag tror, att den taktiken kommer att bliva ganska självmördande i längden, ty folket kommer snart att observera att man haltar på bägge benen. Men jag förstår, varför man gått till väga som man gjort. Det är nämligen så, att man är bunden av sin anslutning till den liberala regeringschefens deklaration, när han bildade regeringen, och därför hava regeringsledamöterna icke ansett sig kunna gå med på att bekämpa skytteanslaget. Däremot hava de ansett lämpligt att bekämpa det i utskottet, och jag antager, att de komma väl också att bekämpa det här i kammaren. Den dubbla frontställningen har emellertid det felet med sig, att man därigenom försätter det liberala partiet, man samverkar med, i en synnerligen

egendomlig position. Ty det är alldeles klart, att det måste känna sig egendomligt berört, när det finner, att de socialdemokratiska ledamöterna i riksdagen söka motverka vad de hava tillstyrkt inom regeringen. Ur alla synpunkter skulle det vara för alla nyttigt och för den offentliga moralen och opinionen också tillfredsställande, om man kunde få en förklaring på vad den socialdemokratiska ståndpunkten i skytteanslagsfrågan i verkligheten är.

Anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande.
(Forts.)

Herr K v a r n z e l i u s: Då den siste ärade talaren i den avgivna reservationen fann en anledning till sitt uttalande, ber jag att få säga, att jag aldrig kunnat riktigt förstå, varför det socialdemokratiska partiet ställer sig så avvisande speciellt mot detta anslag till den frivilliga skytterörelsen. För ett frihetsälskande parti, ett parti med en bestämd motvilja mot militär och drill och preusseri över huvud taget såsom det socialdemokratiska partiet, förefaller det mig att, om någon del av försvarsanordningarna skulle vara för dem tilltalande, så borde det i främsta rummet vara det frivilliga skytteväsendet, som icke lyder under den militära drillen och disciplinen. Men det är ett egendomligt förhållande, att på den här punkten återkomma ständigt reservationerna, under det att annars representanterna för detta parti gå med på rätt så avsevärda anslag, där säkerligen herr Ström med mycket större befogethet skulle kunna rent principiellt rikta anmärkningar mot sina högersinnade partikamrater, än han borde kunna göra vid denna punkt.

Jag begärde emellertid icke ordet för att säga detta utan med anledning av vad statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet yttrade. Jag förstår mycket väl de synpunkter han framhöll, att det bleve för skytteföreningarna något sämre genom att de måste återlämna 90 % av patronhylsor och laddramar. Men det är betydligt bättre villkor, än de hade förlidet år, då de måste lämna åter 100 % eller hela det mottagna antalet, och vad de icke kunde återlämna måste de lämna ersättning för. Därtill kommer ju, att anslaget ökats från förlidet år med närmare 300.000 kronor, och jag tror således icke, att det kan riktas någon mera berättigad anmärkning mot första avdelningen, som har handlagt detta ärende, eller mot statsutskottet för den ståndpunkt det intagit till denna fråga. Egentliga motivet varför vi höjde siffran från 75 till 90 % var, att det lämnades upplysning i utskottet, att det var ganska stor brist på materialier, och då är det tydligt, att det ligger vikt uppå att de som tillhöra den frivilliga skytterörelsen måste taga vara på så mycket som möjligt av tomhylsorna, ty de representera ju ändå ett värde, som särskilt i dessa tider med brist på materialier har dubbel betydelse, och om det icke lämnas mera än 10 % rabatt i fråga om hylsor som skola återställas, kommer detta att sporra dem till att taga vara på hylsorna. Detta var det starkaste och mest vägande skälet, varför vi i statsutskottet stannade vid att förorda 90 % i stället för de föreslagna 75.

Nu lär det förhålla sig så, såsom herr statsrådet sade, att det egentligen blir artilleridepartementet som kommer att göra den här

Anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande. vinsten på 38,000 kronor. Men det vore väl icke så farligt, om detta departement en gång skulle göra en vinst.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

(Forts.)

Herr Ström: Endast några få ord till svar på vad herr Kvarnzelius yttrade, då han sade att jag med större skäl skulle kunna rikta mina anmärkningar mot högersocialisternas principiellt försvarsvänliga ställning på andra punkter. Däri har herr Kvarnzelius alldeles rätt, men jag har också redan vid fjärde punkten hävdad min principiella ställning, och jag kan icke sedan vid varje punkt bekämpa högersocialisterna, då jag icke anser mig hava rätt att taga kammarens tid i anspråk vid varje punkt. Jag vet också, att det icke skulle tjäna någonting till med den nationella samling, som för närvarande finnes från herr Trygger ända till herr Lindblad i dessa punkter. Det är hopplöst att få något avslagsyrkande igenom. Men då jag nu förmärker, att det icke är någon av högersocialisterna här i kammarens tid som yrkar bifall till sin reservation, skall jag verkligen taga tillfället i akt och instämma i reservationen samt yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den av herr Asplund med flera avgivna reservationen.

Herr Lindblad, Anders: Jag ber att få göra den sista ärade talaren uppmärksam på, att jag icke varit närvarande vid behandlingen i utskottet av detta ärende, och han gör mig nästan för stor ära, då han talar om mig i samband med den nationella samling, han tyckt sig upptäcka i avseende å dessa frågor.

Emellertid vill jag säga e't par ord till herr Kvarnzelius också. Herr Kvarnzelius ansåg, att vårt parti borde i denna punkt vara med om anslaget, då vi kunde vara med om så många andra anslag. Det kan nog synas ganska riktigt, men det är en sak, som åtminstone hos oss varit avgörande vid föregående behandling av detta ärende, och det är, att vi börja på att få två budgeter i stället för en, och med den utsträckning av värnplikten och ordnandet av försvarsväsendet som skedde år 1914 bör det vara tillräckligt med utgifter, men ökar man för varje år, komma snart de utgifter, som skytte-rörelsen kräver, ävenledes att unngå till ganska avsevärda summor. Och jag tror icke, att man får full valuta för dessa medel. Det må nu vara hur som helst därmed. Det har varit delade meningar inom vårt parti i denna fråga hela tiden, och jag förmodar att de finnas fortfarande. Och detta är ingen huvudfråga, som bör förhindra samarbetet mellan liberaler och socialdemokrater, så ur den synpunkten tycker jag icke herr Ströms klander var särskilt befogat. Den ståndpunkt som vår partikongress intagit är naturligtvis den officiella partiståndpunkten i denna fråga. Och det är klart, att partikongressens beslut följdes av utskottsledamöterna utan något slags hänsyn till regeringspolitiken.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad

utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan godfränna den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till det frivilliga skytteräsendets befrämjande.
(Forts.)

Herr talmannen tillkännagav nu, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 på aftonen.

Punkten 67.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 68 och 69.

Lades till handlingarna.

Punkterna 70—74.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 75.

Under punkt 74 av fjärde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att öka ordinarie reservationsanslaget till studiestipendier för underofficerare och furirer av första klassen, nu 9,600 kronor, med 19,200 kronor till 28,800 kronor.

Ökat anslag till studiestipendier för underofficerare m. fl.

Utskottet hade i förevarande punkt på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte öka ordinarie reservationsanslaget till studiestipendier för underofficerare och furirer av första klassen, nu 9,600 kronor, med 9,600 kronor till 19,200 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *C. I. Asplund, J. B. Eriksson* i Grängesberg, *N. A. Nilsson* i Kabbarp, *O. H. Waldén, J. A. Ingvarson, P. A. Hansson* i Stockholm och *J. Nilsson* i Malmö, vilka ansett, att utskottets yttrande bort avfattas på visst angivet sätt och att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte uppföra ordinarie reservationsanslaget till studiestipendier åt underofficerare och furirer av första klassen med oförändrat belopp, 9,600 kronor.

Herr statsrådet Nilsson: Herr talman! Under denna punkt har Kungl. Maj:t äskat förhöjning i anslaget till studiestipendier för underofficerare och furirer, så att ett antal av 36 sådana skulle kunna erhålla stipendier i stället för de 12 riksdagen förut beslutit uppföra anslag till. Anledningen härtill från min sida har varit den, att det antal underofficerare och underbefäl, som söker detta stipendium, har varit osedvanligt stort. Antalet sökande har icke varit, såsom det säges i den vid punkten avgivna reservationen,

Ökat anslag
till studie-
stipendier för
underofficer-
rare m. fl.
(Forts.)

24, utan antalet har varit 69, och av dessa 69 hava 64 eller 65 ansetts vara förtjänta av att komma i åtanka. Men av detta antal har man vid den genomgående granskningen av ansökningarna funnit, att icke mindre än 24 hava varit sakligt sett likställda och lika förtjänta av att komma i fråga, och jag måste säga att, då chefen för lantförsvarsdepartementet skall dela ut 12 stipendier och dela ut dem bland 24 som äro lika förtjänta att komma i fråga, det hela får mera karaktären av ett lotteri än av en saklig prövning. Vid en sådan prövning måste man således anlägga en annan synpunkt på fördelningen av dessa stipendier än den rent sakliga. Jag måste söka tillse, att fördelningen sker så jämnt som möjligt inom varje arméfördelning och inom de olika vapenslagen. Det gick emellertid icke, och det var anledningen till att jag ansåg mig böra begära en höjning av summan, så att 36 stipendier skulle kunna delas ut i stället för såsom förut 12.

Det fast anställda underbefälet har en betydelsefull uppgift inom vår härorganisation. Det är såsom bekant svårt att rekrytera detsamma. Det beror i icke ringa grad därpå, att endast ett mindretal av de fast anställda kan vinna vidare befordran inom armén. De flesta av dem måste avgå från sin anställning senast vid 32 års ålder. Nu vet envar, att människor tidigare än vid 32 år vilja hava valt sin levnadsbana. Finns det ingen framtid på den militära banan, är det enligt min mening ett drag av mänsklighet och billighet att staten bereder de bästa och mest förtjänta av dessa en möjlighet att förvärva sig insikter, så att de med framgång kunna göra sig gällande även på den civila banan. Deras ställning i det civila livet är därefter sådan, att de i varje fall i händelse av mobilisering måste stå till försvarets tjänst på ett annat sätt än andra, som icke hava stått i denna tjänsteställning.

Nu förmena reservanterna, att det sätt varpå stipendierna delvis använts icke står i god överensstämmelse med syftet med 1914 års riksdagsbeslut. Jag vågar emellertid för min del bestrida riktigheten av denna reservanternas uppfattning. Jag var ju med även år 1914 och satt då i det särskilda utskott, som behandlade härordningspropositionen, och jag vet mycket väl, att tanken var, att dessa stipendier skulle avse studier för att stipendiaterna skulle vinna framtida befordran icke endast inom armén utan även inom det civila livet. För övrigt är det alldeles uppenbart, att förutsättningen för att en furir eller sergeant skall kunna komma in i krigsskolan är helt enkelt den, att han måste förvärva sig insikter eller kunskaper, som äro av betydelse även för det civila livet. Gärna hade jag därför önskat, att kammaren hade kunnat bifalla den kungl. propositionen sådan den föreligger, men i varje fall hoppas jag, att kammaren icke skall göra någon minskning i det förslag, som nu föreligger från utskottets sida.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i nu ifrågavarande punkt hemställt.

Punkterna 76 och 77.

Lades till handlingarna.

Punkterna 78—84.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 85 och 86.

Lades till handlingarna.

Punkten 87.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 4 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1918 fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till lantförsvarsdepartementet.

Punkterna 1—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6.

Lades till handlingarna.

Punkterna 7—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11.

Uti tvenne likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *S. Clason* m. fl., nr 72, och den andra inom andra kammaren av herr *K. E. W. Söderhielm* m. fl., nr 129, hade hemställts, att riksdagen måtte för komplettering av arméns flygmateriel å tilläggsstat för år 1918 anvisa ett belopp av 1,927,000 kronor.

*Om anslag till
komplettering
av arméns
flygmateriel.*

Utskottet hade i nu föredragna punkt yttrat:

»Ifrågavarande belopp har, såsom departementschefen vid behandlingen av årets statsverksproposition under punkt 53 av fjärde huvudtiteln till statsrådsprotokollet anmält, av arméförvaltningen föreslagits att förskottsvis utgå under år 1918 för påbörjande av sådan komplettering av arméns flygmateriel, att denna, så vitt ske kunde inom en nuvarande organisationens ram, måtte kunna anses

Om anslag till
komplettering
av arméns
flygmateriel.
(Forts.)

någorlunda motsvara tidens fordringar. Departementschefen har emellertid ansett, att med tillgodoseendet av dessa krav borde tills vidare anstå och att frågan härom borde behandlas i sammanhang med spörsmålet om en blivande omorganisation av arméns flygvapen.

Vid sådant förhållande har utskottet icke ansett sig böra tillstyrka den av motionärerna gjorda framställningen.

Utskottet hemställer alltså, att förevarande motioner icke må av riksdagen bifallas.»

Reservation hade anförts av herrar *O. M. Strömberg, G. M. H. Ekelund, J. Nilsson, O. Bergqvist, I. E. G. Svensson, H. G. W. Wrangel* och *J. L. Widell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava viss i reservationen angiven lydelse och att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av herr Clasons m. fl. samt herr Söderhielms m. fl. ovanberörda motioner till sådan komplettering av arméns flygmateriel, som kunde äga rum utan att föregripa en eventuell omorganisation av flygvapnet, å tilläggsstat för år 1918 såsom reservationsanslag bevilja 1,766,000 kronor.

Herr *W r a n g e l*: I två lika lydande motioner, den ena i första kammaren och den andra i andra kammaren, har hemställts, att riksdagen måtte för komplettering av arméns flygmateriel å tilläggsstat för år 1918 anvisa ett belopp av 1,927,000 kronor. För samma ändamål har arméförvaltningen tidigare föreslagit denna summa. Det var då meningen att komplettera flygmaterielen, så vitt ske kunde inom den nuvarande organisationens ram, och komplettera denna materiel så, att den måtte kunna anses *någorlunda* motsvara tidens fordringar. Departementschefen har emellertid ansett, att med tillgodoseende av detta krav borde tills vidare anstå och att frågan härom borde behandlas i sammanhang med övriga spörsmål vid en blivande omorganisation av arméns flygvapen.

Det skulle utan tvivel vara av stort intresse, om man kunde lämna närmare uppgifter rörande behovet av flygmaterielen för vår armé och vår marin, sådant detta behov med stöd av världskrigets erfarenheter kunnat beräknas, samt jämföra detta behov med vad vi i den vägen nu verkligt äga. Men ärendets hemliga natur lägger hinder i vägen härför. Så mycket torde dock vara allmänt bekant, att vårt flygväsende ingalunda lyckats följa med sin tid. Ett stort och oavvisligt behov föreligger här, och de krav, som i motionen framställts, kunna icke anses annat än såsom synnerligen blygsamma. Dröjer man med kompletteringen av flygvapnet, till dess frågan om flygvapnets omorganisation upptages till lösning, kan det enligt min mening medföra verklig fara för vårt land. Reservanterna hava huvudsakligen med stöd av dessa i korthet angivna skäl föreslagit, att en summa av 1,766,000 kronor måtte beviljas å tilläggsstat för år 1918 till komplettering av arméns flygmateriel. Det är av stor vikt, att denna komplettering kommer till stånd snarast möjligt. Då man besinnar, att exempelvis i Holland begäres

ett belopp av omkring 30 miljoner kronor, måste man lindrigast sagt uttala sin förvåning över att Kungl. Maj:t hos oss icke äskat någonting alls för flygvapnets stärkande. Att utskottet icke ställer sig mera förstående till den saken, finner jag också ytterst beklagligt. Jag hade eljest verkligen en tid vågat hysa den förhoppningen, att denna fråga icke skulle bliva någon partifråga, ty jag trodde mig veta, att ganska många inflytelserika personer såväl bland det liberala partiet som bland det socialdemokratiska hyste ett livligt intresse för flygväsendet. Detta har nu icke på något sätt tagit sig uttryck; och att söka övertyga partimotståndare i dessa splittringens tider anser jag vara fullkomligt lönlöst. Jag inskränker mig därför till att yrka bifall till reservationen och avslag på utskottets hemställan.

Om anslag till komplettering av arméns flygmateriel.
(Forts.)

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Först ber jag att få försäkra den siste ärade talaren, att jag icke sett denna fråga såsom en partifråga, utan det är på rent sakliga skäl som jag ställt mig på den ståndpunkt, som utskottet intagit. Varken inom vederbörande avdelning eller i utskottet in pleno har vid detta ärendes behandling, så vitt jag har mig bekant, förekommit något som kunnat giva vid handen att man anlagt någon annan synpunkt än den rent sakliga, varför jag sannerligen icke hade väntat mig en sådan erinran från det hållet.

Herrarna ha ju själva erkänt i reservationen, att frågan om anskaffande av flygmateriel bör behandlas först i sammanhang med frågan om en blivande omorganisation av arméns flygvapen. Vad nu beträffar frågan om anskaffande av flygplan, skulle kostnaderna därför enligt de kalkyler, som ligga till grund för reservationen, uppgå till något under en fjärdedel av den beräknade summan. Med en tredjedel eller något mera ingår häruti kostnaden för annat slag av materiel vid flygvapnet. Därmed lär dock vara så förhållandet att, den materiel som är i fråga ännu icke är slutexperimenterad. Men att innan den är slutexperimenterad, fulländad och godkänd såsom typ anvisa medel för inköp därav läser icke vara lämpligt.

Vad sedan beträffar argumentet, att flygvapnet under mobiliseringstiden skulle varit utsatt för stark slitning, så är detta förvisso riktigt, denna materiel har i allmänhet en oerhört kort livslängd, såsom allmänt erkännes. Jag tror mig emellertid veta, att det är Kungl. Maj:ts mening att här använda en del av de medel, som använts för neutralitetsskyddets uppehållande, för att därmed verkställa förnyelse av flygvapnet i samma mån som dess materiel till följd av neutralitetsvakten blivit försliten. Jag tror således att, utan att anlägga en partisynpunkt på saken, man mycket väl kan ställa sig på den ståndpunkt statsutskottet här intagit, och jag anhåller därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Greve Wachtmeister, Henning: Jag hemställer, om riksdagen verkligen bör genom att vägra detta anslag påtaga sig ansvaret för ännu flera flygolyckor, som kunna inträffa med anled-

*Om anslag till
komplettering
av arméns
flygmateriel.
(Förta.)*

ning av att maskinerna äro gamla och slitna. De officerare och det manskap, som kommenderas till flygskolorna och flygvapnet, vare sig detta sker frivilligt eller utan särskild ansökning, veta att, när de gå dit, gå de till ett farligt yrke, men de fästa sig ej därvid utan gå modigt dit, då de veta att om man begär deras uppoffrande arbete, är detta för fosterlandets bästa. De fästa sig icke vid att materielen ej är såsom den borde vara, utan de börja sitt arbete ändå, något som är modigt, rätt och svenskt; men jag anser att riksdagen då bör sörja för, att så god materiel anskaffas som möjligt är. Det har av utlänningar, som tagit vår flygmateriel i skärskådande och undersökt förhållandena vid flygvapnet, anmärkts, att de vore förvånade över den låga ståndpunkt, på vilken detta vapen står. Detta är dock icke att undra på, ty man kan ju ej tänka sig, att Sverige skulle kunna lika väl som de stora länderna åstadkomma den bästa möjliga materiel, men vad vi böra kunna åstadkomma är en någorlunda god sådan, och vi böra se till att den, som finnes, icke blir alltför mycket sliten, vi böra undanrödja de brister som vidlåda denna.

Då det nu är så, för det första, att flygvapnet blivit i nu pågående världskrig synnerligen grundligt prövat och anses vara ett av de allra viktigaste vapnen, och tydligt är, att ett land, som är underlägset inom detta vapen, också är underlägset i förhållande till ett annat land, som har bättre flygmaskiner, med vad där till hörer, och för det andra att flygmaskiner kunna till allra största delen tillverkas inom landet, och då slutligen genom bifall till reservationen man icke skulle föregripa organisationsfrågans lösning, så finnes icke någon anledning att ej bifalla denna reservation. Man kan ju i tankarna se för sig den redan långa raden av unga ånkor och söriande efter de tanpre, som fallit på sin post, med anledning av att allt icke varit så väl sörjt för flygvapnets utveckling, som man hade kunnat önska. Skulle detta förhållande nu, genom att anslag icke beviljades, bliva sämre än det var förut, komme vi att ådraga oss ett stort ansvar. Jag tror icke, att första kammaren vill vara med därom, och med anledning därav anhåller jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till den vid punkt 11 fogade reservationen.

Herr K v a r n z e l i u s: Jag måste inlägga en gensaga mot den argumentation, som den siste ärade talaren använde, då han ville göra oss ansvariga för kommande flygolyckor, om vi icke tillmötesginge den begäran om anslag, som här av åtskilliga motionärer blivit framställd. Jag tror mig kunna lämna den upplysningen, att den sista flygolyckan, som inträffade vid Malmslätt, skedde på ett alldeles nytt aeroplan, den berodde således icke på att man då använde försliten materiel. Enligt vad som blivit upplyst, berodde den på konstruktionsfel; således ytterligare ett argument för utskottets ståndpunkt, att inga nyanskaffningar av materiel med nya konstruktioner böra komma till användning vid flygvapnet, förrän de äro utexperimenterade. Att säga att riksdagen skulle bära ansvaret för att

en massa unga änkor stå sörjande, därest riksdagen nu vägrade be- *Om anslag till*
gärt anslag till flygvapnet, detta är icke ett värdigt argument. *komplettering*
av arméns
flygmateriel.

Jag vidhåller mitt förut gjorda yrkande.

(Forts.)

Herr Clason: För några dagar sedan, den 10 mars, innehöll svenska pressen ett meddelanden därom, att en tysk militärflygare några dagar tidigare hade besökt flyktingarna på Pellingeskären, dessa olyckliga människor av vårt eget språk och vår egen kultur, vilkas läge med rätta väckt så allmän medkänsla över hela vårt land. Pressen meddelade däremot icke — väl därför att den icke hade reda därpå — att redan mer än fjorton dagar tidigare, eller just då de första olycksbuden från Pellingeskären började anlända, det här i Sverige var mycket starka planer på att man skulle skicka dit en svensk flygare, för den orientering, som — när den icke gjordes från Sverige — sedermera blivit verkställd från tyskt håll. Jag behöver icke utveckla, huru mycket en sådan orientering kan vara värd i ett dylikt läge, huru den kan underrätta de instängda om huru det är ställt utom deras område, huru den kan upplysa dem om, att blickarna äro riktade på dem, att man gärna skulle vilja hjälpa, och att man kunnat komma i förbindelse med dem, och huru den skulle lugna oroliga anhöriga både i Sverige och annorstädes. Om den även kommit i tid, är det också möjligt att den kunnat förebygga en och annan tilldragelse — till exempel genombrytningsförsök med åtskilliga åtföljande sorgliga händelser — som alla parter gärna skulle önskat se borta. Dessutom hade det väl känts här i Sverige såsom en humanitär hjälpgärning, igångsatt tidigare än den, som sedermera kom till stånd andra vägar, och den hade säkerligen på alla håll hälsats med tillfredsställelse.

Nåväl, en plan var, såsom jag sagt, å bane att skicka ditöver flygare; ett par av våra bästa hade ställt sig till disposition, men det befanns vara brist på lämplig flygmateriel. Arméns maskiner ansågos icke hava tillräcklig aktionsradie, och de enda som hade sådan, voro några få flottan tillhöriga, vilka man emellertid icke ansåg sig på grund av deras fåtal, antag jag, kunna ställa till disposition för ändamålet i anledning av den därmed förenade risken. Jag skall icke ingå på frågan, huruvida man icke i alla fall hade bort och kunnat finna utväg att taga denna risk; det fanns nog folk här i landet, som voro villiga att ersätta de kostnader som ett eventuellt haveri hade kunnat medföra. Men jag vill erinra därom, att icke ens dessa få flottans maskiner med tillräcklig styrka — icke ens dessa hade svenska staten bekostat sig själv. De voro för ett par år sedan skänkta till staten av allmänna försvarsföreningen för medel, som på sin tid insamlats av Sveriges skolgungdom!

Det synes mig som om dessa upplysningar också bidraga att karakterisera den efterblivenhet, i vilken vårt nuvarande flygvapen befinner sig, och som om de jämte vad i övrigt här yttrats äro ägnade att starkt understryka behovet av en förbättring och utveckling av vår flygmateriel; och det är på dessa grunder, och då

Om anslag till
komplettering
av arméns
flygmateriel.
(Forts.)

jag varit motionär i frågan, som även jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågasatt punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställda antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 12—23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 24.

Lades till handlingarna.

Punkterna 25—31.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 32—35.

Lades till handlingarna.

Herr statsrådet *Nilson* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 158, angående ifrågasatt överenskommelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Sydsvenska kraftaktiebolaget angående vattenhushållningen vid vissa vattenfall i Lagan.

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till vissa odlingsföretag m. m., ävensom 10 i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 19 februari 1918 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 93, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för beredande av bidrag i huvudsaklig överensstämmelse med de av chefen för jordbruksdepartementet tillstyrkta grunder till odlingsföretag å fastmarksjord, myr- och torvjord samt sidlänta ängsmarker ävensom till förbättrande av betes- och ängsmarker anvisa under nionde huvudtiteln dels å tilläggsstat för år 1918 ett reservationsanslag av 8,800,000 kronor, dels ock å extra stat för år 1919 ett reservationsanslag av 7,350,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta motioner nämligen

1) nr 328 i andra kammaren, av herr *Berg* i Staby, vari hemställdts, att riksdagen behagade avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 93;

2) nr 135 i första kammaren, av herr *Olsson, Lars* m. fl., och nr 317 i andra kammaren, av herr *Jeppsson* m. fl., av lika lydelse, i vilka hemställdts, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 93 måtte besluta, att det i propositionen nämnda bidraget till odlingsföretag på fastmarksjord, myr- och torvjord samt sidlänta ängsmarker skulle utgå med högst 60 procent av godkända kostnader för odling av mark, som besåddes under våren 1918, hösten 1918 eller våren 1919 med säd till mogen skörd eller potatis, högst 45 procent för odling, som besåddes under hösten 1919 eller våren 1920, samt högst 30 procent för odling, som besåddes under hösten 1920 eller senast våren 1921, och att dessa bidrag skulle, vad Norrland beträffade, utgå utan avseende om nyodlingen besåddes med säd, avsedd till mogen skörd eller grönfoder, samt att ovannämnda bidrag skulle komma nyodlingar till godo, vilka påbörjats efter den 1 oktober 1917;

3) nr 321 i andra kammaren, av herr *Magnusson* i Skövde, vilken hemställdts, att riksdagen för sin del måtte besluta sådan ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 93, att för år 1918 beviljades ett anslag för nyodlingar av 6,000,000 kronor och för år 1919 ett anslag av 10,150,000 kronor; att högsta odlingskostnaden beräknades till 800 kronor per hektar och att odlingsbidragen utginge beräknade å denna summa med 60 procent under 1918 och 50 procent under åren 1919 och 1920 samt 40 procent under år 1921; att anslagen till förbättring av ängs- och betesmark utginge efter en beräknad högsta kostnad av 300 kronor per hektar och med samma procentsatser som för nyodlingar; samt att genom lämpliga instruktioner för odlingsnämnderna och odlingskommittén tillsåges, att nyodlingsarbetet komme att bedrivas fullt planmässigt även med hänsyn till nyodling av större områden i en eller flera ägares händer;

4) nr 102 i första kammaren, av herr *Larsson, Edvard*, och nr 221 i andra kammaren, av herrar *Olsson* i Ramsta och *Andersson* i Milsmaden, av lika lydelse, i vilka hemställdts, att riksdagen måtte ställa ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor till Kungl. Maj:ts förfogande att utgå under innevarande år till bestridande av hälften av verkliga kostnader för nyodling, dock högst 600 kronor per hektar;

5) nr 315 i andra kammaren, av herr *Ericson* i Funäsdalen m. fl., vari hemställdts, att riksdagen vid bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 93 måtte besluta, att i sådana trakter av landet där sädesodling icke kunde bedrivas även andra grödor skulle kunna godkännas för odlingsbidrags erhållande;

6) nr 318 i andra kammaren, av herr *Wikström* m. fl., vari hemställdts, att riksdagen ville vid eventuellt bifall till ovannämnda proposition uttala sig för att nyodlingsbidragen, vad Norrland beträffade, finge utgå jämväl för nyodlingar till skörd av grönfoder;

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)

7) nr 227 i andra kammaren, av herr *Bogren*, vari hemställt, att riksdagen behagade besluta att ställa ett förslagsanslag av 50 miljoner kronor till Kungl. Maj:ts disposition i och för uppodling av till åker väl belägen och lämplig mark samt avdikning av vattensjuk åker, vilka arbeten borde under nu stundande vår och sommar utföras i den ordning och mot de villkor, som av Kungl. Maj:tt närmare bestämdes;

8) nr 137 i första kammaren, av herr *Barthelson*, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:tt hemställa, att Kungl. Maj:tt ville vidtaga de åtgärder, som kunde finnas lämpliga för besående under innevarande år med råg av kalavverkade, härför lämpliga skogsmarker i så stor utsträckning, som förhållandena medgäve, och att för detta ändamål till Kungl. Maj:ts förfogande för år 1918 ställa ett belopp av 200,000 kronor.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt,

1) att riksdagen måtte dels i anledning av Kungl. Maj:ts förvarande framställning och de av herr *Olsson*, *Lars*, m. fl. och herr *Jeppsson* m. fl. samt av herr *Wikström* m. fl. ävensom av herr *Ericson* i *Funäsdalen* i ämnet väckta motioner för beredande av bidrag i huvudsaklig överensstämmelse med de av chefen för jordbruksdepartementet tillstyrkta grunder med de av utskottet däri föreslagna ändringar till odlingsföretag å fastmarksjord, myr- och torvjord samt sidlänta ängsmarker ävensom till förbättrande av betes- och ängsmarker anvisa under nionde huvudtiteln dels å tilläggsstat för år 1918 ett reservationsanslag av 8,800,000 kronor, dels ock å extra stat för år 1919 ett reservationsanslag av 7,350,000 kronor;

2) att herr *Barthelsons* motion måtte anses besvarad genom vad utskottet under punkten 1 anför;

3) att de av herr *Larsson* samt herrar *Olsson* i *Ramsta* och *Andersson* väckta motionerna ävensom den av herr *Bogren* väckta motionen, i vad de icke blivit besvarade genom vad utskottet förut anför, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

4) att de av herr *Berg* i *Staby* och herr *Magnusson* väckta motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Greve *Lagerbjelke*: Herr greve och talman, mina herrar! I punkt 1) hemställer utskottet, att till odlingsföretag ävensom till förbättrande av betes- och ängsmarker måtte anslås dels å tilläggsstat för år 1918 8,800,000 kronor och dels å extra stat för år 1919 ett anslag av 7,350,000 kronor. Till stöd för detta anslag anför statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet bland annat, att framställningen vore föranledd av de nuvarande brydsamma förhållandena, då landet vore hänvisat att för livsmedelsbehovets täckande så gott som utslutande lita till sina egna resurser, och fortsätter vidare: »Tillgodoseendet av folkets omedelbara behov av livsmedel under nuvarande kristid är nu lantbrukets ojämförligt viktigaste uppgift».

Enligt min uppfattning skulle dock ett bifall till den kungl. propositionen verka raka motsatsen till den åsyftade. Jag kan i dessa avseenden återopå den vid frågans behandling i lantbruksstyrelsen av byråchefen därstädes Egerström avgivna reservationen. Däri anföres bland annat, *att* under nuvarande kristid böra i regel inga nyodlingar företagas, då nämligen lantbruket lider brist på utsäde, gödsel, dragare och arbetskraft, *att* genom sådana företag en verklig fara för folkförsörjningen under kristiden eller den tid, som i förslaget avses, skulle uppstå, samt *att* de föreslagna åtgärderna således icke blott icke skulle bidra till att under kristiden höja lantbrukets produktionsförmåga utan tvärom leda till verkliga vådor för folkförsörjningen. Reservanten slutar med att framhålla, att det vore mycket farligt, om jordbrukarna skulle vänja sig vid att allt för mycket lita sig till staten för anskaffande av medel för att driva sitt yrke.

*Statsbidrag
till vissa
odlingaföretag
m. m.
(Forts.)*

I detta sammanhang vill jag erinra om en motion, som är väckt i andra kammaren av herr Berg i Staby, däruti han på huvudsakligen samma skäl, som anförts av reservanten i lantbruksstyrelsen, yrkar avslag på förevarande framställning. Motionären återopå dock ett nytt skäl, i det han framhåller, att enligt hans uppfattning skulle den jord, som under nuvarande förhållanden uppodlades, i de flesta fall ställa sig så dyr, att odlaren, även om han finge det föreslagna statsbidraget, dock icke kunde beräkna att under normala förhållanden få ränta på sina i odlingen nedlagda penningar. Jag kan icke annat än finna det ganska anmärkningsvärt, att då, åtminstone enligt min uppfattning, så vägande skäl anförts mot bifall till den kungl. propositionen, utskottet icke alls berört dessa. Jag kan således, herr greve och talman, på grund av rent sakliga skäl icke annat än yrka avslag på såväl utskottets hemställan som den kungl. propositionen i punkt 1). Men jag anser mig också böra granska föreliggande fråga jämväl ur statsfinansiell synpunkt. Angående det i årets statsverksproposition framlagda budgetförslaget har, utan tvivel med rätta, uttalats det allmänna omdömet, att detta förslag i stort sett är tillfredsställande och utvisar en god statsekonomi även om årets budget måste anses bliva till ytterlighet spänd, och det också till viss grad måste bli en fråga, om de uppförda kreditposterna verkligen komma att bli fullt ut tillgängliga. Emellertid äro dock enligt min uppfattning de framtida utsikterna ganska oroande, detta icke minst på grund av den optimism, för att icke använda ett värre ord, som synes mig finnas hos både riksdag och Kungl. Maj:t ävensom hos den stora allmänheten. För att uttröna, i vilken mån denna optimism, om jag fortfarande får använda detta ord, är berättigad, har jag här samlat några siffror, av vilka jag själfvallet kan draga endast approximativa resultat.

Enligt de uppgifter, som kunnat inhämtas rörande 1917 års budgets ställning, hava *under nämnda år influtna statsinkomster*, inkomster av skatter m. m. och av statens affärsverksamhet, överskridit de i riksstaten för samma år beräknade inkomsterna med icke mindre än 127 milj. kr., således ett mycket avsevärt belopp.

Statsbidrag
till vissa
redningsföretag
m. m.
(Forts.)

Härvidlag är att märka, att jag även i avseende å krigskonjunkturskatten räknat med den under året verkligt influtna skatten, omkr. 85 milj. kronor, detta i olikhet med rikshuvudbokens budgetredovisning, som hänför den i år inflytande krigskonjunkturskatten, omkring 244 milj. kronor, till budgetåret 1917.

Till nyssnämnda överskott, 127 milj. kronor, böra även läggas de besparingar som uppstått å 1917 års förslagsanslag; beloppet härav är jag icke i tillfälle att nu angiva, men detsamma torde icke vara mera betydande. Nyssnämnda överskott å inkomsttitlarna bör *minskas* med det belopp, varmed 1917 års förslagsanslag överskridits; till och med november månads utgång förra året utgjorde detta belopp omkring 46 1/2 milj. kronor och kan vid årets slut beräknas uppgå till omkring 50 milj. kronor.

Nettoöverskottet å 1917 års budget skulle enligt denna beräkning alltså utgöra omkring 72 milj. kronor. Överskottet är i och för sig betydande, men härvid böra vissa särskilda omständigheter beaktas. För det första ha å 1917 års tilläggsstat anvisats för kristidskommissionernas räkning ej mindre än 245 miljoner kronor, att täckas genom upplåning. Härav ha avsetts som rörelsekapital för folkhushållningskommissionen 150 milj. kronor, varav största delen lyftats eller 148 1/2 milj. kronor. Detta anslag beräknas komma att överskridas med 30 å 50 milj. kronor, beroende på omfattningen av en blivande spannmålsimport.

Av anslaget till industrikommissionen, 20 milj. kronor, har riksgäldskontoret utbetalat 19,2 milj. kronor till statskontoret.

Bränslekommissionens anslag å 50 milj. kronor kvarstår i riksgäldskontoret olyftat, men i stället har kommissionen en kreditivskuld till riksbanken å 68,8 milj. kronor. Dessutom har riksbanken diskonterat av kommissionen utställda växlar å omkring 42 milj., vadan alltså riksbanken för närvarande ligger ute med omkring 110 milj. kronor för bränslekommissionen. I särskild proposition har Kungl. Maj:t äskat anslag å 1918 års tilläggsstat å 100 milj. kronor som rörelsekapital för kommissionen i fråga. De sedermera inflytande likviderna för försålt bränsle lära icke på långt när komma att motsvara rörelsekapitalet; och har det uppgivits, att statsverket torde få bereda sig på en förlust å icke mindre än 40 å 50 milj. kronor å kommissionens verksamhet. Sisnämnda anslag å 100 milj. kr. var icke beräknat i den vid riksdagens början framlagda tilläggsstaten.

Utöver vad Kungl. Maj:t äskat i statsverkspropositionerna nr:is 1 och 2 ha sedermera framställts andra betydande anslagskrav, av vilka en del redan av riksdagen beviljats. Jag vill här endast lämna några spridda exempel härå. Kostnaderna för krigstidstillägg och krigstidshjälp komma att bliva omkring 26 milj. kronor högre, än vad av Kungl. Maj:t beräknats; och måste utan tvivel samma ökning beräknas i riksstaten för nästa år. Bland övriga utgifter, som icke synas förut ha beräknats i förslagen till riksstater för åren 1918 och 1919, äskas av Kungl. Maj:t i särskilda propositioner bland andra följande anslag:

för anordnande av torkrum vid kasernetablissemang, av låne-
medel: kronor 2,275,200, därav å 1918 och 1919 års stater tillsam-
mans 700,000 kronor;

för tecknande av aktier för statens räkning i Aktiebolaget Elek-
trolytverken 1,010,000 kronor (1918 års tilläggsstat), för kostnader för
Ålandsexpeditionen 500,000 kronor (tilläggsstaten för år 1918), för
upprättande av praktiska ungdomsskolor 550,600 kronor (1919 års
stat), för anläggning av ny docka vid flottans station i Stockholm
1,500,000 kronor, för bidrag till Mellersta Sveriges Sockerfabriks-
aktiebolag 530,000 kronor, för provtaxering under år 1918, 100,000
kronor (tilläggsstaten), för inköp av vissa fastigheter för post- och
telegrafverkens räkning: av låne-medel 421,700 kronor, och för sär-
skild ersättning till vissa värnpliktige, 150,000 kronor (å tilläggs-
staten) förutom flera andra smärre anslag.

Härtill komma de till behandling nu föreliggande propositioner-
na om anslag till en odlingsorganisation och till vissa odlingsföretag,
vilka belöpa sig till icke mindre än 17,750,000 kronor, varav å för-
slaget till tilläggsstat uppförts allenast 5 miljoner kronor.

Kungl. propositioner torde också vara att vänta om anslag till
en täckdiktningssfond, detta å ett belopp av ej mindre än omkring 16
miljoner kronor, samt om utökad pensionsförsäkring, jämväl rörande
sig om betydliga belopp. Ej heller torde vara utslutet, att en i andra
kammaren väckt motion om anslag av 20 miljoner kronor till bo-
stadsproduktion kan komma att av riksdagen bifallas.

Riksdagen har redan beslutat ökningsar i äskade anslag å om-
kring 16,8 miljoner kronor, företrädesvis utgifter för kapitalökning.
Häri ingår det med 10 miljoner kronor förhöjda anslaget till tele-
grafverke's utveckling. Delvis äro sistnämnda anslagsökningar be-
roende å gemensamma voteringar. På åtskilliga andra punkter borde
anslag för år 1919 beräknats till högre belopp än som nu skett, enär
man ej genomfört principen om förskottsväsendets avveckling i dess
konsekvenser. För åtskilliga ändamål vid statens järnvägar väcka
sålunda de begärda och beviljade anslagen endast för en del av år
1919 — återstoden måste komma på tilläggsstaten för samma år.

Sammanläggas de ökningsar i budgeten, som jag här ovan berört
eller ställt i utsikt, erhålles ett belopp av mellan 250 och 350 mil-
joner kronor. Häremot bör dock ställas den del av 1917 års krigs-
konjunktursskatt, som inflyter i år, för såvitt den ej förut här be-
räknats, eller omkring 160 miljoner kronor.

Av mig nu anförda siffror äro helt visst ägnade att ingiva be-
tänkligheter och farhågor och detta så mycket mera, som man ej för
framtiden kan räkna med flödande statsinkomster i samma mån som
under de sista åren. I detta avseende har redan en ändring börjat
göra sig gällande. Under år 1917 ökades ständigt inkomsterna mot
motsvarande under föregående år. I år däremot, om man jämför in-
komsterna av stämpelmedel, tullmedel, brännvinstillverkningsavgift,
sockerskatt, maltskatt och järnvägstrafikmedel under januari och feb-
ruari månader med samma inkomster under motsvarande tid näst-
föregående år, utgöra inkomsterna endast 19,833,134 kronor 53 öre

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)

mot 25,357,639 kronor 27 öre under motsvarande månader föregående år.

Av några betänkligheter och farhågor ser man dock i regel föga spår. Vad riksdagen beträffar, beviljar den gång efter annan anslag utöver dem, som Kungl. Maj:t av uttryckligen anförda statsfinansiella skäl ansett sig kunna begära. I vissa fall intager visserligen första kammaren härvidlag en mera återhållsam ståndpunkt — jag vill här erinra om anslagen till inlandsbanan och till bostäder till järnvägspersonalen i Örebro, som behandlades i onsdags — men genomdrivas då i regel de högre anslagen, åtminstone när det rör sig om anslag till kapitalökning, genom gemensam votering; och lärer så komma att ske beträffande nu ifrågakvarande anslag.

Vad Kungl. Maj:t angår, så uttalas visserligen emellanåt statsfinansiella betänkligheter, såsom just i båda nyssberörda fall; men är det ett egendomligt förhållande, att dessa statsfinansiella betänkligheter oftare komma till synes i fråga om mindre anslag, mera sällan i fråga om de större och dessutom förvånande lätt kunna övervinnas. I sistnämnda avseende kan jag ej annat än erinra om statsrådets och chefen för kungl. finansdepartementet förra onsdagen gjorda uttalande i debatten om statstjänstemännens dyrtidstillägg.

Statsrådet förklarade till en början, att anledningen till att Kungl. Maj:t ej föreslagit högre dyrtidstillägg, varit den, att vid vägande av de olika kraven på statskassan mot varandra ej större anslag ansetts kunna avsättas för detta ändamål. Ovanpå denna premis förmälde sig herr statsrådet utan vidare ej ha något att erinra mot det högre anslaget, som dock med icke mindre än cirka 26 miljoner kronor överskred det av Kungl. Maj:t föreslagna. Emellertid ingick statsrådet sedermera på konsekvenserna av ett bifall till det högre anslaget. När han då framhöll ett förväntat behov av anslag till arbetslösa, antog jag, att detta skulle behöva inknappas och att statsrådet skulle uttala sitt beklagande av att avsevärt mindre medel komme att återstå för nämnda ändamål. Men nej, statsrådet uttalade då, att ett bifall till det högre av utskottet föreslagna beloppet tvärtom skulle kräva, att även detta anslag tillnöttes rikligare. Ja, detta kan vara riktigt ur social synpunkt men knappast ur finansiell; och synes mig statsrådet härvid ha talat mera såsom socialpolitiker än såsom finansminister.

Samma frejdiga mod ifråga om utgifter förefaller statsrådet även ha meddelat åt sina kolleger i ministären. Jag vill i detta avseende erinra om att statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet i motiveringen till förevarande proposition meddelar, att då fråga förevarit om bidrag till förädlat utsäde med ett belopp av 3 miljoner kronor, ansåg statsrådet ett förslagsanslag av i stället 5 miljoner kronor böra beräknas och anförde tillika: »Chefen för finansdepartementet har meddelat mig, att därest med anledning av blivande förslag från produktionskommittén större anslag skulle befinnas böra föreslås, budgeten icke torde lägga hinder i vägen därför.» Vidare anför statsrådet uti sin motivering beträffande de anslag, som nu äro i fråga, följande: »Dessa belopp överstiga vad år 1918 beträffar högst väsentligt det i tilläggsstaten för nämnda år beräknade be-

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)

loppet. För år 1919 har över huvud ej något belopp för ifrågavarande ändamål beräknats i budgeten. Vid samråd med chefen för finansdepartementet har jag emellertid inhämtat, att, på sätt av honom, i händelse av bifall till förevarande anslagskrav, kommer att framgå under riksdagens lopp närmare angivas, hinder ur budgetsynpunkt ej synes honom föreligga mot att å riksstaten uppföra de nu avsedda anslagen.» Nu skulle det intressera mig och jag förmodar även andra att veta, huruvida med anledning av de dock förändrade förhållanden, som inträtt, sedan finansministern lämnade detta meddelande till jordbruksministern, herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet nu tillfrågat finansministern, om han fortfarande vidhåller sin vid budgetens uppgörande uttalade mening.

Jag kan för min del icke finna annat, än att svenska staten för närvarande befinner sig på ett glidande plan ifråga om ökning av utgifter; och att hart när ööverbanneliga svårigheter komma att uppstå för att täcka dessa, svårigheter, vilka i lika hög grad komma att visa sig vid medlens anskaffande vare sig genom skatter eller lån.

Till sist vill jag beröra ett annat förhållande. Vid beviljande av anslag råder enligt min uppfattning ett betänkligt divisionsansvar ej blott mellan Kungl. Maj:t och riksdagen utan även mellan riksdagens utskott inbördes. Olägenheten härav ökas genom att budgeten ej antages i sin helhet, så att behövligheten av de olika anslagen i möjligaste mån få vägas mot varandra.

På grund av vad jag således anført får jag, herr greve och talman, även av statsfinansiella skäl yrka avslag å den kungl. propositionen och utskottets hemställan i punkt 1).

Herr Ericsson, Aaby: Herr greve och talman! Det är verkligen icke så förfärligt nöjsamt att efter föregående anförande gå till försvar för detta jordbruksutskottets betänkande, och jag vore frestad att börja med ett känt uttalande av en andrakammarledamot för några år sedan i en nykterhetsfråga, då han sade: »Jag yrkar bifall men gör det utan entusiasm.» Ty även jag och mina meningsfränder inom jordbruksutskottet ha varit mycket tveksamma med hänsyn till detta anslag. Det är ju, såsom den föregående ärade talaren anförde, den första produkten, så att säga, från produktionskommittén, och vi ha att vänta en hel serie av förslag från denna kommitté, vilka genom Kungl. Maj:t skola komma fram på riksdagens bord. Det beklagliga med dessa förslag är, att de icke komma på en gång, så att det för riksdagen blir möjligt att överblicka dem, utan de komma ett och ett i sänder, och det märkliga är också, att här först framlägges ett förslag, som produktionskommittén i avseende på värdet och angelägenheten sätter i tredje rummet. Viktigast anser kommittén frågan om minimipris, därefter sätter kommittén frågan om täckdikning, och sedan kommer förevarande fråga i tredje rummet. Men här föreligger den såsom numro ett på riksdagens bord. Redan allt det gjorde oss betänksamma i utskottet, och de stora summor, som det gäller såväl i fråga om detta anslag till vissa odlingsföretag som också i fråga om den kungl. proposition, som

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
27. m.
(Porta.)

närmast efter denna blir föremål för kammarens behandling, gjorde oss ännu mera tveksamma.

Varför har då utskottet tillstyrkt propositionen, kan man fråga. Jo, först och främst av det skälet, att då det svenska jordbruket under denna kristid och krigstid varit utsatt för så hårt tryck från statsmakternas sida, har det från många håll uttalats den åsikten, att det sannoligen icke vore för mycket om jordbrukarna nu finge komma i åtnjutande av en del av de stora inkomster, som under dessa kristider influtit i statskassan. Vidare har man sagt, att själva ändamålet dock är av den allra största betydelse, ty det gäller att så snart som möjligt skaffa brödsäd åt folket. Gent emot möjligheten i detta avseende har emellertid utskottet måst ställa sig i viss grad tveksamt och har därvid kunnat stödja sig på de skäl, som den siste ärade talaren anförde, och vilka han hämtat från lantbruksstyrelsens och reservantens inom lantbruksstyrelsen yttrande.

Med vad som till sist åtminstone för mig och mina meningsfränder varit mest avgörande, då vi tillstyrkt detta anslag, har varit det, att även om resultatet av dessa odlingar icke så snabbt kan komma det allmänna tillgodo, är det dock av den allra största betydelse, att den svenska jorden uppodlas och sättes i hävd för att ju förr dess hellre kunna bringa näring åt Sveriges folk i den största utsträckning, som är möjlig.

Dessa ha, mina herrar, skälen för mig varit, att jag trots tvekan kommit att ansluta mig till utskottets förslag, till vilket jag härmed ber att få yrka bifall.

Herr Barthelson: Herr greve och talman, mina herrar! Man må hysa vilken åsikt som helst om Kungl. Maj:ts förslag att förbättra och utöka den åkerjord, som finnes i vårt land, men i ett avseende vill jag för min del dock uttala ett tvivelsmål, att de förhoppningar, som här kommit till synes, skola gå i uppfyllelse. Det rör nämligen den betydande areal, som man hoppas genom nyodling få besädd med råg till innevarande höst. Utan att vilja förringa betydelsen av vad som yttras i den kungl. propositionen kan jag nämligen icke skriva under riktigheten av allt som yttras härom. Alldeles givet är ju, att även om denna uppgivna stora areal, icke kan innevarande höst besås med råg, så kan den dock nästkommande år besås med vårsäd eller därå sättas potatis, varav odlingens betydelse tillräckligt framgår. En förbättring av vår åkerjord under nuvarande förhållanden genom påförande av artificiella eller naturliga gödningsämnen i högre grad än vanligt är av naturliga skäl utesluten. Vi kunna icke ens för vår vanliga odling erhålla tillräckligt med gödningsämnen varken av ena eller andra slaget. Dels är nämligen importen av artificiella gödningsämnen i tillräcklig myckenhet omöjliggjord och dels har tillgången å kreatursgödsel både kvantitativt och kvalitativt nedgått på grund av kreatursstockens minskning och djurens svältfödning.

Då emellertid i den kungl. proposition och de enskilda motioner, som nu föreligga till behandling, framhålles, att det viktigaste nu

är att skaffa brödsäd, d. v. s. råg, för nästkommande år och då de föreslagna åtgärderna härför ej av mig anses föra till målet har jag velat fästa kammarens uppmärksamhet vid vad jag i min motion föreslagit, nämligen att åtgärder måtte vidtagas för att innevarande år besä härför lämpliga kalhyggen i skogarne med råg, sedan å dem kvarliggande ris uppbränts. Såsom jag nämnde, fattas för jordbruket gödningsämnen. Genom användandet av denna kulturmetod, som av mig föreslås, behöva vi icke några sådana. Ett av företrädena hos denna metod är, vilket under nuvarande förhållanden är av största betydelse just, att man genom askan vid bränningen gratis och på platsen erhåller det för rågskörden nödvändiga behovet av fosfor, kali och salpeter. Man ernär även genom bränningen den fördelen, att salpeterbildningen i jorden ökas. Vår expert på marklärans område, professor Hesselman vid statens skogsförsöksanstalt, har i sitt epokgörande arbete »om våra skogsförnyngningsmetoders inverkan på salpeterbildningen i marken och dess betydelse för barrskogens förnyngning» på grundvalen av mångåriga undersökningar, kunnat konstatera, att genom bränningen ökas salpeterbildningen i jorden, och att denna salpeterbildning icke avstannar genast utan fortgår ända till tolv år efter svedjandet. Detta är förklaringen till de goda resultat, som ur synpunkten av brödsädsproduktion erhållas vid denna form av odling, men även till de goda resultat, som från skogsvårds-synpunkt ernås genom risbränningen. En annan fördel av att använda svedjebbruk är, att denna brukningsform som lämnar högre, ja ofta tredubbelt högre avkastning än åkerjorden icke tager någon arbetskraft från jordbruket. De, som skola utföra detta arbete, äro icke de stora jordbrukarna, utan det är arbetarna i våra skogsbygder, skogstorparna och de mindre hemmansbrukarna, som härtill äro själv-skrivna. Detta svedjebbruk är ur ren social synpunkt en viktig näringsfråga då genom detsamma dessa människor, som i regel ej kunna producera råg ens för eget behov bliva i tillfälle att förskaffa sig ej blott det egna rågbehovet utan ock i många fall kunna få råg till avsalu på samma gång de erhålla ett välkommet tillskott i halmfoder. Såsom jag i motionen anført, spelar i Finland svedjebbruket ur såväl social som nationalekonomisk synpunkt en stor roll. Där användes nämligen enligt uppgift 50,000 hektar årligen för detta brukningssätt och är det denna svedjekultur som möjliggjort för finnarna icke blott att hålla sig själva med brödsäd utan även att exportera avsevärda mängder av råg till andra länder.

Såsom en tredje fördel skulle jag vilja anföra, att svedjebbruket är ur skogsvårdssynpunkt gagneligt då hyggerna därigenom iordningställas för skogskultur och inhägnas, så att plantorna bliva skyddade för skada genom betning.

Under nuvarande förhållanden har jag föreställt mig, att skogsägarna eventuellt skogsvårdsstyrelserna lämpligen borde bekosta risbränning och hägnader och att utsädet borde till viss del bekostas av staten då ej skogsägaren själv utför denna rågodling. Jag har velat först uttala detta, innan jag övergår till framhållande av vissa

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)

uttalanden av utskottet som ej fullt överensstämman med det sålunda anförda.

Jag ber då först att få uttrycka min tacksamhet för att utskottet i det stora hela ställt sig välvilligt gentemot motionen. Utskottet säger, att med hänsyn till att inga möjligheter få lämnas obegagnade för landets livsmedelsbehov, »och då det av motionären gjorda uppslaget synes värt beaktande, anser utskottet, som icke funnit sig i stånd att på allenast den av motionären lämnade utredningen angiva det sätt, varpå den föreliggande frågan lämpligast bör lösas, att densamma bör bliva föremål för övervägande av Kungl. Maj:t.» Jag kan dock icke fatta, vilken utredning, som utskottet avser. Detta sätt att å hyggen odla råg är en inom vårt land ur gammal kultur. Den praktiseras ännu både här och i Finland samt annorstädes. Under min långa skogsmannabana har jag om icke årligen så dock ofta använt densamma inom stora arealer på de skogar, som jag haft att sköta, och den tillämpas ännu om ock i ringa omfattning inom mitt distrikt på en och annan av statens skogar. I avseende härå har jag i motionen anført exempel från en statens kronopark.

Att en utredning i avseende på skogsåterväxten skulle behövas anser jag även uteslutet, ty det är en allmänt känd sak, att risbränning å hyggen allmänt brukas likasom och att resultatet av risbränningen, om den rätt utföres lämnar ett ur skogsvårdssynpunkt sett gott resultat.

Vidare har utskottet ock framhållit något, vari jag vill under nuvarande förhållanden instämman med utskottet. Utskottet yttrar nämligen, att det torde vara tvivelaktigt, huruvida vi nu kunna skaffa utsäde till denna mark. Sedan jag skrev min motion, ha förhållandena i detta avseende ändrats. Jag har i motionen påpekat, att vi borde i detta avseende försöka att erhålla utsäde från Finland, men att man under nuvarande förhållanden från Sveriges sida bör söka hjälp från det hållet, tvivlar jag på, och jag tror därför icke heller att det finns hjälp att därifrån erhålla. Men jag vill påpeka, att det finns ännu inom vårt land vissa lager av s. k. fallråg, sådan som användes för detta ändamål som kunna uppbringas. Vidare vill jag påpeka, att man kan för ändamålet använda vanlig svensk råg, om den nämligen sås under tjänliga förhållanden. Därför att man således på grund av de av mig nyss antydda förhållandenas makt är utesluten från möjligheten att begära, att Finland skall lämna oss råg för detta ändamål, böra vi dock icke underlåta att på allt sätt utnyttja detta svedjebbruk, som jag tagit mig friheten att i min motion föreslå.

Utskottet säger sig vidare tveka, »i betraktande av de för närvarande höga arbetsprisen» etc. Jag har dock redan framhållit, att om det är någon kultur, som bör ifrågakomma under dyrtid, så är det denna, ty den är den billigaste av alla. Man behöver varken plöja eller harva jorden man behöver endast nedhacka säden mellan stubbarna och stenarna eller med s. k. risharv eller finnplög åstadkomma nödig luckring av jorden, det är hela affären. Dikning behöves ej heller så att man kan med skäl peka på, att denna rågodling å hyg-

gen överträffar all annan rågodling i prisbillighet, på samma gång den överträffar all annan sådan i avkastning.

Såsom jag påpekat är det icke de större jordbrukarna, som skola handhava denna kultur, utan att det är småbrukarna i skogarna, vilka heller icke behöva leja folk för arbetet som de utföra själva.

*Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)*

Till stöd för vad jag yttrat vill jag slutligen omnämna en episod, som är mycket belysande för den av mig nu föreslagna rågodlingens stora betydelse särskilt under nuvarande förhållanden och med vars omnämnande jag skall avsluta mitt anförande. Jag tillfrågades för många år sedan av chefen för vårt lands största skogsbolag, om jag ansåg det lämpligt för skogsvårdens skull att risbränna hyggena. Jag svarade härpå, att enligt min erfarenhet vore en sådan metod lycklig och tillade, att man jämväl på skogsvetenskaplig väg kommit till samma resultat. Vad svarade mig nu denna man? Han sade: »Jag förstår icke att vetenskapligt bedöma detta, men vad jag vet, det är, att sedan svedjebuket eller bruket att före hyggets besåning med skogsfrö därå taga en rågskörd upphörde på våra domäner, hava vi här fått fattiggods.»

Herr S w a r t z: Herr greve och talman! Jag måste för min del redan från början bekänna, att jag greps av ungefärligen samma känslor, som den förste ärade talaren i denna fråga här i dag givit uttryck åt, när jag läste denna proposition och det utlåtande, som nu från utskottet kommit på kammarens bord. De däri förordade utvägarna utgjorde enligt min mening en ytterligare länk i den kedja av åtgärder, som äro framkallade av den nuvarande kristiden, och som i alltmera ökad grad tyckas erforderliga för varje dag, som går. Statsverkspropositionen har ju innehållit åtskilligt om dessa angelägenheter, om anslagskrav, säger jag, för hithörande ändamål liksom den ju upptagit äskanden för alla andra statsbehov. Men det är icke nog ned att konstatera tillvaron av den ganska högt spända budget, som i årets statsverksproposition framlades. Här begäras gång efter annan tillökningar till dessa summor, som redan krävts. Jag skall här icke uppräknade de belopp, som i det avseendet redan äro kända, eller som under den närmaste framtiden äro att förvänta. Den förste talaren har ju ganska utförligt redogjort härför. Jag vill endast säga, att en ganska beklämnande känsla grep mig, när jag av det statsrådsprotokoll, som är bilagt förevarande proposition och som ligger till grund för det utskottsutlåtande, vi nu hava att behandla, hade inhämtat det yttrande, herr finansministern enligt meddelande till sin kollega jordbruksministern, haft i detta ärende. Yttrandet ifråga har redan citerats av den förste talaren i ämnet, men jag skall i alla fall be att ännu en gång få läsa upp denna lilla del därav: »Vid samråd med chefen för finansdepartementet har jag emellertid inhämtat att, på sätt av honom, i händelse av bifall till förevarande anslagskrav, kommer att framdeles under riksdagens lopp närmare angivas, hinder ur budgetsynpunkt ej synes honom föreligga mot att å riksstaten uppföra de nu avsedda anslagen.» »De nu avsedda

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)

anslagen» överstiga visserligen »endast» med 12,750,000 kronor vad i statsverkspropositionen i denna del var beräknat, och det är naturligtvis under nu rådande förhållanden ingenting alls att fästa sig vid! Det synes åtminstone så av finansministerns uttalanden: Jämfört med vad man i anslagsväg här väntar och vad som redan förut beslutats är det ju icke heller så värst mycket att tala om. Men jag förmodar, att finansministerns uttalande om att hinder eller betänkligheter ur budgetssynpunkt icke skola möta mot att belasta budgeten ytterligare, också skall gälla alla andra ökningar i budgeten, mot vilka han åtminstone icke själv kommer att inlägga en bestämd reservation.

Jag måste prisa finansministern synnerligen lycklig, om han anser sig vara i ett sådant läge, att han finner sig med gott samvete kunna göra sådana uttalanden. Dock prisar jag mera hans optimism lycklig än jag prisar landet lyckligt, att dess finansminister kan ha en sådan optimism. Jag förstår icke, hur han tänker sig kunna anskaffa medlen till dessa ökade behov. Han har ju yttrat, att han kommer att framlägga förslag härom under riksdagens lopp, och det är ju tydligt, att han så måste göra. Ty man kan icke begära, att riksdagens utskott, som eljest har behandlingen av hithörande ärenden sig ålagt, skall på egen hand kunna föreslå, var man skall taga ut de oerhörda summor, som komma att erfordras för dessa beloppss täckande. Jag kan heller icke säga, vad finansministern på förhand tänker om de utvägar, som i detta avseende stå till buds. Det finns dock vissa antydningar, som man skulde kunna lägga till grund för sina funderingar i den vägen. Om man går till finansministerns uttalande i statsverkspropositionen under rubriken »Inkomsterna» så finner man ju, att han där har ansett sig böra vid det tillfället nedpruta åtskilliga beräkningar, som av statskontoret voro gjorda angående under 1919 inflytande inkomster. Men ifråga om dessa nedprutningar, som huvudsakligen gingo ut på beräkningen av inkomst- och förmögenhetsskatten samt krigskonjunkturskatten men även i högst väsentlig mån av stämpelmedlen, så förmodar jag, att finansministern under riksdagens fortgång och med den gladare syn på tingen, som han tydligen senare fått — det var den 14 januari, och det sista uttalandet är av den 19 februari — jag förmodar, säger jag, att han numera kommit att anse, att statskontorets beräkningar ligga närmare verkligheten än hans egna den 14 januari utförda. På så vis torde han få åtskilligt budgetmässigt täckt. De inskränkningar och avprutningar han då gjorde vid sin beräkning uppgingo till tillsammans något över 52 miljoner kronor. Däribland var visserligen en nedsättning på 6 miljoner kronor på tullmedlen, som gjordes därför, att han ansåg, att det var ovisst med spannmålstullarna, som statskontoret förutsatte skola sättas i kraft under senare hälften av 1919, varför han minskade den beräkningen med 6 miljoner. Jag vet ej, hurvida han nu kommit till den uppfattningen, att det går för sig att sätta dessa tullar i kraft under senare hälften av 1919 och därför vill höja beräkningen med dessa 6 miljoner kronor. — Sedan ha vi bränn-

vinstillverkningskatten, som blivit nedsatt från 16 till 10 miljoner. Man måste kanske ställa sig mera undrande inför spörsmålet, huruvida man vill vara med om att höja den inkomsten.

*Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)*

Huru emellertid han än gör rücker det ej till för att täcka alla de utgifter, som synas bli nödvändiga. Men han har ju på ett annat ställe i samma statsverksproposition visat på en möjlighet, som ändå föreligger, nämligen att tillämpa en mera skärpt beskattning av krigskonjunkturvinsten? Ja, det är naturligtvis en utväg, som förefinnes, men i det sammanhanget — jag vill visserligen ej närmare inlåta mig på någon kritik öfver, hur det nu skulle kunna ställa sig — kan jag dock ej underlåta att påpeka, att det finnes åtskilliga hakar med avseende å den där krigskonjunkturskatten. Den matematiska merinkomsten, som ligger till grund för beskattningen, för beräkningen av krigskonjunkturvinsten, den är nog av den beskaffenhet, att den ej gärna kan sägas utgöra en fullt riktig och rättvis grund för beräkningen av en sådan skatt. Särskilt på grund av penningvärdets fall torde vid många tillfällen den merinkomst, som beskattas som krigskonjunkturvinst, i själva verket innebära en mindre inkomst än medelinkomsten åren 1913 och 1914. Jag vill endast påpeka detta för att visa, att det ej går så lätt för sig att utan vidare höja de skattesatser, som för närvarande äro bestämda i fråga om krigskonjunkturvinsten, och på det sättet få en ökad beskattning — nota bene om man håller något på rättvisa och sundhet i beskattningssystemet. Dessutom skulle jag vilja säga, att det som gör, att det öfver huvud taget är möjligt att nu kunna med någon tillstymmelse till skäl göra ett sådant uttalande, som finansministern här gjort, att nämligen det ur budgetssynpunkt ej synes honom möta något hinder för att påföra ökade anslag utöver vad statsverkspropositionen innehåller, det är naturligtvis den åtminstone på papperet ovanligt rikligt flödande krigskonjunkturskatten. Detta är emellertid en helt och hållet tillfällig beskattning, och att använda en dylik skatt för fullständigt tillfälliga behov kan ju låta sig försvara. Men här är det en hel mängd behov som skapas och komma att skapas under de tider, vari vi leva, vilka förvisso ej komma att försvinna samtidigt med det att skattekällan försvinner. Det kommer då utan allt tvivel att visa sig, att det även ur budgetssynpunkt möter mycket stora svårigheter att täcka de anslagsbehov, som alltjämt komma att förefinnas.

Emellertid skall jag gärna erkänna, att budgetssynpunkten ej är den, som lägger de största svårigheterna i vägen för beviljandet av anslag av denna beskaffenhet. Det låter sig ju dock göra på ett eller annat sätt att få budgeten att gå ihop, men därmed är absolut ej allt vunnet. Det viktigaste återstår, och det är att redan nu skaffa de medel, som man i budgeten har uppfört såsom kommande att inflyta längre fram. Det är ett problem av helt annan beskaffenhet än att få budgeten att gå ihop på papperet. Vi ha här att hålla oss till ett annat uttalande av finansministern, som jag i motsats till hans föregående uttalande ber att till fullo få instämma i, och det

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)

är vad han säger på ett annat ställe i samma protokoll om inkomsterna. Där säger han:

»Statsverkets ställning är, såsom av det sagda framgår, nog så tillfredsställande, om man, som jag hittills gjort endast betraktar den ur budgetmässig synpunkt. Ser man däremot på kassaställningen och tager man dessutom hänsyn till den nödvändiga upplåningen för statens produktiva fonder och för förslag till statsverket, så visa sig förhållandena vara ganska bekymmersamma.

Med den ordning, i vilken de viktigaste statsinkomsterna inflyta, komma tidvis under år 1918 synnerligen stora svårigheter förefinnas att tillhandahålla statsverket nödigt kapital. Krigskonjunkturskatten för år 1918 — uppgående säkerligen till mer än 150 miljoner kronor — inflyter först under loppet av år 1919. Den näst viktigaste inkomstkällan, inkomst- och förmögenhetsskatten med dess tillägg, i 1918 års riksstat beräknad till sammanlagt 102 miljoner kronor, blir tillgänglig först i november och december. Betänker man vidare, att riksgäldskontoret vid årets början har en svävande skuld av över 139 miljoner kronor, att behovet av nya lån under året uppgår till vida mera än 100 miljoner kronor — lånebehovet för 1918 års tilläggsstat därvid icke beräknat — samt att kristidskommissionerna sannolikt under året framkomma med tyngande anspråk på ytterligare rörelsekapital, så måste man vara beredd på att riksgäldskontorets lånebehov under hösten 1918 springer upp till flera hundra miljoner kronor, kanhända halva miljarden.

Ehuru större delen av detta lånebehov är av mera tillfällig art, får man dock icke underskatta svårigheterna för en så ofantlig upplåning inom landet.»

Nu är ju genom vad som redan är dels beslutat, dels bekant, dels väntat det tydligt, att dessa lånebehov, tillfälliga och fasta, komma att ökas högst väsentligt redan under 1918 års höst. Det gäller allra minst en halv miljard, och jag skulle snarare vilja påstå, att det närmar sig tre fjärdedels miljard, om det ej rent av uppgår därtill. Hur skall man då skaffa dessa pengar? Det blir alldeles oerhört svårt. Vi ha ju ej något annat håll att vända oss till varken nu eller under en hel följd av år framåt än inom landet. För närvarande vädjar ju staten till allmänheten att teckna ett lån. Det sista statslånet är ju upplagt den 15 februari i år, och i dag hava vi den 16 mars. Villkoren äro 5 procents ränta, och obligationerna säljas till allmänheten efter en kurs av 96 % — det dyraste statslån, som vi någonsin haft. Nå, hur har det gått? Jo, enligt uppgift i går torde möjligen 30 miljoner vara placerade hos allmänheten. 20 miljoner återstå att placera, och det går nog ej så lätt med den saken. Det är 50 miljoner som det nu är fråga om. Hur skall det då gå med de 6- å 700 miljoner, som däröver kunna komma att behövas före årets slut? Jag tror, att det är ett ytterligt allvarligt problem, som man ställes inför. Det är av den allra yttersta vikt och betydelse, att man noga betänker, hur man skall kunna rädda sig från att kera fast på detta område. Skall man vända sig till allmänheten så är det

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)

ju alldeles tydligt och klart, dels på grund av de åtskilligt ändrade konjunkturerna, dels på grund av de fordringar, som allmänheten ställer på avkastningen av även de allra bästa säkerheter, att det ej går att komma någon så synnerligen lång väg på detta område med mindre än att man inrymmer ändå hårdare villkor än de, som redan äro fastställda. Och ändå är det min fullkomliga övertygelse, att det ej går att ens tillnärmelsevis åstadkomma det stora kapital, som är erforderligt, utan man måste då utan allt tvivel reda sig på det sättet, att riksbanken får diskontera skattkammарväxlar. Ja, hur skall då det gå till? Jo, naturligtvis får då riksbanken släppa ut nya sedlar i utbyte mot dessa växlar. Huruvida detta går för sig inom ramen av den befogenhet, som banken nu har, det vill jag ej uttala mig närmare om, men i vilket fall som helst är det tydligt, att ett sådant tillvägagående kommer att medföra en högst väsentlig ökning av sedelstocken i landet. Därav är en lika naturlig och ofrånkomlig följd, att den svenska valutan kommer att sjunka i värde, att alla varor komma att ytterligare stiga i pris. Det lär ej kunna finnas någon annan mening om den saken, och vad blir då följden? Jo den, att de åtgärder, som man har måst vidtaga på grund av den redan inträdda prisstegringen, komma att i ytterligare mån påfordras tillökade. Det blir en *circulus vitiosus*. Ställningen är verkligen i det avseendet så synnerligen allvarlig, att det ej går för sig att avvisa all tanke på dessa konsekvenser med bara det, att »ur budgetsynpunkt så skola vi sköta den här saken». Kanske att man därtill och fogat den tanken innerst: efter oss syndaflo den! Finansministern har ock dragit den mycket riktiga konklusionen av sina egna premisser uti det statsrådsprotokoll, som jag här flere gånger har citerat, och i omedelbar anslutning till vad jag nyss därur uppläste vill jag citera även följande:

»Det blir av dessa skäl nödvändigt att till det oundgängligen behövligen begränsa utgifterna för kapitalökning för statens affärsverksamhet å såväl 1918 års tilläggsstat som 1919 års riksstat. Av samma grunder är det ock, trots de stora överskotten å vissa skatte-tilltar, nödigt att iakttaga sträng begränsning i fråga om nya utgifter av olika slag.»

Där känner jag igen finansministern sådan han efter min uppfattning bör vara och bör resonera.

Det är ju alldeles klart, att jag ingalunda underkänner de ofantliga svårigheter, som de nuvarande tiderna ha medfört, och jag förvånar mig ingalunda över, att regeringen finner sig vara nödsakad att framlägga åtskilliga förslag, det ena efter det andra, som man vid riksdagens början ej hade föreliggande till antagande. Jag klandrar regeringen som sagt ingalunda därför. Ej heller vill jag på något sätt och vis klandra vad riksdagen på egen hand nyss har gjort genom att höja anslagen till krigstidstillägg och krigstidshjälp. Särskilt detta är ett anslag av den beskaffenhet, att det har varit en nödvändig konsekvens av vad som redan hittills har inträffat på prisstegringens område. Man har nödgats att giva ett sådant anslag och höja det på sätt som blivit gjort även med den möjliga, för att ej säga säkra

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)

riskerna av, att detta i sin mån ytterligare kommer att bidra till den prisstegring, som jag förut har omnämnt. Men som sagt: det finnes ju anslag av beskaffenhet att vara alldeles ofrånkomliga. Dock gäller det enligt min uppfattning att mycket noga sovra alla anslag och väga fördelarna och olägenheterna mot varandra, att icke låta sig, om jag må säga, bestickas utav det mera påtagliga, det mera direkt och synbarligen fördalaktiga i ett förslag av den ena eller andra beskaffenheten och alldeles bortse från vad som ligger bakom och vad som följer med ett antagande av förslaget. Man måste skilja mellan de påtagliga, genast för vem som helst synliga fördelarna och de mera djupt liggande, men därför icke mindre verkliga olägenheterna, som kanske i längden äro så stora, att de mer än väl uppväga de fördelar, man vill vinna genom anslaget. Det kommer nog att framläggas många andra anslagskrav för oss innan riksdagens slut. Kungl. Maj:t är utan tvivel utsatt för pression från olika håll för att framlägga förslag av sådan beskaffenhet, att riksdagen blir nödsakad att taga ställning till både det ena och det andra. Jag förstår väl de svårigheter, som komma att på sina håll föreligga, men jag anser det vara ofrånkomligen nödvändigt, att man söker att penetrera saken och se även till de mera djupt liggande konsekvenserna.

Om jag nu skulle tillämpa detta på det här föreliggande förslaget, så skulle jag vilja säga, att nog har jag haft svårt att bli övertygad därom, att i detta fall de fördelar, som man skulle vinna genom ett bifall till förslaget, äro sådana, att de överväga de olägenheter, som efter vad jag tillåtit mig framhålla efter min uppfattning komma att medfölja ett sådant förslag som detta och andra dylika, som ej äro alltför starkt grundade. För att ett ingripande av denna beskaffenhet skulle vara tillräckligt motiverat vill det synas mig, som om man borde kunna förvänta ett tillfredsställande resultat på ett tidigare stadium, än som blir möjligt med ett antagande av detta förslag och med utförandet av detta företag, som man ämnar stödja med detta anslag. Man skulle ju t. o. m. möjligen kunna hoppas, att åtminstone den svåraste tiden borde kunna vara övervunnen, innan man får fram skörden av vad man nu här vill — jag vill ej säga så, men väl odla och bereda såbar mark. Men däremot komma olägenheterna av detta som jag tillåtit mig framhålla, att mycket snart göra sig gällande, redan under loppet av detta år. Man kan visserligen säga, att det gör ju ej så mycket, om vi spara på 12 eller 15 miljoner under sådana här förhållanden. Ja, det är ett tal, som man ofta hör och som ju i viss mån är berättigat, men går man med på anslag av denna beskaffenhet, är jag alldeles övertygad om, att motståndskraften och kritiken gentemot anslag av likartad beskaffenhet eller kanske ändå mindre väl motiverade blir förslöad, och då kan det ju komma att betyda rätt mycket. I vilket fall som helst är denna sak enligt min uppfattning av en så pass genomgripande betydelse, att man ej bör där man kommit till den uppfattningen, att fördelarna icke uppväga olägenheterna, biträda ett förslag sådant som detta, hur behiärtansvärt än själva syftet är, vilket jag naturligtvis ej på något sätt och vis vill förneka.

Med anledning av vad jag sagt och med den syn på tingen som jag har — jag hade verkligen såsom icke varande sakkunnig knappast vågat, om jag varit alldeles ensam om detta, yrka bestämt avslag, men då redan den förste ärade talaren har gjort det, och då han måste anses sitta inne med en viss sakkunskap, icke allenast på det statsfinansiella utan även på det jordbrukstekniska området, så förenar jag mig i det yrkande, som han framställde angående avslag.

Herr *W a c h t m e i s t e r, A x e l*: Herr greve och talman, mina herrar! Det har varit med ytterligt stor tvekan som jag anslutit mig till utskottets förslag i denna punkt, då jag egentligen är av den åsikten, att den verkliga eggelsen till ökad brödsädesproduktion måste ske på ett helt annat sätt. Jag anser det vara en ren prisfråga. Men å andra sidan har också den uppfattningen fog för sig, att inga ansträngningar få lämnas oförsökta för att utöka vårt brödsädesförråd. Och det är orsaken, varför jag har anslutit mig till utskottet. Nu har ju förslaget fått mycket större proportioner än enligt min uppfattning är vare sig lämpligt eller nödigt, men det gäller ju ett förslagsanslag, och då kan det ju ej göra så mycket.

Medan jag har ordet, ber jag att få tala om en detalj i utskottets förslag, och det är med avseende å ängskulturen. Där skulle jag helst velat vara med om vad produktionskommittén föreslagit, att man nämligen skulle anslå vissa premier för att få fram en verkligt rationell ängskultur. För att åstadkomma en sådan säger produktionskommittén, att man måste företaga först röjning och sedan gödning huvudsakligen med kalk, men röjningen den betalar sig själv, säger produktionskommittén, på grund av de höga bränslepriserna, så till det behövs egentligen intet anslag. Det är därför egentligen endast kalken, som man behöver tänka på. Nu säger utskottet, att på grund av de upplysningar, som det anser sig hava, är det så ont om kalk, att vi ej böra uppställa kalkning som villkor, men faller då detta villkor om kalkning bort, så blir det endast kostnaderna för röjning som återstå, och som dessa skulle täckas genom det höga bränslepriset, så blir det ju ingenting kvar. Då blir ju hela anslaget för ängskulturen onödigt. Utskottet säger visserligen, att hägnad och dikning måste ske, men hägnader finnas i regel förut, och dikning förekommer nog så sällan. Egentligen tycker jag, att konsekvensen borde vara att premien för beteskultur skulle bortfalla, men jag har ej velat reservera mig på den punkten. Herr greve och talman, jag har intet annat yrkande att göra än om bifall till utskottets förslag.

Herr *H a m m a r s k j ö l d*: Herr talman, mina herrar! Mycket sällan torde ett förslag ha blivit framlagt, som har så stora dimensioner som detta, men som för med sig så höga kostnader och på samma gång har så ovissa utsikter att vinna framgång. Målet, som man vill vinna, är visserligen mycket behjärtansvärt, det skall ej förnekas, men kan det verkligen vinnas på det här sättet? Vi ha redan nu brist på arbetskraft, vi ha brist på dragare, vi ha brist på djur, som skola producera gödsel till våra gamla åkrar. Vi ha svårt att

Statsrådg.
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Porto.)

hålla kulturen vid makt på de gamla åkrarna, och då blir det ännu svårare, om vi ge oss in på det här stora och föga överlagda äventyret. Jag fruktar, att följden blir, att de gamla åkrarna komma att försummas. De nya komma ej i år men kanske nästa år att giva en oviss, sannolikt svag skörd. Folkförsörjningen får föga gagn av det hela, men vad som är alldeles säkert, det ingen kan tvivla på, det är, att statsverket får en oerhörd kostnad. Om såsom villkor hade uppställts den fordran, att det endast skulle vara god jord, som finge nyodlas, då kunde det vara någon anledning att tänka på saken, och jag förbiser därvid ej vad departementschefen har yttrat: »Nyodlingar böra därför icke uppmuntras kritiklöst utan endast där den på dem nedlagda arbetskraften, gödseln, utsädet m. m. befinnas komma till för landet under nuvarande förhållanden verkligt gagnelig användning.» Men vilken säkerhet har man nu för att de två eller tre tusen odlingsnämnder, som skulle tillsättas i landet, *strängt* hålla sig till den synpunkten? Och om de ej göra det, vad blir då följden? Jo, att vi få en hel mängd dåliga åkrar. I landets mindre fruktbara delar finnas stora arealer av gammal åker, som aldrig borde ha odlats, därför att jorden i sig själv är så dålig. Jag har själv sådan åker i icke ringa mängd. Skall man nu därtill lägga nya, stora vidder av olämplig åkerjord, som bara komma att bli en börda för ägaren? Jag tror ej på möjligheten att med den föreslagna åtgärden vinna ett resultat, som i rimlig mån motsvarar den orimliga kostnaden. Vi skola dock betänka, att, lägger man samman de anslag, som här äro begärda och de anslag, som komma i nästa punkt, så går det hela upp till inemot 20 miljoner kronor, om det stannar vid det. Tänker man sedan på de finansiella synpunkterna, som klart och tydligt hava framlagts av greve Lagerbjelke och herr Swartz, då tror jag, att man har anledning att väl betänka sig, innan man går med härfpå. Jag skulle ändå ej yrka avslag, om jag kunde se någon möjlighet att genom återremiss vinna en grundlig omarbetning av förslaget och en stark begränsning av de föreslagna åtgärderna, men enär en sådan återremiss ej torde vara möjlig, så har jag, herr talman, ej annat att göra än att yrka avslag.

Herr statsrådet Petersson: Herr talman, mina herrar! Jag vill allra först säga, att de förslag, som nu ligga här på kammarens bord och som avse produktionens höjande, ju måste ses i belysningen av det läge, i vilket landet befinner sig med hänsyn till försörjningsmöjligheterna.

Man får och bör icke bedöma denna fråga med utgångspunkter ifrån normala förhållanden. Hade vi levat under normala förhållanden, är det uppenbart, att ett sådant förslag som det nu föreliggande, icke hade sett dagen. I samma mån som insikten vuxit om det kritiska läge, vari vi befinna oss med hänsyn till möjligheterna att föda landets befolkning, i samma mån har ju också kravet rests och blivit allt starkare och starkare på att allt, som kan göras för att utnyttja landets egna resurser, måste göras. Intet får underlåtas, och jag är övertygad om, att många — jag vågar väl

säga — flertalet av kammarens ledamöter hava instämt i detta krav och anse, att ett sådant krav är riktigt.

Under sådana förhållanden kan jag icke neka till, att man känner en viss beklämning, när man hör avslagsyrkanden göras. Jag vill icke alls säga, att icke dessa avslagsyrkanden kunna motiveras och här hava motiverats, men de hava, efter mitt förmenande, motiverats på ett sätt och med användande av en sådan argumentering, som i detta fall icke får vara avgörande.

Jag kan ju icke anses hava någon skyldighet att här draga upp linjerna för, huru de medel, som nu äskas, skola anskaffas. Det blir ju finansministerns sak att föreslå sådana åtgärder, men jag vill säga, att när landet verkligen är i fara, och så är ju förhållandet med hänsyn till livsmedlen, då kan man inte, åtminstone med mitt sätt att se saken, lägga dessa synpunkter — budgetssynpunkterna, de stora beloppen och svårigheterna att lå fram dessa belopp — då får man icke lägga en sådan vikt vid dessa finansiella skäl, så att de skulle få utgöra skäl för avslag å framställningar, som dock äro ägnade att öka våra möjligheter att försörja oss och skaffa mera bröd åt folket i landet. Nu vill jag naturligtvis icke om detta förslag göra gällande, att det i och för sig är något radikalmedel, så att därigenom svårigheterna äro övervunna, men jag vill säga det, att det är ett moment, ett led i dessa åtgärder, som är väl så betydelsefullt.

Det har sagts av den siste ärade talaren, herr Hammarskjöld på Kalmarbänken, att det finnes mycket åker odlad, som icke bort vara odlad. Man har ingen säkerhet för att icke här kan, med hjälp av de medel, som riksdagen anslår, odlas mera sådan dålig jord, som egentligen icke borde hava odlats.

Gent emot detta vill jag säga, att det kan vara sant, att här finnes mycket jord odlad, som kanske borde hava burit skog i stället på sina håll, men det finnes också mycket jord, som, om den bleve odlad, alldeles givet skulle tillföra landet en ökad produktion av livsmedel. Och i det läge, i vilket vi befinna oss, vet jag knappast, om jag kan instämna med herr Hammarskjöld däri, att det hade varit bättre, om den jord, om vilken han talade, icke hade varit odlad.

Nej, det är egentligen icke någon bagatellfråga, denna, att utöka tegarna, att vidga områdena, där man kan så och skörda, och det tror jag vi litet var kunna inse.

Det är givet, att jag ifrån min synpunkt önskar och även hoppas, att detta icke på något sätt skall inverka menligt på skötseln av den redan odlade jorden. Jag tror icke på det påstående, som från vissa håll göres gällande, att man genom detta snarare bidrager till en mindre god skötsel av den redan odlade jorden. Jag tror icke på detta. I den situation, i vilken vi nu befinna oss, måste man »det ena göra och det andra icke låta», och jag tror, att man får göra allt, vad man kan, för att hålla intensiteten uppe och även öka den, men därför icke förbise nödvändigheten av nya odlingar och utökandet av gamla.

Om man, såsom den ärade talaren på Norrköpingsbänken yttrade, hade något hopp, som vore grundat därom, att de svåra tiderna skulle vara över, innan skördarna mogna på de tegar, som nu odlas

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Porta.)

med tillhjälp av dessa åtgärder, om man hade någon visshet om, att dessa svåra tider snart vore överståndna, så att allt åter komme i normala gängor igen, vore det en annan sak. Men vem i denna kammarvägar väl bygga sitt votum på ett sådant antagande? Jag gör det i varje fall icke, och jag vägar icke taga ansvaret på mig för en medverkan till ett avslag på en sådan framställning som denna, därför att de onda tiderna väl snart skulle vara över. Nej, de synas snarare bliva värre och värre. Knappare än nu hava vi aldrig haft det, och skola vi fortfarande bliva avstängda ifrån tillförsel från alla håll, ja, då behöver man sannerligen spänna varje nerv och sätta till allt vad krafter som finnas i detta land, för att få så många plantor att växa som möjligt inom egna landamärena, annars ser jag ingen utväg till, att vi själva skola kunna reda upp denna försörjningsfråga.

Det är, herr talman, ur dessa synpunkter, som jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte bifalla det nu föreliggande förslaget. Däri ligger på intet sätt något underkännande av de skäl, som blivit anförda av herr Swartz och greve Lagerbjelke, men jag anser, att dessa skäl i detta avseende icke få vara bestämmande.

Herr F a n t: När man läser de kungliga propositionerna nr:ria 92 och 93 och än mer det till synes enhälligt tillstyrkande utskotts-
betänkandet nr: 26 från jordbruksutskottet, undrar man vad som ligger därunder. Var det männe för att i dessa brödbekymrens tider kunna peka på ett förslag — om än från jordbrukssynpunkt synnerligen opraktiskt — eller var det i rent missmod eller i trötthetens tecken? Jag vet det icke. Men vad jag vet, och vad man överallt i min hemort är ense om på jordbrukarehåll, det är, att detta är en för den enskilda jordbrukaren ekonomiskt farlig och även otillräcklig present, som av statsmedel honom erbjudes; vidare att det är mycket svårt, ja, hart när omöjligt att få nöjaktig arbetskraft av folk och dragare samt gödselmedel för skötsel av den redan nu uppodlade jorden, för att nu icke tala om nödigt utsäde till den; att nyodlingars utförande kosta i arbete flera gånger mer än den här erbjudna stats-hjälpen; och därtill kommer, att det dröjer många år, innan dessa odlingar lämna skälig ränta och avkastning, även om man har nödigt kapital, erforderligt utsäde och gödselmedel, vilka senare ju nu ej kunna uppbringas.

För mig ställer sig saken sålunda: Vill man än mera kringskära jordbrukarens frihet vid utövandet av hans yrke och öka hans missmod; vill man leda honom in på under nuvarande tider ekonomiskt mycket äventyrliga företag; vill man vidare ge sig in på något i sanning statsfinansiellt äventyrligt — och jag hänvisar i detta hänseende till vad förste deputeraden i riksgäldskontoret och före detta finansministern Swartz yttrat om detta 16-miljoners-anslag, som för övrigt, enligt mitt förmenande, skulle komma att vida överskridas och till en del måste betecknas såsom bortkastade pengar — ja, då röstar man för bifall till utskottets betänkande.

Medan jag har ordet, skall jag slutligen be att få yttra något om

det här mycket omtalade krigskonjunkturskattebeloppet. Vad detta vidkommer, vill jag då erinra om, att de anförda, mycket höga siffrorna, vartill denna skatt beräknas uppgå, måste vara något missvisande. Siffran är nämligen byggd på taxeringen i första instans; och efter den erfarenhet jag har om denna skattetaxering, kommer helt säkert en avsevärd reducering att ske, enär man flerstädes i första instans, på grund av bristande utredning till krigskonjunkturskatt taxerat *hela* den matematiska merinkomsten av särskilt storindustriens årsvinst, ehuru man med bestämdhet visste, att blott en del därav kunde vara krigskonjunkturvinst. Jag vill sålunda exempelvis nämna, att inom det län, jag tillhör, fick flera större industriella bolag på grund av bristande utredning till krigskonjunkturskatt taxeras för hela sin matematiska merinkomst, som åtminstone i ett fall medförde trehundrausen kronor i uträknad krigskonjunkturskatt.

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)

Herr greve och talman! Med anledning av vad jag nu sagt och ehuru jag naturligtvis erkänner, att i dessa tider måste göras allt, som göras kan, för att öka vår sädesproduktion, kan jag icke annat än anse det här föreliggande förslaget opraktiskt, ineffektivt samt för den enskilde jordbrukaren och staten ekonomiskt synnerligen äventyrligt och yrkar därför avslag.

Greve Hamilton. A l e x a n d e r: Herr greve och talman! På grund av de skäl, som av greve Lagerbjelke anförts, ber jag få yrka avslag på detta utlåtande. Hela detta förslag är byggt på en ofattnar optimism. Jag vill endast framhålla en detalj. I förslaget antager man, att odlingen skulle börja redan våren 1918. Denna odling skulle omedelbart besås för att lämna mogen skörd hösten 1918. Finnes det verkligen någon jordbrukare, som tror, att detta är möjligt? Ett sådant försök skulle endast medföra ett onödigt slöseri med utsäde.

Utskottets vice ordförande anför som skäl för sin anslutning, att en del av de stora inkomster, som under kristiden influtit, skulle komma jordbruket till del. Jag tror, att jordbruket bör betacka sig för dylika gåvor, som kunna medföra stora förluster, därigenom att intresset drages ifrån skötseln av den gamla åkerjorden till nyodlingar. Vi klaga redan nu över bristen på arbetsfolk och gödselmedel. Huru skall det då gå, om jordbruket i ett slag skall utvidgas?

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet yttrade, att allt, som kan göras för att öka landets resurser, bör göras. Ja, det är sant, men i detta fall synes det för landet vara bättre att säkerställa skörden på ett mindre område än att leta efter en osäker skörd på större områden.

Jag ber få yrka avslag på utskottets utlåtande.

Herr Bellinder: Herr greve och talman, mina herrar! Jag skall icke yttra mig om de statsfinansiella svårigheter, som kunna resa sig emot realiserandet av den föreliggande propositionen. Det har gjorts av två, på det finansiella området mycket hemmastadda män på ett sådant sätt, att jag icke kan hava något att därtill till-

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)

lägga. Jag uppskattar till fullo regeringens förslag att på olika sätt försöka råda bot på den brist i avseende på brödfödan, som nu finnes i landet. Icke desto mindre måste jag anse den väg, som regeringen har beträtt genom att framlägga föreliggande proposition, vara av den beskaffenheten, att den icke skall gagna på sådant sätt, som har avsetts därmed.

Jag har, mina herrar, i ungefär 40 år i hög grad intresserat mig för nyodlingar både på fastmark och sankmark och under denna tid lagt ganska betydande arealer under plogen. Jag är nämligen av den åsikten, att en sådan odlaregärning är av stor nationalekonomisk betydelse, och därför har jag med tillfredsställelse ägnat tid och krafter åt den. Men jag har även därvidlag funnit, att odlaren i de flesta fall icke vinner ett snabbt och säkert resultat, utan så att säga arbetar för framtiden. Härvidlag är det ju meningen att kunna få fram resultatet av nyodlingar mycket fort genom de anslag, som här skola beviljas. Min erfarenhet är, som sagt, sådan å detta område, att det i stort sett icke går att ögonblickligen forcera fram ett gott resultat. Tidigare har jag vid mitt odlingsarbete haft hundratals arbetare i min tjänst, men under nuvarande tider skulle jag icke kunna anskaffa ett ringa fåtal därför. Då jag började med nyodlingar, hade nämligen icke emigrationen till Amerika tagit någon vidare fart, och icke heller så stora mängder av jordbrukets arbetare flyttat in till städerna eller övergått till industrien, som nu är fallet. Nu hava vi tvärtom en stor brist på detta område, men för trettio år sedan fanns det gott om arbetare. Jag har nu mycket svårt att hålla öppen och årligen beså den jord, som är odlad, utan måste lägga mer och mer i mångårig vall för att göra mig så oberoende av den mänskliga arbetskraften som möjligt. Därtill kommer ju även bristen — såsom byråchefen Egerström i lantbruksstyrelsens uttalande sagt — på utsäde, dragare osv. För närvarande tror jag således, att det bästa vi kunna göra är att genom ett intensivt arbete söka frambringa av den förut odlade jorden de ökade tillskott i vår sädesskörd, som vi kunna behöva. Ingen kan mer än jag behjarta nödvändigheten av att öka detta tillskott, men jag anser, att det icke går på det sätt, som här föreslagits, ty här är det väl ändå meningen att under den allra närmaste tiden få fram ett gott resultat, och detta kan säkerligen ej lyckas, ty det strider emot den praktiska erfarenheten. Däremot torde man redan under närmaste tiden, under förutsättning av att man kan få de hjälpmedel, som behövas, gödningsämnen m. m., åstadkomma en mera intensiv drift på den förut odlade jorden och således på samma areal åker erhålla större avkastning. Att däremot, med mer eller mindre åsidosättande av bruket på den gamla jorden, bryta upp ny jord för att få ökad tillgång på brödföda, anser jag icke vara troligt, och därför skulle de medel, som man vill använda till detta ändamål, efter min mening vara till en stor del bortkastade.

Därför, så behjartansvärt jag än anser det vara att i vårt vidsträckta land med sina rika odlingsmöjligheter alltmera lägga ny jord under plogen, så anser jag, att vi för närvarande icke kunna på

den väg här har föreslagits vinna det avsedda ändamålet, och därför måste jag, herr greve och talman, yrka avslag på utskottets hemställan.

*Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.*

(Forts.)

Herr Klefbeck: Ja, herr talman, må det förlåtas mig, att jag i så viktiga frågor, där synpunkter ifrån den verkliga sakkunskapen, för vilken jag obetingat och ödmjukt böjer mig, hava framförts, tager till orda. Men jag har ansett, att, då sådana utomordentligt viktiga frågor äro före, även från vårt håll något ord borde sägas.

Jag får då ärligt bekänna, att jag är de båda framstående finansmännen synnerligen tacksam, för att de på detta allvarliga sätt hava fört inför våra ögon den närvarande situationen. Jag stannar själv ifrån en bygd, där man ifrån födelsen har sparsamheten i blodet, och jag får säga, att det därför har varit med häpnad, som jag under denna riksdag varseblivit, vad som här har ägt rum. Jag häpnade till en början inför den utomordentligt stora budget, som mötte oss vid riksdagens början. Men min häpnad växte, när jag såg, huru riksdagen med glatt mod höjde anslag på anslag utöver vad regeringen hade begärt. Jag vill påminna om, huru avsevärt anslagen till kapitalökning höjdes av riksdagen. Jag vill påminna om, huru dyrtidstillägget till tjänstemännen höjdes med omkring 26 miljoner kronor, och likadant var förhållandet med det ena anslaget efter det andra. För mig är det klart, att vi hädanefter måste mera än förut ställa oss inför den verkliga situationen och sannerligen sovra anslagen och veta, vad vi bevilja och vad vi avslå, och väga fördelar och nackdelar emot varandra. Men vad som synnerligen förvånat mig är, att dessa synpunkter, som jag obetingat erkänner, just kommit till tals vid denna punkt. Jag får säga, att jag ifråga om själva ärendet har stått mycket tveksam, dels därför att — såsom här ifrån flera håll framförts, och som jag mycket funderat över redan dessförinnan — det torde möta åtskilliga svårigheter att verkligen kunna bryta upp och odla ny jord i så pass stor utsträckning, som här är meningen, på sådant sätt, att den kan giva skörd snart. Såvitt jag förstår, ligger den största svårigheten däri, att det väl möter stora hinder, att anskaffa de erforderliga gödningsmedlen. Men jag vet ju, att regeringen har planer, som redan kommit till vår kännedom och kanske även andra, som åsyfta att bereda oss dessa ökade mängder gödningsmedel, och jag väntar då, att kammaren stöder regeringen i dessa strävanden, även om de, från andra synpunkter sett, måste förefalla oss mindre tilltalande.

Den andra svårigheten antyddes av den närmast föregående talaren, nämligen svårigheten att erhålla arbetskraft. Det kommer i år på riksdagens bord ett förslag, som åsyftar att i någon mån få använda de värnpliktiges arbetskraft. Vi hava massor av bonddrängar och bondsöner, och det förefaller mig icke vara ogörligt, att åtminstone åt dessa någon del av värnpliktsliden finge anslås till produktivt arbete. Ty vad är det denna fråga gäller? Det är ju ingenting mindre än att vi skola kunna få ökade möjligheter att sä-

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)

kerställa folkets livsmedelsbehov. Och vi skola komma ihåg, att vi stå inför en så förfärande brydsam situation, att vi knappast våga skjuta ifrån oss något förslag, som kan leda till det åsyftade ändamålet. Det är ju att befara, att hungersnöden kommer fram på sommaren och vad vi kunna göra, för att förhindra denna största olycka, böra vi väl göra. Då svaras, att det är icke sagt, att det nu föreliggande förslaget tjänar detta syfte. Jag sade nyss, att jag själv stod tveksam inför den frågan; men så pass mycket synes mig vara klart, att, genom ett antagande av det nu ifrågavarande förslaget i större eller mindre utsträckning, man kanske redan till denna höst skulle kunna få en icke obetydlig mängd potatis skördad inom vårt land, och vilken roll potatisen spelar i folkhushållningen, när brödet tryter, behöver jag icke tala om inför denna kammare. Jag vet, att i min hembygd det ofta förekommit, att de plöja upp ängarna och skörda potatis redan samma höst. Jag har hört ifrån framstående lantbrukare i Östergötland, att där precis samma metod praktiserats med det allra gynnsammaste resultat. Förhåller det sig på så sätt i stora delar av vårt land, skulle man ju, genom bifall till detta förslag i större eller mindre utsträckning, redan vinna det, att vid denna höst man finge ett avsevärt tillskott till vår folknäring.

Jag kommer tillbaka till de stora finansiella synpunkter, som här förts fram med sådan styrka. När jag var inne på den saken nyss, sade jag, att jag icke förstår, hur det kommer sig, att just på denna punkt detta starka artilleri förts fram. Det hade behövts förr, t. ex. när tjänstemännens dyrtidstillägg var före och då de 26 miljonerna kronor anslogos, som jag sannerligen icke vill missunna dem, ty jag erkänner deras prekära ställning. Då riktades förebråelser ifrån män inom denna kammares majoritetsparti mot utskottet, därför att det icke föreslagit än mera, än vad utskottet hade gjort. Jag vill påminna om ännu en sak, den berör förhållanden redan så sent som vid dagens sammanträde. Vi hava nyss för vår del avgjort den fjärde huvudtiteln och hava, såsom alla kunna intyga, höjt anslagen på de allra flesta punkter. De flesta av dessa anslag hava nödvändiggjorts av dyrtiden; men icke nog med detta, utan denna kammare har med glatt mod utöver det, som utskottet föreslagit, anslagit i runt tal 2,300,000 kronor till ökad ammunitionstillverkning, 1,700,000 kronor till flygvapnet; alltså över 4 miljoner kronor på ett enda bräde och utan någon utredning om var medlen skola tagas, men inga finansiella betänkligheter restes emot dessa utgifter. Men när vi här komma in på en fråga, som gäller folkets bröd, då börja betänkligheterna komma.

Jag riktar mig sålunda icke däremot, att gensagor hava rests emot de stegrade utgifterna -- de gensagorna behövas -- men jag riktar mig däremot, att dessa väckts till liv, när man kommer till denna fråga och icke vid andra.

Jag skulle sedan, för att komma till något rent positivt, vilja yttra ännu några ord. Jag skulle då vilja till herr talmannen värd- samt hemställa, om vi kunde få föredraga detta betänkande punkt-

vis, så att icke alltsammans avslås eller antages i ett enda tag, ty jag menar, att om vi, under trycket av den stämning, som de framtående männens argumentation gjort på oss, skulle avslå den första punkten, skulle jag dock önska, att kammaren ville beakta herr Barthelsons motion, och sålunda vill jag, då vi kommit till andra punkten, yrka bifall till denna.

Som kammaren minnes hemställer herr Barthelson, »att riksdagen måtte besluta, att hos Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t ville vidtaga de åtgärder, som kunna finnas lämpliga för besående under innevarande år med råg av kalavverkade, härför lämpliga skogsmarker i så stor utsträckning, som förhållandena medgiva, och att för detta ändamål till Kungl. Maj:ts förfogande för år 1918 ställa ett belopp av 200,000 kronor.»

Jag kan för min egen del intyga, att, vad herr Barthelson här under debatten anført, har sin fullständiga riktighet, åtminstone för vissa delar av vårt land, och jag vet icke något medel, som så snabbt för fram till en riklig rågskörd, som just ett framgående på den väg, han här påvisat. Jag ber sålunda, herr talman, på de skäl, jag anført, få yrka bifall till utskottets förslag och särskilt, om första punkten skulle avslås, vid andra punkten få komma med yrkande, att i stället herr Barthelsons motion måtte antagas.

Friherre Langenskiöld: Den förste talaren i detta ämne, greve Lagerbjelke, har redan påpekat, i vilken oerhörd grad statens lånebehov vuxit, och en annan talare, herr Swartz, har redogjort för den nuvarande finansiella ställningen och framhållit nödvändigheten av synnerlig försiktighet, då det gäller anvisande av medel för nya statsbehov. Jag ber att få instämma i detta herr Swartz' uttalande, särskilt i den del därav, däri han varnade för att i alltför hög grad anlita riksbanken för tillgodoseende av statsverkets lånebehov. I allmänhet torde det få anses önskvärt, att staten i regel icke bygger sin kredit på den sedelutgivande bankens direkta stöd. Om nämnda banks ställning är stark, och de ekonomiska förhållandena äro normala, innebär visserligen ett dylikt anlåtande av sedelbanken icke någon egentlig olägenhet, enär man kan antaga, att krediten snart nog ändå regleras. Men om den sedelutgivande banken redan förut är ansträngd och tiderna därtill äro krisartade, kan det uppstå fara, därest bankens medel ytterligare bindas för tillgodoseende av statsbehov.

Och riksbanken torde för närvarande få anses vara mycket ansträngd. Ett uttryck för ställningen i detta avseende utgör bankens obegagnade sedelutgivningsrätt, den s. k. sedelreserven. Ju större denna reserv är, desto mera likvid är banken och desto större möjlighet äger den att tillgodose handels och näringarnas krav. Då behovet av en reserv ökas i samma mån, som sedelstocken tillväxer, mäter man sedelreservens storlek i procent av den utelöpande sedelstocken. Riksbankens senaste veckorapport visar nu, att nämnda reserv nedgått till så låg procent, att statistiken vederligen förut icke

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)

Statsbidrag
till vissa
vullagsföretag
a. u.
(Forts.)

vid denna tid av året kunnat uppvisa ett liknande förhållande, näppeligen ens under de mest krävande dagarna vid kvartalsskiftena.

Det torde därför finnas särskild anledning att nu icke ytterligare anstränga riksbanken för att fylla statens länbehov.

Herr Hellström: Då man skall taga ställning till den fråga, som nu föreligger, tror jag att det är av ganska stor vikt, att man lägger märke till, att de åtgärder, som här äro föreslagna av Kungl. Maj:t, äro kristidsåtgärder. Ifall det här gällde åtgärder, som skulle vidtagas under normala förhållanden, tror jag, att alla jordbruksinitierade personer skulle anse det alldeles orimligt att nu offra så stora penningbelopp som här föreslås för detta ändamål. Men här gäller nu att åstadkomma en mobilisering mot den inre fiende, som heter hungern, och jag håller då före, att om man har den synpunkten klar för sig, skall man finna, att om det också kan anföras mycket stora statsfinansiella betänkligheter mot det framkomna förslaget, så är riksdagen i alla händelser tvungen att göra något på det här området, och jag finner det därför för min del vara mycket väl motiverat, att riksdagen bifaller det förslag, som produktionskommittén framställt och Kungl. Maj:t här upptagit.

Det är givet, att om man skall vidtaga åtgärder för att öka den odlade jordens areal, kan man icke tänka sig möjligheten att därvidlag använda mera intensiva odlingsmetoder, utan man får mera taga hänsyn till de extra ordinära förhållanden, under vilka vi leva. Man måste använda en del mera extensiva metoder, som under andra omständigheter icke skulle komma ifråga. Jag vill då fästa uppmärksamheten på, att uti vårt land den odlade jordens areal, jämförd med folkmängden, måste anses otillräcklig, och det måste anses vara ett mycket starkt önskemål att kunna öka denna areal, liksom det också är av mycket stor betydelse att man för den kreatursbesättning, som finnes i landet, vidtager åtgärder för att särskilt få tillfälle till ökad sommarutfodring.

Nu finns det i Norrland mycket stora arealer, som under årens lopp blivit torrlagda. Bidragen från norrländska avdikningsanslaget ha varit ganska rikligt tilltagna, och det finns följaktligen stora viddar, som nu torrlagts, men som icke tagits under odling. Särskilt i Jämtlands län, där jordmånen är av bättre beskaffenhet och där stora delar av myrjorden dels äro kalkhaltiga, dels ock ligga på lerbotten, finnas marker, som för mycket små kostnader kunna ställas i det skick, att de förmå bära grödor. Detsamma är förhållandet i andra delar av Norrland, som jag känner till. Men förhållandena äro — om också icke i så stor utsträckning — desamma i övriga delar av Sverige.

Nu har man från jordbruksteknisk synpunkt mot det föreliggande förslaget invänt, att det vore olämpligt att anvisa så stora summor för nyodling, då icke konstgödsel finnes att tillgå och icke heller arbetskraft står till buds. Den förstnämnda av dessa två invändningar eller att icke tillgång finnes å konstgödsel anser jag vara den viktigaste. Undersökningar i olika delar av vårt land både

av svenska mosskulturföreningen och av den anstalt, för vilken jag har äran att vara föreståndare, ha visat, att man för att kunna få en god avkastning från här ifrågakvarande mullrika marker måste tillföra dem stora mängder fosforsyra. Nu ha herrarna sett i tidningarna, att tillgången på fosforsyrehaltiga gödningsämnen för närvarande är mycket liten, ja så ringa, att det framhållits, att med undantag av de små mängder tomasfosfat, vilka skola ransoneras för myrödlingar, och som hushållningssällskapen skola fördela, finns det icke några större kvantiteter fosforsyrehaltiga gödningsämnen än att de behövas för de södra delarna av landet med dess mera utvecklade jordbruksförhållanden.

Det har framhållits av herr Barthelson, att man har en extensiv jordbruksmetod, som man under nu ifrågakvarande förhållanden borde tillgripa. Ingen skulle väl under normala tider förordat en sådan metod som svedjebruket, men herr Barthelson har på ett övertygande sätt framhållit, att under nu rådande förhållanden skulle man kunna ernå goda resultat genom att använda ett modifierat svedjebruk. Vid detta behöves ingen konstgödsel.

Jag skulle vilja påpeka en annan möjlighet, som man äger för att hjälpa sig förbi bristen på fosforsyra, och det är en metod i samma stil, som jag under normala förhållanden icke vore villig att förorda. Denna metod benämnes i Finland »kyttlandsbruk». Jag studerade för några år sedan hithörande förhållanden under en på bekostnad av statsmedel företagen studieresa. I Lappo, Ilmola och Storkyro m. fl. Österbottenssocknar i Finland har man sedan långt tillbaka, redan på 1860—70-talet, då konstgjorda gödningsämnen voro nästan okända, fått framstående odlingar på mossjord genom användande av denna kyttlandsmetod. Jag skall icke ingå på metodens detaljer men vill omtala, att den grundar sig därpå, att man först lerslår jorden och därefter bränner den, och sedan sår man första året råg och får i regel mycket stora skördar. Jag frågade en person, ett lantbruksråd, som hade mycket stora odlingar, vad de finska fackmännen tyckte om denna metod, och han sade, att mosskulturföreningen hade stora invändningar att göra mot den; men han tillade: »Skulle det varit lämpligare att vi låtit dessa marker ligga ouppodlade under årtal i väntan på konstgjorda gödningsämnen, som icke stått att erhålla, än att vi bränt bort några decimeter av mossjorden och därigenom blivit rika lite var här i trakten?» Man får således icke hålla uteslutande på de mest rationella metoderna under dessa tider utan gå över till mindre intensiva eller till rent extensiva jordbruksmetoder.

När man talar om att öka den sädesbärande arealen, så framhålles även en annan stor svårighet, nämligen bristen på arbetskraft. För mig har denna fråga emellertid tett sig på ett annat sätt. Det framhålls av ordföranden i produktionskommittén vid det yttrande, han avgav inför jordbruksutskottet, då utskottet började behandlingen av detta spörsmål, hurusom kommittén från andra kommissioner, såsom bränslekommissionen och industrikommissionen, fått meddelanden, vilka tydde på, att det snart skulle bli ganska stor arbetsbrist här i landet. Och han framhöll, att detta stora anslag, som nu be-

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Porta.)

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)

gärdes, kunde anses till en del föranlett av den snart inträffande arbetslösheten. Jag skulle då vilja hemställa till herrarna: Om det nu kommer att bli en större arbetslöshet här i landet, vilket är då lämpligast, att riksdagen anvisar ett direkt anslag till understöd för att lindra denna arbetslöshet, eller att man ställer medel till förfogande, varigenom utvägarna ökas för jordbrukarna att höja produktionsmöjligheterna, så att de under de närmaste åren kunna förse oss i första rummet med brödföda och i andra rummet med foder, vilket åter kommer att giva oss animaliska produkter?

Förhållandena äro alltså av den art, att vill man göra något för att förbättra dem, måste man tillgripa utomordentliga åtgärder. Jag är icke mannen att bemöta de invändningar, som här framställts ur statsfinansiell synpunkt, men jag vill säga, att hur bärande dessa statsfinansiella skäl än kunna vara, få de icke vara utslagsgivande i den situation, där vi nu befinna oss. Här gäller det att vidtaga åtgärder, varigenom föda för människor och djur skall åstadkommas under de närmast följande åren. Jag är övertygad om att, därest första kammaren kommer att avslå det förslag, som här föreligger, kommer första kammaren och de, som eljest bidra till en sådan utgång av frågan, att ådraga sig ett mycket stort ansvar.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Fahln: Jag har icke deltagit i utskottets behandling av detta ärende, men om jag det gjort och även om jag vid ett närmare studium av ifrågasatt kungl. proposition kanske funnit åtskilliga betänkligheter mot bifall till densamma, skulle jag utan tvivel ändock ha ställt mig på den kungl. propositionens sida. Efter den diskussion, som här förekommit, har jag ansett det vara lämpligt att åtminstone för min personliga del göra detta uttalande till protokollet. Jag tror, att de resultat, man avser att utvinna genom den nu ifrågasatta åtgärden, ingalunda komma att motsvara alla de stora förhoppningar, som åtminstone produktionskommittén och kanske även Kungl. Maj:t knutit vid densamma. Men detta torde ännu få anses vara ett ganska tvistigt spörsmål. Ingen kan under nuvarande förhållanden, såvitt jag förstår, framlägga ett förslag, som avser att hjälpa oss i denna bekymmersamma situation, om vilket förslag man kan säga, att det ofelbart leder till målet. Ett sådant ansvar kan väl ingen taga på sig. Det är fast mera så, att vi för närvarande få röra oss så gott som överallt på experimentens område. Detta förslag betraktar jag också som ett experiment, men jag vill å andra sidan säga, att jag är ganska övertygad om, att åtskilliga frukter kunna förväntas, därest man vidtager här avsedda åtgärder. Ätminstone gäller detta vissa landsdelar. Vi ha från föregående år erfarenhet av, huru odlingarna ökats tack vare jordbrukarnas spontana intresse, och jag tror icke, att detta verkat till skada utan fastnat till gagn. Jag tror, att de potatislager, som ännu finnas åtminstone i norra delarna av landet, till väsentlig del ha åstadkommit genom den ökade odling, som förra året ägde rum på förut för brödsödsodling oanvänd mark.

Följaktligen kan jag icke taga på mitt ansvar att här medverka

*Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Förta.)*

till ett avslag på den föreliggande propositionen. Om så skulle vara, att denna proposition icke leder till det åsyftade målet, åtminstone icke i större utsträckning, har ju därmed icke så mycket hänt. Då bör man väl kunna tänka sig, att den risk riksdagen skulle ha iklätt sig även ur statsfinansiell synpunkt — som här så ingående berörs — icke är så stor, ty följden blir då, att anslaget icke kommer att tagas i anspråk i den grad, man velat. Men även om anslaget skulle komma att i stor omfattning utnyttjas — jag tänker då närmast på innevarande år — och det icke skulle medföra det åsyftade resultatet — så tror jag icke, att man bör så bittert ångra det försök, man här har gjort. Ytterst beror resultatet i alla fall på det intresse och den goda vilja, jordbrukarna i landet komma att visa, då det gäller att medverka till undanrödjande av den fara, som i förevarande avseende är för handen. Enligt min mening kunna ganska goda förhoppningar i det hänseendet knytas vid vad föregående talare särskilt uttalade, nämligen möjligheten att på extensiv väg öka våra brödsäds- och fodertillgångar. Detta synes mig vara ett uppslag, som talar till förmån för det föreliggande förslaget.

Vidkommande de yttranden, som här särskilt från två håll förekommit i fråga om det statsfinansiella läget och betydelsen av återhållsamhet i denna del, så vill jag icke förneka, att dessa synpunkter äro av stor och allvarlig betydelse. Det skulle heller icke falla mig in att på ringaste sätt underskatta dem. Men då jag hörde dessa yttranden, gjorde jag samma reflexion, som i debatten här förut nämnts från annat håll, nämligen att då det gäller exceptionella förhållanden, måste man också tillgripa exceptionella medel, vilka man under andra omständigheter icke skulle ha tänkt på. Vi leva under en krigs- och kristid, och om det skall bli möjligt att undkomma dess tryck, måste vi med den erfarenhet, vi äga av den tid, som ligger bakom oss, nödvändigtvis träda in på banor, som vi under normala förhållanden eljest icke skulle beträda.

För öfrigt vill jag säga, att dessa statsfinansiella betänkligheter passa att åberopa på många punkter i synnerhet under den nuvarande riksdagens arbete. Jag kan icke och kunde heller icke underlåta att vid några tillfällen göra reflexioner av hithörande art, exempelvis då riksdagen beslöt stora anslag till telegrafverket. Hade vi icke, frågade jag mig, där kunnat passa på att göra en besparing för att sedan kunna använda medlen såsom bidrag till ett anslag för så behjärtansvärt ändamål som detta?

Utän att vidare ingå på själva saken ber jag, herr greve och talman, då jag icke under nuvarande förhållanden vill taga på mig ansvaret av ett avslag på denna Kungl. Maj:ts framställning, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ericsson, A a b y: Det skulle ha varit ganska frestande att hava till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet riktat frågan, vad han syftade på, när han talade om att vi skulle kunna bliva stängda på en gång från införsel i både väster, söder och öster, men jag skall icke inlåta mig därpå.

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)

Med avseende å herr Hellströms yttrande att bränslekommissionen skulle komma att släppa lös en mängd arbetare, som skulle komma jordbruket till godo, så vill jag säga, att det är blott sådana arbetare, vilka bränslekommissionen tagit från jordbruket, så att därigenom får jordbruket blott tillbaka sin normala arbetsstyrka.

Enligt meddelande från andra kammaren har anslaget där bifallits i enlighet med utskottets förslag utan yttrande eller votering. Det är troligt att detta anslag kommer att genomdrivas på den gemensamma voteringens väg. Under sådana förhållanden tror jag att det på många håll inom jordbrukarkretsar skulle väcka en viss undran, om första kammaren nu motsatte sig detta anslag. Jag hör till dem, som frukta danaerna även när de komma med gåvor och har alltid hållit före, att jordbrukarne borde akta sig för statsunderstöd, ty kraven komma då att så mycket kraftigare ställas på jordbruket senare. Andra personer dela emellertid icke denna min uppfattning utan åtskilliga anse, att även det svenska jordbruket kan behöva hjälp i form av anslag.

Skulle vi nu emellertid komma att bifalla detta utskottets utlåtande och i nästa utlåtande antaga reservationen, så komma dessa anslag att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att efter hushållningssällskapens prövning utdelas till vederbörande. Det krav som herr Hammarskjöld uppställde nämligen att erhålla en saklig prövning blir då tillgodosett; varje anslag blir sakligen prövat och därigenom kommer också övertakandet av utdelningen att bliva större och anslaget begränsas jämväl på sätt man här talat om, så att man undgår missbruk.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ingeström: Herr talman! När man åhörde den första talarens anförande, i vilket han yrkade avslag å utskottets förslag, kom man nästan att glömma bort det svåra läge, i vilket hela vår folkhushållning för närvarande befinner sig. Man kom nästan att glömma bort, att landets jordbrukare vänta nedsättning uti tilldelningen till självhushållen med närmare 25 % eller något dylikt, och man kan förstå, att sådana åtgärder långt ifrån äro ägnade att stimulera produktionen inom jordbruket. Under sådana förhållanden är det icke utan att vi jordbrukare å vår sida kunna fordra att från det allmännas sida mötas med långt mera förståelse än hittills varit fallet. Nu har det här uttalats, att de åtgärder som skulle vidtagas komme att verka för framtiden och således icke skulle ha någon betydelse för den nuvarande kristiden. Ja, det kan ju hända, men det vore i så fall lyckligt, om kammaren vore fullkomligt övertygad om, att de pris vi komma att få för spannmål under de närmaste årtiondena bliva så höga, att nyodlingar måste anses vara nationalekonomiskt förmånliga. Man talar om att det gäller 16 miljoner, och det kanhända att de komma att tagas i anspråk. Men min övertygelse är, att endast en bråkdel av denna summa kommer att tagas i anspråk, så vida näringslivet kommer att fortsättas under något så när normala former. Kommer däremot störningar att äga rum och

arbetslösheten kommer över oss, är det synnerligen välbetänkt, om dessa medel finnas till hands för att sysselsätta den arbetslösa befolkningen. Vi kunna icke få lämpligare sysselsättning för till landsbygden invandrade arbetare än att använda dem i odlingens tjänst. Här har uttalats, att detta skulle vara ett verkligt finansiellt problem. Ja, det kan ju vara så, men jag vill påstå, att produktionsproblemet under nuvarande förhållanden är långt allvarsammare. Det var med oro och spänd förväntan Sveriges folk hoppades på, att åtgärder skulle vidtagas för att öka produktionen. Då nu produktionskommittén i höstas tillsattes och sedan dess arbetat intensivt hela tiden, voro det underligt, om första kammaren utan vidare skulle avlå det första förslag denna kommitté kommit med. I så fall kan man vara viss om, att de efterföljande också komma att avslås. En talare sade, att han särskilt till finansministern ville framställa den frågan, varifrån han skulle skaffa medel. Jag skulle vilja till denne talare framställa frågan varifrån man skall skaffa brödföda åt det svenska folket.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bellinder, Herr talman! Jag skall endast be att få säga ett par ord.

Då jag avslutade mitt föregående anförande, yrkade jag avslag på Kungl. Maj:ts förslag, och det gjorde jag därför, att vi icke kunna vinna det åsyftade resultatet under den närmaste framtiden. Det är ju så, att Kungl. Maj:ts proposition avser att vinna ett tillskott i vår brödföda under den allra närmaste tiden. Det torde ha framgått av mitt anförande, huru högt jag skattar nyodlingar och en därigenom ökad åkerareal. Men då jag gjorde denna min hemställan, glömde jag, att i utskottets förslag även ingår svar på de motioner, som framställts i sammanhang med den kungl. propositionen, och härvidlag är det en motion av herr Barthelson jag hade tänkt förorda. Den har den förtjänsten, att, om den bifalles, realiserandet av densamma dels icke kräver så stor arbetskraft och dels ej fordrar inköp av gödningsämnen, och slutligen skulle genom denna motions antagande ett resultat kunna vinnas under den närmaste tiden. På samma gång jag fortfarande yrkar avslag å utskottets hemställan i övrigt, anholder jag därför om kammarens bifall till herr Barthelsons motion.

Herr Alkman: I det yttrande herr Swartz hade i början av denna debatt förekom en passus, i vilken han med glädje tillkännagav att han kände igen finansministern. Jag får däremot säga att jag för min del hade svårt att i det anförande, herr Swartz då höll, känna igen herr Swartz. Det är icke mer än ett par år sedan herr Swartz i denna kammare höll ett tal, i vilket han gav en sådan framställning av vårt statsfinansiella läge, att det allmänt betecknades som en ljusmålning, och denna framställning blev sedan just från den synpunkten föremål för ganska stor uppmärksamhet och även i viss mån gensagor. Motsatsen mellan detta tal och anförandet i dag är ju uppenbart. Men jag vill tillägga, att det icke bara

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)

är herr Swartz, som jag haft svårt att känna igen under den debatt som förts här i dag, särskilt med hänsyn till den för kammarens majoritet ovanliga tonart, vari denna debatt från den sidan i *allmänhet* förts. Om man tänker tillbaka på vad här anmärkts gentemot den kungl. propositionen och utskottets förslag, är det otvivelaktigt de statsfinansiella skälen som varit allra starkast framhävda, och om dessa icke befunnits så vägande, tror jag, att tonen från dessa majoritetstalares sida icke skulle varit sådan, som den varit. Denna tonart förefaller mig från den sidan vara tämligen ny. Under de gångna åren är det icke från den sidan som man i allmänhet här i kammaren varnat för stora anslag, utan det är från helt andra håll. Och när det från dessa andra håll varnats för stora anslag, när exempelvis vi varnat för att i alltför stor utsträckning beträda lånevägen, har från majoritetens och dess lednings sida gång på gång framhållits, att det ingenting gör om man lånar, när man lånar för produktiva ändamål. Det har framhållits med största styrka, att vad som på ett eller annat sätt är, som det heter, till det svenska näringslivets gagn, det kan det utan fara göras stora statsutgifter för. Och jag vill tillägga, att, om det mer än en gång i denna kammare beslutats mycket stora anslag även till icke produktiva ändamål, har det sannerligen icke skett under motstånd från denna kammares majoritets sida. Ja, jag kan ju peka närmast på det ärende vi behandlade omedelbart före detta, då denna kammares majoritet beslöt högre anslag än det som statsutskottet yrkat på ifråga om mobiliseringsammunition. Jag undrar, om icke även den debatt som nu pågår kan sägas vara en debatt om mobiliseringsammunition, fastän av annat slag. Men nu vilja herrarna säga nej.

Även i ett annat avseende känner jag i debatten i dag icke riktigt igen majoriteten i denna kammare. Senast i fjol riktades från denna kammarmajoritets ledning — om jag icke missminner mig var det under själva remissdebatten — ett ganska skarpt angrepp mot den dåvarande regeringen, därför att den icke tillräckligt beaktat, icke tillräckligt energiskt vidtagit åtgärder för livsmedelsproduktionen. Man hade sysslat för mycket med maximipris och dylikt men icke tillräckligt givit akt på nödvändiga åtgärder för produktionens höjande. Och längre fram under riksdagen, vill jag minnas, förekom i konstitutionsutskottets dechargebetänkande från samma sida en skarp anmärkning mot regeringen i precis samma anda. Är det då mycket att undra på, om regeringen försökt vidtaga åtgärder för höjande av produktionen? Men när den nu kommer till denna kammare med den första stora åtgärd som från sakkunnigt håll utarbetats och föreslagits, så tycks majoriteten vilja säga nej. Jag upprepar, att jag tycker mig icke känna igen kammarens majoritet i detta fall. Det förefaller mig, som om konsekvensen icke vore riktigt klar. Och icke nog med detta. Samtidigt som man ordnat sig för att säga nej, ha under senaste tiden från högerpressen och från högerns talarstolar de skarpaste anmärkningar riktats mot regeringen, därför att den icke, som man påstått, lyckats vidtaga till-

räckligt starka åtgärder just i folkförsörjningsfrågan, för produktionshöjande. Men när ett förslag i sådan riktning kommer till riksdagen, säger man nej, då har man icke råd. Det är icke konsekvent. Jag känner verkligen icke igen den nya tonen. För övrigt ser det ut, som om regeringen, när den vidtager åtgärder för att på importvägen söka få vad vi behöva, icke heller då kan räkna på den sympati och det stöd som behöves för att föra oss igenom den svåra tid vi leva i.

På mig gjorde det ett ganska starkt intryck, när jordbruksministern i sitt korta anförande för en stund sedan pekade på den verkliga anledningen till förslaget. Det verkliga motivet för det förslag, som nu föreligger är, sade han, att landet är i fara. Men det är icke bara jordbruksministern som säger, att landet är i fara, det säges från alla håll och således även från herrarnes eget håll. Men när man kommer med ett förslag för att möta faran, säga herrarna nej, vi ha icke råd att vidtaga åtgärder för att rädda landet. Och ändå är det ovedersägligt att herrarna i denna debatt icke framkommit med något enda uppslag att på annat sätt rädda landet ur den fara, vari alla äro ense om att det befinner sig. Jag undrar, om detta riktigt är den ansvars-kännande politik som från ett så stort partis och ett i denna kammare så ansett partis sida bör föras i en så svår och ansvarsfull situation som den nuvarande.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr S w a r t z: Jag har icke alldeles riktigt kunnat upfattna vad den föregående talaren sade, men i början tror jag att han sade, att han icke kände igen mig. Jag ber få förklara, att jag fullkomligt känner igen herr Alkman, ty det är samma ton han brukar begagna mot olika tänkande i kammaren. Jag ber att få inlägga en bestämd gensaga mot ett sådant handlingssätt. För att man ärligt söker genomtränga och också sakligt giva skäl för den uppfattning man kommit till i en fråga, bör man icke underkastas sådana beskyllningar som herr Alkman framkastat mot mig. Jag ber att få säga herr Alkman, att jag icke ett enda ögonblick förnekat att landet är i en prekär ställning utan tvärtom. Den som behagat följa med vad jag sagt skall finna, att jag framhållit i mitt uttalande, att jag icke velat på något sätt motsätta mig de åtgärder, som äro behöfliga för att hjälpa oss fram genom svårigheterna. Men vad jag ansett mig böra framhålla är, att man måste väga fördelar och olägenheter mot varandra. Till exempel i detta fall, där det gäller dessa nyodlingar, skall man icke ett ögonblick tro, att det är det enda rätta sättet och att detta sätt endast och allenast har fördelar och inga olägenheter. Jag har velat framhålla, att man måste kunna tränga längre än till första blicken på frågan och se konsekvenserna därefter och jag har för min del framhållit såsom min uppfattning, att det är möjligt och ganska antagligt, att konsekvenserna av icke endast denna åtgärd, utan av andra samlade åtgärder, gående ut på att åstadkomma medel i mycket stor utsträckning just nu — jag har velat framhålla, att dessa konsekvenser kunna inrymma ganska

Statsbidrag
till vissa
odlingsföretag
m. m.
(Forts.)

stora olägenheter, svårigheter och faror, och däruti har jag fått stöd från fullt sakkunnigt håll. Jag har framhållit att man kanske på detta sätt, istället för att understödja våra bemödanden att komma igenom kristiden, lägger sten på börda. Jag för min del menar det, och jag har fått stöd i uttalanden från sakkunnigt håll, icke minst från själva lantbruksstyrelsen och särskilt byråchefen Egerström, att de åtgärder här föreslagits taga sikte på en långt avlägsen framtid och i icke vidare stor utsträckning komma den nuvarande tiden tillgodo, så snart som behöves för att hjälpa oss. Vidare har jag framhållit, att vad vi nu här göra med detsamma kan medföra svårigheter ur synpunkten av ökad sedelutgivning, nedpressad valuta och ökad varuprisstegring, vilket icke mindre än mycket annat trycker under dessa tider. Det har varit en ärlig uppfattning från min sida, som resulterat i detta, och jag tror icke att jag på något sätt uppträtt utmanande eller sårande mot någon, som har annan uppfattning än jag. Jag högaktar varje ärlig övertygelse, men fordrar också högaktning för min.

Herr A l k m a n: Herr talman! Jag är ytterligt förvånad över den uppfattning, som herr Swartz fått av mitt anförande. Han påstod, att jag uppträtt mot honom i en mästrande ton. Är det då icke tillåtet i debatten att gentemot en talare anförva vad han i liknande ting vid något tidigare tillfälle yttrat utan att det skall anses som försök att »mästra»? Sådant förekommer och har förekommit i snart sagt varje debatt. Jag får säga, att den harm herr Swartz försökte vända mot mig placerats på fullkomligt orätt ställe.

I fortsättningen av herr Swartz anförande sökte jag förgäves, trots den spändaste uppmärksamhet, att få fatt uti de uppslag, herr Swartz för sin del kunde vilja komma med till avhjälpande av den brist och nöd, som är avsedd och avhjälpas genom det förslag, som nu ligger före. Jag hörde noga efter — jag vet icke, om andra lyckats höra bättre än jag — men tyckte mig icke finna några som helst uppslag. Herr Swartz röstar nej. Jag tror fullkomligt, att hans övertygelse därvid är ärlig, men jag söker fortfarande efter motiven och efter den känsla av ansvar för landet, som jag är övertygad om, att varje ledamot av denna kammare anser sig böra känna i en så viktig fråga.

Som sagt, jag ber att lika värdsamt som bestämt gentemot den ärade talaren få inlägga en gensaga mot det sätt, varpå han sökte kvalificera mitt anförande.

Herr T r y g g e r: Jag för min del hyser stor tvekan, huruvida det förslag, som här föreligger kommer att leda till det resultat som avsetts. Vore jag säker på min sak, skulle jag icke ett ögonblick tveka att rösta för avslag i detta fall. Den omständigheten, att jag särskilt vid flera tillfällen gjort anmärkning mot, att man icke sökt tillräckligt befrämja produktionen av livsmedel utan företrädesvis fäst sig vid att få billigare pris, kunde naturligtvis icke vara skäl för mig att rösta för en åtgärd, som icke leder till det därmed

avsedda målet. Emellertid är jag icke absolut övertygad om, att icke detta förslag verkligen kan vara till en viss nytta, och vid sådant förhållande vågar jag icke taga på mitt ansvar att handla annorlunda än att rösta för utskottets hemställan. Det är visserligen riktigt, såsom från framstående talare, som uttalat sig angående den finansiella ställningen, sagts, att vi f. n. måste vara mycket försiktiga, och vi böra vara dem tacksamma för deras uttalanden. Men jag liksom några föregående talare har den uppfattningen, att det skulle kunna missförstås, ifall vi, särskilt när det gäller, låt vara blott, möjligheten att skaffa livsmedel, skulle börja tillämpa den mera stränga finansiella ståndpunkten, då vi ju varit ganska släpphänta med avseende på tidigare fall. Strängt taget är det visserligen icke ett skäl för att ej bli försiktiga, att vi varit mindre försiktiga förut, men jag tror, att som saken ligger den statsfinansiella synpunkten bör vika, och att det gäller för oss att göra ett försök, även om man icke är fullt övertygad om, att det kommer att leda till målet. Blotta möjligheten att kunna förbättra situationen bör vara avgörande för att vi skola vidtaga den föreslagna åtgärden.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Klefbeck*, att vad utskottet hemställt skulle godkännas med den ändring, som föranleddes av bifall till herr *Barthelsons* i ämnet väckta motion; 3:o) av herr *Bellinder*, att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan, såvitt den skilde sig från herr *Barthelsons* motion, bifalla denna motion oförändrad; 4:o) att såväl vad utskottet hemställt som de i ämnet väckta motionerna skulle avslås.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en odlingsorganisation jämte 7 i ämnet väckta motioner.

Anslag till en odlingsorganisation.

I en till riksdagen den 19 februari 1918 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 92, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till bestridande av kostnaderna för en odlingsorganisation i huvudsaklig överensstämmelse med det av chefen för jordbruksdepartementet tillstyrkta förslag anvisa under nionde huvudtiteln dels å tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag av 800,000 kronor, dels ock å extra stat för år 1919 ett förslagsanslag av 800,000 kronor.

Anslag till en
odlingsorga-
nisation.
(Forts.)

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen

1) nr 138 i första kammaren, av herr *Ericsson, Ollas*, m. fl., och nr 323 i andra kammaren, av herr *Olsson* i Broberg m. fl., av lika lydelse, vari hemställts, att riksdagen med avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 92 måtte till Kungl. Maj:ts förfogande för bestridande av hushållningssällskapens omkostnader för befrämjande av odlingsföretag anvisa dels å tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag å 200,000 kronor, dels ock å extra stat för år 1919 ett förslagsanslag av 200,000 kronor;

2) nr 327 i andra kammaren, av herr *Berg* i Staby, vari hemställts, att riksdagen behagade avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 92;

3) nr 322 i andra kammaren, av herr *Magnusson* i Skövde, vari hemställts, att riksdagen för sin del måtte besluta sådan ändring beträffande i Kungl. Maj:ts proposition nr 92 föreslagna odlingsnämnder, att mindre till varandra gränsande socknar, lämpligen hela pastorat skulle välja en gemensam odlingsnämnd, varvid varje socken skulle välja minst en ledamot, att där två socknar gemensamt valde nämnd, den större kommunen skulle välja tvenne ledamöter, så att antalet ledamöter i nämnden bleve minst tre, att städer och köpingar även skulle utse odlingsnämnder samt att nämnderna skulle erhålla en tilläggsersättning av 10 kronor per hektar nyodlad jord;

4) nr 134 i första kammaren, av herr *Olsson, Lars*, m. fl., och nr 320 i andra kammaren, av herr *von Sneidern* m. fl., av lika lydelse i vilka hemställts, att riksdagen till bestridande av kostnaderna för en odlingsorganisation i huvudsaklig överensstämmelse med det av jordbruksministern tillstyrkta förslaget och med beaktande av vissa av motionärerna framförda synpunkter måtte anvisa under nionde huvudtiteln dels å tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag av 1,150,000 kronor, dels ock å extra stat för år 1919 ett förslagsanslag av 1,150,000 kronor;

5) nr 316 i andra kammaren av herr *Carlson* i Herrljunga, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts proposition nr 92, att de föreslagna odlingsråden utginge och att varje odlingsnämnd tillerkändes ersättning av statsmedel med belopp 300—600 kronor, beroende på deras arbete och kommunernas storlek, jämte 10 kronor för varje hektar nyodlad jord.

Utskottet hade i nu föreliggande utlåtande på angivna grunder hemställt,

1) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning samt de av herr *Olsson, Lars*, m. fl. och herr *von Sneidern* m. fl. i ämnet väckta motioner till bestridande av kostnaderna för en odlingsorganisation i huvudsaklig överensstämmelse med det av chefen för jordbruksdepartementet tillstyrkta förslag med däri av utskottet föreslagna förändringar anvisa under nionde huvudtiteln dels å tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag av 800,000 kronor, dels ock å extra stat för år 1919 ett förslagsanslag av 800,000 kronor,

2) att den av herr Carlson väckta motionen, i vad den icke blivit besvarad genom vad utskottet under punkten anført, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda,

3) att de av herr Ericsson m. fl., av herr Olsson i Broberg m. fl., av herr Berg i Staby samt av herr Magnusson i ämnet väckta motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Ericsson, Aaby*, herr *Lindblad*, greve *Wachtmeister*, herr *Barthelson* och friherre *Hermelin* på åberopade skäl hemställt, att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition, måtte till bestridande av omkostnader för befrämjande av nyodlingsföretag och ökad jordbruksproduktion på sätt som i de av herrar Ollas A. Ericsson m. fl. och Olsson i Broberg m. fl. väckta motionerna föresloges anvisa dels å tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag av kronor 200.000, dels ock å extra stat för år 1919 ett förslagsanslag av kronor 200,000.

Herr *Ericsson, Aaby*: Herr greve och talman! Då jag föreställer mig, att kammaren, efter den långa debatt som nyligen ägt rum, icke är vidare hågad att höra de många skäl som föreligga för att ansluta sig till den reservation jag m. fl. i denna kammare avgivit, inskränker jag mig till att endast yrka bifall till densamma.

Herr *Holmquist*: Ja, herr greve och talman! Jag vill nästan beklaga, att jag icke kan vara så älskvärd som den siste ärade talaren utan måste något litet åtminstone fästa mig vid reservationen, såsom en motsättning till det uttalande, som förekommer i utskottets utlåtande.

Det är som bekant så, att utskotte's utlåtanden i dessa båda här nu föredragna kungl. propositioner hänga tillsammans, jag höll på att säga som de Siamesiska tvillingarna. I det nyss behandlade utlåtandet har denna kammare beviljat ett antal miljoner, som skola användas till den svenska odlingens upphjälpande. I det andra, nu föredragna utlåtandet är det fråga om den organisationsform, som skall givas för att få dessa miljoner på lämpligt sätt administrerade och använda. Det är alldeles klart, efter min mening, att då regeringen fått sin uppfattning igenom rörande dessa miljoner, regeringen utan vidare även borde få administrationen om hand, såsom regeringen velat gestalta densamma. Det är mot den allmänna organisationen som reservanterna vända sig. Jag ber få tillägga, att på grund av den knappa tid, som återstår innan detta arbete bör med kraft påbörjas, har Kungl. Maj:t redan dels genom hushållningssällskapen, dels genom Konungens befallningshavande i rikets olika delar, så att säga, organiserat administrationen enligt av Kungl. Maj:t framställt program. Nu komma reservanterna och säga att organisationen icke skall ske på av Kungl. Maj:t ifrågasatt sätt utan i en annan form. Kungl. Maj:t har dessa sockennämnder och odlingsråd inom varje län och över dem en centralstyrelse, som ordnar förhållandena. Reservanterna säga: Vi behöva icke någon centralkommitté, vi ha lantbruksstyrelsen, vi behöva icke odlingsråd, vi

*Anslog till en
odlingsorga-
nisation.
(Forts.)*

Anslag till en
odlingsorga-
nisation.
(Forts.)

hava hushållningssällskapens förvaltningsutskott. Vi behöva inga organisationer inom socknarna, vi hava alla de tjänstemän, alla de distriktsordförande och hela den organisation, som nu står under hushållningssällskapen, som kunna på lämpligt sätt tjänstgöra. Jag tillåter mig mycket vördsamt fråga: Vem har givit reservanterna fullmakt att förklara, som det här säges i motionen i fråga, att odlingskommitténs uppgift *mycket väl* kan skötas av lantbruksstyrelsen? Jag vet icke, att någon fått en sådan fullmakt. Går man till lantbruksstyrelsen själv är den av en helt annan mening. Herr Ollas Ericsson och herr Ericsson, Aaby, och övriga reservanter i denna fråga få ursäkt mig, om jag anser lantbruksstyrelsen ha saken klarare för sig och om jag på lantbruksstyrelsens ord lägger mera vikt än jag kan tillmäta dessa herrars. Vem har vidare givit dessa herrar fullmakt att tala å alla hushållningssällskapens vägnar och säga, att det kan läggas på hushållningssällskapens förvaltningsutskott att taga saken om hand och lämpa den efter olika ortsförhållanden? Var ha de herrarna fått reda på, huru hushållningssällskapen ställa sig till denna mycket stora och invecklade fråga? Jag kan säga, att i det hushållningssällskap, som står mig närmast och som jag haft äran att snart under ett par decennier vara ordförande i och som också står herr Ollas Ericsson, som är från samma landsända, nära, ha alla som jag talat med förklarat, att det icke går att lassa på hushållningssällskapens förvaltningsutskott sådant uppdrag som här är i fråga. De äro redan nu så nedtyngda av allt det arbete och alla de nya uppgifter kristiden tvingat på dem, att de icke hava krafter att utföra vad som fordras för detta arbete. Jag skulle dock verkligen icke hava framdragit detta, ty det är ju möjligt, att det på andra håll finnes större krafter och mera imponerande resurser. Men jag har talat med ledamöter och ordförande i hushållningssällskap i mellersta och nordliga Sverige, ja, t. o. m. i södra Sverige, som sagt: Det är fullkomligt detsamma med oss, vi kunna icke på lämpligt sätt organisera dessa förhållanden, så att saken blir på riktigt och rättvist sätt tillgodosedd.

Slutligen, går jag till de lokala organisationerna, till organen där, vill jag gärna bekänna en sak, och det är att vi ha här i Sverige kommuner så små, att det verkar nästan egendomligt, att icke dessa små kommuner kunde sammansluta sig om att *gemensamt* få en sockenkännemd. Den frågan var uppe i utskottet, men det ansågs vara förenat med svårigheter att nu gå in på den frågan, därför att ju även detta från Kungl. Maj:ts sida redan i viss mån var organiserat. Men vad säga reservanterna? Jo, de säga, att dessa nämnder böra utgå och att det i stället skall »överlämnas åt hushållningssällskapen att var inom sitt område genom dess häradsavdelningar, flerstädes befintliga sockenkommittéer, jordbrukskonsulenter, vandringsrättare, dikningsförmän m. fl., vilka alla redan tillvunnit sig allmänhetens förtroende, på av sällskapen lämpligast avsedda sätt verka för det eftersträfvade målet: 'utsträckt nyodling inom snar tid och i övrigt ökad produktion'».

Ja, är det över huvud någon verklig organisation som vinnes med

detta, får man ju icke veta annat än att på hushållningssällskapen lagts en del olika funktioner. På de olika institutionerna i orterna och på förvaltningsutskottet vill man kasta ett helt nytt arbete. Men någon genomförd organisation kommer det icke att bli.

*Anslag till en
odlingsorga-
nisation.
(Forts.)*

Jag kan således icke finna, att det som här föreslås från reservanternas sida, är så pass — jag vill icke använda hårda ord — enkelt i själva uppräningen, att man kan ifrågasätta, huruvida dessa trådar, som hålla tillsammans det hela, skola hålla för den enklaste påfrestning. Jag har ju under debatten i utskottet hört min ärade vän, utskottets vice ordförande, komma med ett och annat skäl för detta, men så svagt och intetsägande, att det icke gjort det ringaste intryck på mig. Och jag vill säga, att de övriga ledamöter av utskottet, som här teckna sina namn vid sidan av vice ordföranden, även ha haft mycket litet att tillägga av verkliga skäl.

Jag har sålunda den bestämda uppfattningen, att i valet mellan de båda förslag, som herr Ollas Ericsson och herr Ericsson, Aaby m. fl. ifrågasatt, och Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda organisationsplan, den senare verkligen är så otroligt mycket mer fördelaktig, att jag skulle betala mycket mer för den än här fordras, jämfört med den andra planen som ur billighetssynpunkt är föreslagen.

Jag har icke mycket mera att säga. Jag vill endast tillägga, att det förefaller mig, som om här vore tillämpligt ett yttrande som, när det en gång i en av riksdagens kammare var fråga om en mycket stor organisation — det gällde alla de svenska läroverken — fälldes av den dåvarande ecklesiastikministern gent emot förslaget, att man visserligen skulle giva anslaget men pruta på den föreslagna organisationsformen. Han sade: »Hava herrarna verkligen givit mig skepp, så låt mig ock få besättning!» Jag tror man kan säga det samma här. Om nu första kammaren giver dessa miljoner för det stora syftet, hoppas jag även, att första kammaren skall giva den organisation, som begärts av förslagställarna d. v. s. Kungl. Maj:t och alla andra, som, så vitt jag kan se, grundligt prövat denna sak, och därmed sätta saken i sådant läge, att detta skepp kan föras i säker hamn.

Herr greve och talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Ericsson, Ollas: Herr greve och talman! Jag hade åtskilligt att säga gentemot den föregående talaren, men jag förstår, att kammaren är otålig nu, då den debatterat denna och hithörande fråga så länge som den gjort i dag. Jag vill emellertid säga något till svar på hans anförande, då han direkt frågade reservanternas och mig som medmotionär, vem som givit oss fullmakt att ålägga lantbruksstyrelsen och hushållningssällskapen att hava bestyr med den sak, varom här är fråga. Jag vill då säga det, att jag icke tänkt mig behöva någon fullmakt härtill. Jag har varit med flera gånger, då riksdagen utvidgat ett ämbetsverks åligganden, men har aldrig förut hört att det frågats efter, om den enskilde riksdagsmannen

Anslag till en
odlingsorga-
nisation.
(Forts.)

haft någon fullmakt att därvidlag framställa förslag. Jag menar, att ämbetsverken äro skyldiga att fullgöra de åligganden, som riksdagen lägger på dem.

Till svar på landshövding Holmquists uppmaning, att riksdagen skulle ge en besättning åt det skepp som nyss byggts, får jag säga såsom min uppfattning, att besättningen redan står klar, och det gäller nu endast lämna den litet rörelsekapital. Jag tror icke heller, att det är svårt för denna att fullgöra uppdraget. Att lantbruksstyrelsen och hushållningssällskapen helst vilja komma urdan kan man förstå, ty vilken ämbetsman eller ämbetsverk finns, som icke säger att man har nog av det man har och att man icke vill ha mer arbete för den lön man har? Det är en naturlig sak. Men om riksdagen säger: Vi ha lämnat eder ett uppdrag, var god tag hand om saken och sök utföra den på bästa sätt — tror jag icke varken lantbruksstyrelsen eller hushållningssällskapen ha rätt att visa ifrån sig uppdraget. Vidare vill jag säga landshövding Holmquist det, att hade jag tänkt mig, att han skulle möta förslag i riksdagen av denna beskaffenhet på det sätt han gjort i dag och om de ledande i andra hushållningssällskap delat hans uppfattning, skulle jag, när rusdrycksmedelskommittén hade frågan på tal, hur det skulle förfaras med hushållningssällskapen, som förut levat på brännvinsmedlen, om vi fortfarande skulle hjälpa dem på något sätt eller ställa dem på bar backe, ställt mig mycket tveksam i stället för att jag för min ringa del gjorde allt vad jag kunde för att söka skaffa dem statsanslag. Nu har t. ex. Kopparbergs läns hushållningssällskap icke mindre än omkring 100,000 kronor årligen i statsanslag. Under sådana förhållanden borde man hava rätt att fordra, att hushållningssällskapen skule ställa sin hjälp till förfogande i ett ärende som så intimt sammanfaller med deras uppgift.

Landshövding Holmquists tal om att hushållningssällskapen icke kunde utföra nu berörda arbete förefaller vara ganska nedsättande för förvaltningsutskottet. I våra bygder har man den uppfattningen, att hushållningssällskapen äro till för att på alla sätt främja jordbrukets utveckling, och här är det väl fråga om ett sådant ändamål. Nu ha hushållningssällskapen avdelningar ute i bygderna. I Kopparbergs län ha vi en nämnd för varje kommun, och i denna nämnd har man plockat in de bästa och mest intresserade jordbrukare man har i de olika kommunerna, vilka stå i spetsen för arbetet. Jag tror icke, att det går ordna det bättre om man går på det kungl. förslaget.

Mig förefaller det därför ofattbart om man icke toge vara på det som finnes och därigenom undveke att tillskapa ett nytt ämbetsverk på minst 10,000 personer. Herrarna skulle höra huru det låter ute i kommunerna, när man måste utse den ena nämnden efter den andra, och vilka icke nöja sig med den avlöning staten lämnar, utan kräva ersättning i hög grad även av kommunerna som därigenom bliva ganska nedtyngda. Det är redan en så stor ovilja ute i landet med anledning av dessa nämnder och kommissioner, att jag tycker herrarna skulle draga sig för att öka deras antal än mera.

Jag hade, som sagt, haft åtskilligt mer att tillägga, men vill ej

längre trötta kammaren. Jag yrkar bifall till den av herr Aaby Ericsson m. fl. avgivna reservationen.

*Anslag till en
odlingsorga-
nisation.
(Forts.)*

Herr H e l l s t r ö m: Herr greve och talman! Den siste talarens anförande utgör enligt min mening en mycket god belysning av vad som är anledningen till reservationen. Det är den s. k. kommissionsledan. Det veta vi ju allesammans, att den är ofantligt utbredd här i landet. Men jag tänker mig, att åtminstone denna kammars flesta ledamöter äro ense om, att dessa kommissioner, som vi ha, visserligen i viss mening äro ett ont, men ett nödvändigt ont. Nu har man ju mot dessa kommissioner ganska många anmärkningar, men den mest bärande av de anmärkningar, som göras mot kommissionerna, är väl den överdrivna centralisering, som förekommer på området. Här sitta nu stora kommissioner i Stockholm och fatta beslut som jordbrukarna skola ställa sig till efterrättelse ute i bygderna, utan att man tager hänsyn till de växlande förhållanden, som råda i olika delar av Sverige. Jag har för min del hört lantbrukare säga: Varför skola herrarna i Stockholm ordna dessa saker, varför lämnas det icke åt lantbrukarna själva att bestämma något? Man påyrkar med andra ord en decentralisering på detta område. Nu har produktionskommittén först och Kungl. Maj:t sedan kommit med ett förslag, som tagit hänsyn till detta krav, och föreslagit en decentralisering, så att själva arbetet, som skall utföras lämnas åt jordbrukarna i de olika kommunerna. Jordbrukarna skola själva sammankomma och utse en liten odlingsnämnd, och på denna nämnd skall sedermera ankomma att bestämma, vilka åtgärder som skola vidtagas. Det är ju sålunda så långt från det s. k. kommissionslandet, som det kan vara. Det är en helt ny väg Kungl. Maj:t slagit in på. Då förvånar det mig i hög grad, att personer, som äro så förbittrade på kommissionerna, skola ha så mycket att invända mot förslaget.

Om det nu vore så, att det förslag herrar reservanter hava kommit med, verkligen vore så mycket bättre, vore det icke något att säga därom. Jag anser mig verkligen hava personliga förutsättningar att kunna bedöma denna fråga, då jag över 20 år varit sekreterare i ett hushållningssällskap och för närvarande innehar samma befattning. Därigenom har jag varit i tillfälle att mycket noga följa med de åtgärder, som vidtagits icke blott av mitt hushållningssällskap utan även av andra. Och jag vill uttala som min personliga uppfattning, att det skulle bliva en fullkomligt misslyckad organisation, ifall man skulle gå på reservationen. Man måste säga sig, att när man vill ha en kristidsorganisation för tillgodoseendet av så exceptionella förhållanden som nu äro rådande, duger det icke att komma och lägga nya arbetsuppgifter av så viktig och omfattande art på en redan existerande organisation och på en personal, som redan är överhopad med arbete. Nu är verkliga förhållandet med flertalet av våra hushållningssällskap, att de icke äro så rikt understödda, som herr Ollas Ericsson framhöll då han talade om ersättningen för brännvinsmedlen, utan de ha en ganska svag ekonomisk ställning, som ej medgivit anställandet av någon övertalig personal.

Anslag till en
odlingsorga-
nisation.
(Forts.)

Arbetskrafterna både inom den egentliga centrala organisationen och inom hushållningssällskapens underavdelningar äro redan fullt upptagna för tillgodoseendet av de löpande göromålen. Kan då någon säga, att det vore lämpligt att lägga på dem ytterligare dessa uppgifter. Jag för min del tycker, att var och en som vill litet närmare reflekera över saken, och särskilt de av herrarna som äro ledamöter av något hushållningssällskaps förvaltningsutskott måste ge mig rätt i, att det är ett misslyckat förslag att lägga detta arbete på förvaltningsutskotten. Däremot innehåller ju Kungl. Maj:ts förslag en lösning, som tillvaratager all den sakkunskap, som finns hos hushållningssällskapen. Det odlingsråd, som skall leda arbetet inom varje län, skall ju tillsättas av förvaltningsutskottet, och i detta odlingsråd har förvaltningsutskottet således tillfälle att sätta in personer med de bästa förutsättningar att kunna bedöma, huru arbetet inom hushållningssällskapets verksamhetsområde lämpligast bör bedrivas. Då man sålunda fått ett förslag till organisation, som, så vitt jag förstår, synes mig kunna göra det beslut, kammaren nyss fattat, effektivt, tycker jag det skulle vara sorgligt, om kammaren genom att nu följa reservanterna skulle på en bakväg taga tillbaka det beslut, kammaren nyss fattat, då den beslutit bifalla jordbruksutskottets utlåtande nr 26. Jag vill påstå, att vad som står på sid. 16 i jordbruksutskottets utlåtande, är fullkomligt riktigt. Det står där:

»Utskottet är av den uppfattningen, att en väl ordnad och efter förhållandena lämpad organisation torde vara en nödvändig förutsättning för att överhuvud en verksamhet av den särskilda art och omfattning, varom här är fråga, skall kunna med verklig framgång bedrivas.»

Få vi den organisation, som av Kungl. Maj:t föreslagits, då har man förutsättningar för att också kunna tillgodogöra sig frukten av kammarens nyss fattade beslut, men i annat fall kommer man att på en omväg taga tillbaka med vänstra handen vad den högra givit. Därför yrkar jag bifall till jordbruksutskottets förslag.

Greve **W a c h t m e i s t e r, A x e l**: Herr greve och talman! Jag ber först få bemöta herr Hellström, då han slutade sitt anförande med att polemisera mot, att detta uppdrag skulle läggas på hushållningssällskapen, därför att dessa vore så ansträngda och liksom förvaltningsutskotten hade allt för mycket att göra. Så visade han, att den kungl. propositionen vore att föredraga, därför att den tillvaratager all möjlig sakkunskap. Men det finns ju icke i reservationen något som hindrar, att all denna sakkunskap även vid bifall av reservationen tillvaratages. Om den tillvaratages i mån av behov på de orter och vid de tillfällen då därav göres behov, skola hushållningssällskapen få full frihet till all möjlig sakkunskap. Om det nu vore så, att det vore alldeles klart och tydligt, att en energiskt bedriven agitation, som ju tillämnas från dessa odlingsnämnder, verkligen skulle tillföra oss värderik hjälp i våra brödbekymmer, finge man naturligtvis finna sig i denna stora appa-

rat, om än aldrig så litet tilltalande och aldrig så dyrbar. Men nu är det ju så, att den saken är rätt osäker. Den produktionsvinst, som skulle ernås genom nyodlingar, är ingalunda någon säker nettovinst, utan kan delvis kanske helt bli en vinst, som uppkommer på bekostnad av brukningen av vår gamla, goda åkerjord. Faran för något sådant minskas ju givetvis, ju mindre agitationen bedrivs. Ju mindre denna agitation är, dess mindre utsätta vi oss för försök med torra, dåliga backar, som bliva mera tärande än närande. Och till att kontrollera en sådan i måttligt tempo skeende nyodlingsverksamhet, räcker den organisation, som i reservationen föreslås, d. v. s. med bibehållande av nu befintliga organ, vederbörligen förstärkta för de orter och tillfällen, då därav särskilt göres behov.

Ja, säger man, men arbete för nyodlingsverksamhet utgör icke det enda målet för odlingsnämnderna, utan den huvudsakliga uppgiften skall vara en rådgivande och undervisande verksamhet. Men bliva verkligen odlingsnämnderna, på sådant sätt sammansatta, så skickade och lämpade för denna synnerligen svåra och ömtåliga uppgift? Det tror jag för min del icke. Den ene lantbrukaren anser sig lika god som den andre. Nu är det nog så, att våra lantbrukare tack vare hushållningssällskapens upplysningsverksamhet hava ganska bra reda på, hur en sak skall göras. Vad som fattas är pengar till att göra saken och att skaffa medel därtill. Därför kommer nu den ena propositionen efter den andra om att skaffa dem dessa medel så att de få det bättre ställt. Ändå ömtåligare ställer sig uppgiften för dessa odlingsnämnder vad beträffar att förebygga och anmäla vanhävd. Vi måste betänka, att här ofta är fråga om nära grannar. Antingen ställer sig saken så, att man måste avstå från att ingripa, för att bibehålla god grannsämja, och så torde oftast ske, eller ock ingriper man. Och då kunna förhållandena grannar emellan bli olidliga. Tillsyn mot vanhävd behövs nog, men det är lämpligt, att tillsyningsmännen tagas från mer avlägset håll, så att personerna ifråga icke hava så nära beröring med varandra. Allt som allt synes mig denna organisation med schablonmässig indelning efter kommuner mycket litet tilltalande. I de små kommunerna komma nämnderna att springa omkull varandra, i de stora och glest befolkade Norrlandskommunerna att icke kunna fylla sitt värv. Då förefaller det mig, att den organisation, som i reservationen antytts, d. v. s. överlämnandet av ifrågavarande uppdrag åt redan befintliga organ, vederbörligen förstärkta, vore en mycket smidigare apparat och lättare att anpassa efter de olika förhållandena.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lindblad, Ernst: Just därför att kammaren har genom sitt föregående beslut med riklig hand anslagit pengar till dessa omtvistade nyodlingar, anser jag tillbörligt, att kammaren nu tillser, att dessa medel riktigt användas, och det är därför vi reservera' er inom utskottet velat koncentrera vår uppmärksamhet på vad som över huvud är möjligt att åtgöra. Vi ha icke kunnat vara med om Kungl. Maj:ts proposition att med folkvalda nämnder få dessa

*Anslag till en
odlingsorga-
nisation.
(Forts.)*

Anslag till en
odlingsorga-
nisation.
(Forts.)

medel fördelade, ty då kommer man i mycket egendomliga förhållanden. Vi hava dock i vårt land icke mindre än 70 kommuner med intill 250 invånare. Skola dessa utse odlingsnämnder om 3 personer, när man samtidigt i större socknar, och vi ha 24 stycken, som ha över 10,000 människor, skulle få nöja sig med 5 personer? Är detta en organisation, som herr Holmquist gillar? Jag tror icke, att man kan uppställa den som mönster. Jag för min del är övertygad, att t. o. m. hushållningssällskapet i Kopparbergs län skall bättre dela härvidlag, och lämpa efter omständigheterna. Hushållningssällskapen äro visserligen icke i sträng mening folkvalda, men de hava både personal och sakkännedom på området och komma att handla därefter.

Jag läste i morse en notis från Hälsingland, där det säges, att flera socknar vägra att utse odlingsnämnder. Huru skall man då bete sig? Skall man tvinga dem, när de icke vilja göra det och icke ha något som helst intresse för saken, att ändå tillsätta odlingsnämnder bara för att pengarna skola gå åt? Jag tror, att kammaren med anledning just av sitt föregående beslut nu skall försöka att hålla något så när inom det tillbörligas gräns dessa rikliga anslag, så att man icke därmed lockar folk att bedriva odling, som icke sedermera kan vidmakthållas. Vi känna ett gammalt ord, som säger, »samt sås på hälleberget», och det kan komma att besanna sig även med denna nya odling. Säkerligen skulle i vårt land komma att förloras flera tunnor råg än det skulle vinnas om man ävlas att alltför brådstörtat driva dessa nyodlingar. Jag vet av erfarenhet från kronodomänerna, att dessa icke ha rättighet till nyodling utan tillstånd från domästyrelsen. Jag har jämväl sett många hundra kontrakt med enskilda arrendatorer, vari de äro förbjudna att verkställa nyodling, därför att man vet, att det skulle taga kraft och gödningsmedel från den jord, som betalar sig bäst, och fresta till att lägga dem på jord, som är jämförelsevis mindre bärande.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr statsrådet P e t e r s s o n: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke underlåta att säga kammaren, att jag för min del anser, att därest de medel, som här äro begärda för att lämna dessa mycket minimala bidrag till den organisation, varom här är fråga, skulle avslås, skulle man i mycket stor utsträckning äventyra resultatet av det beslut kammaren nyss fattat och båda kamrarna för övrigt fattat. Jag kan icke anse annat än att dessa förslag hänga så nära samman och äro så intimt förbundna med varandra att, om det ena faller, har därmed även det andra i viss mån förlorat sin betydelse, och verkningarna av detsamma komma då efter min mening att bli mycket små. Det är verkligen för mig en överraskning, att så pass många inflytelserika män i denna kammare hava kommit till den ståndpunkt, som fått sitt uttryck i reservationen och fått understöd här i kammaren. Vad är det fråga om? Är det icke fråga om en uti den allra eminentaste mening jordbrukarnas egen organisation, och är det icke mera en stämningssak än en ståndpunkt, som har sin grund i verk-

*Anslag till en
odlingsorga-
nisation.
(Forts.)*

liga realiteter, när man reser detta motstånd mot organisationen? Man har mer än en gång sagt, särskilt i fråga om folkhushållningskommissionen, kanske även om andra kommissioner, att de äro för ensidigt sammansatta. Folkhushållningskommissionen, som åtminstone hittills haft hela vår folkhushållningsfråga, således även produktionsfrågan om hand, har man icke haft vidare tilltro till bl. a. av det skälet, att man sagt, att jordbrukarnas intressen allt för litet representerades där. Men här är det ju fråga om att få jordbrukarnas egen organisation, en kristidsorganisation, jag betonar det, här är icke fråga om någon permanent sådan. Jag hörde nyss, därför vill jag säga det, att en av utskottets ledamöter hade den uppfattningen, att det här gällde något förblivande, som var avsett att stå kvar, även sedan dessa abnorma kristider, vari vi leva, hade avvecklats. Jag vill säga, att jag åtminstone icke ett ögonblick haft denna tanke under övervägande. Nej, det är ett behov, som framkallats av det nuvarande krisläget.

Huru skall nu denna organisation åstadkommas? Jo, på det sättet, om jag nu börjar med de lokala nämnderna, att jordbrukarna själva anmodas att inom varje kommun tillsätta en liten nämnd, bestående av högst 5 och minst 3 ledamöter. Märk, det är jordbrukarna själva man anmodar att vidtaga denna åtgärd, och endast jordbrukare hava rätt att närvara och taga del i valet av denna nämnd. Ha inte herrarna så mycket förtroende för jordbrukarna i landet, så att herrarna tro, att dessa jordbrukare själva äro i stånd att utpeka de personer, som äro lämpliga och till vilka jordbrukarna hava förtroende.

Nu vill man sätta i stället för dessa odlingsnämnder hushållningssällskapens s. k. häradsavdelningar, som ju finnas. Man har även sagt sockenkommittéer, men så vitt jag vet, finnas sådana kommittéer i mycket få län. Nej, häradsavdelningarna skulle träda i stället för dessa små sockennämnder. Tro herrarna, att dessa häradsavdelningar, som egentligen bestå av alla hushållningssällskapets ledamöter inom ett härad, tro herrarna, att de äro lämpliga att utföra detta uppdrag? Man har vid uppgörandet av förslaget gått ut från, att man skall söka åstadkomma en personlig påverkan och att de personer, som erhålla detta uppdrag, verkligen skola känna förhållandena inom sin kommun och kunna personligen påverka de personer, som hava en odlingsmöjlighet, att gripa sig an med. Det förefaller mig vara alldeles otänkbart, att den uppgiften på något sätt skall kunna uppfyllas av häradsavdelningar, som möjligen kunna fatta beslut om, huruvida den och den lantbrukaren skall hava understöd av dessa pengar, som riksdagen anslår, och det få de bilda sig en uppfattning om på grund av ingivna syneinstrument, besiktningar och skrivelser, men vem skall då göra det senare? Jag kan inte förstå, varför denna anordning skall mötas av ett sådant mistroende.

Det var en talare här som sade, att detta förslag vittnar om att man undervärderar hushållningssällskapen och att det är nedsättande för hushållningssällskapen. Mina herrar, är det nedsättande för hushållningssällskapen att man t. o. m. uppdrar åt deras förvaltningsutskott att utse dessa s. k. odlingsråd, d. v. s. organen inom varje län eller hushållningssällskapsområde? Kan det vara nedsättande,

Anslag till en
odlingsorga-
nisation.
(Forts.)

att man lägger i sällskapens förvaltningsutskotts hand att utse denna delegation? Man har ansett, och jag delar fullkomligt den uppfattningen, att förvaltningsutskotten äro aldeles för stora organisationer. Det hela blir för tungrott, det blir inte tillräckligt mobilt — om jag så får säga — för ändamålet, om man skall taga hela förvaltningsutskottet sådant det är, vilket ju består av ett ganska stort antal personer. Jag tycker också, att det vittnar om det största förtroende för förvaltningsutskotten, om man lägger i deras hand att utse odlingsråden, liksom det visar förtroende för jordbrukarna i kommunerna, när man lägger i deras hand att utse odlingsnämnderna.

Så har man vidare sagt, att lantbruksstyrelsen borde hava den centrala ledningen. Ja, mina herrar, jag förnekar inte, att lantbruksstyrelsen skulle vara kompetent härtill, men ha inte herrarna förnunnit den klagan, som länge hörts, att lantbruksstyrelsen är så överhopad med arbete i förhållande till de arbetskrafter, som finnas inom styrelsen, att det är nästan omöjligt att lägga på något ytterligare? Det är denna klagan som gjort, att man funnit sig nödsakad att nu gå i författning om utredning och förslag rörande utökning av lantbruksstyrelsen, så att den skall få större krafter. Men detta förslag är inte bifallet av riksdagen, och även om det bifalles, så tror jag inte, att lantbruksstyrelsen har krafter till att bliva det centrala organet utan åsidosättande av andra administrativa göromål, som det är nödvändigt för styrelsen att taga befattning med. Nej, mina herrar, jag ser denna sak så, att man genom ett bifall till utskottets förslag uttalar ett förtroendevotum från statsmakternas sida för jordbrukarna, på samma gång som man uttalar en vädjan till jordbrukarna att i en hård tid taga produktionen i sin egen hand och göra allt för att utvinna största möjliga resultat. Det är därför som det förefaller mig mycket oförklarligt, att denna kammare skulle visa ett sådant misstroende mot jordbrukarna själva, att den inte vågade lägga denna sak i deras händer. Att jag redan har hemställt till Kungl. Maj:t att anmoda såväl Konungens befallningshavande som förvaltningsutskotten i de olika länen att fortast möjligt vidtaga åtgärder för att få denna organisation i gång, beror helt enkelt därpå, att jag ansett och anser i denna stund, att här är det ingen dag att förlora utan att man bör, om det skall bli någonting av, få arbetet i gång så fort som möjligt. Herrarna förstå ju, att allting tar sin tid, och skulle man hava dröjt med detta ända till dess riksdagens skrivelse i frågan komme in, skulle detta försena frågan och skjuta fram den till långt fram på våren, vilket jag anser vara en synnerligen stor förlust.

Hur jag än ser denna sak, kan jag sålunda inte komma till annan uppfattning än att, om vi vilja vänta någonting av nu föreliggande av produktionskommittén föreslagna åtgärder och av de förslag, som ytterligare komma att framläggas och eventuellt bifallas av riksdagen, bör man inte motsätta sig detta förslag, vartill jag ber att få hemställa om bifall.

Herr Ericsson, A a b y: Jag har blivit uppkallad av vad

herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet yttrade och måste därför besvara herrarna några ögonblick.

*Anslag till en
odlingsorga-
nisation.
(Forts.)*

Det är sant, att vi från lantbrukarhåll klagat över att vi hava för litet att säga i kommissionerna, och det är sant att vi från lantmannasynpunkt skulle få mycket att säga genom införandet av ifrågavarande organisation, men, herr statsråd, vi skulle få alldeles för mycket av det goda, och så mycket hava vi icke begärt, ty detta är att konstruera fram och bygga upp en ofantlig byggnad. Det blir en organisation på 10,000 personer och en årskostnad, som går upp till ungefär 2 miljoner kronor. Det stannar visst inte med de 800,000 kronor, som Kungl. Maj:t har begärt, det har jordbruksutskottet redan höjt till 1,100,000 kronor, därest de 700 kronor per kommun, som utskottet föreslår, skola utnyttjas, och jag hemställer till herrarna, huruvida icke en kommun, som får en tillgång på 700 kronor att utbetala till ledamöterna såsom sakkunniga, kommer att utnyttja dessa. Nog tror åtminstone jag, att kommunerna komma att utnyttja anslagen. Det kommer således att bliva en kostnad på ungefär 2 miljoner kronor om året för denna byggnad.

Och vad skola dessa odlingsnämnder göra? Jo, statsrådet sade snällt och milt, att de endast skola vara rådgivande. Nej, herr statsråd, så står det icke skrivet i det papper, jag har här. Det angives där, att dessa personer skola utgöra icke endast en rådgivande utan även en agitationskommitté för de odlingsföretag, i fråga om vilka det varit så ytterligt delade meningar här i kammaren. Och än mera, denna kommitté skall vara fiskaliserande, denna nämnd skall anmäla sina närmaste grannar, om dessa icke ha sina gödselstäder väl vårdade och sin jord och odlingslägenheter i hävd. Herr jordbruksministern tyckes mena, att jag har orätt, men förlåt, så är det skrivet här i betänkandet och så har även under debatten uttalats, kommittén i fråga skall verkligen fiskalisera dessa grannar för att de skola sköta jordbruket. Således är det väl icke troligt, att dessa nämnder bli så synnerligen väl emottagna.

Sedan, mina herrar, har det också talats om att reservanternas förslag skulle innebära en förolämpning mot hushållningssällskapen och mot jordbrukarna. Men är det ändå icke att använda sig av ett alltför starkt uttryck? Ligger det ändå ej någon misstro mot de svenska jordbrukarna att säga: enligt den här kungörelsen stå 8 miljoner kronor till jordbrukarnes förfogande för verkställande av nyodlingar och ni jordbrukare få hälften av edra kostnader till skänks av dessa miljoner, men så tillägga att detta begripa ej jordbrukarna utan särskilda upplysningsnämnder att tillgodogöra sig!

Jag anser, att hushållningssällskapen böra få uppdrag att utdela dessa medel till dem, som så önska. Detta kungöres i tidningarna och tillkännagives genom häradsavdelningar, sockenavdelningar, jordbrukskonsulenter, vandringsrättare och dikningsförmän m. fl., ty det är ej någon liten stab, som står till hushållningssällskapens förfogande. Tro ni icke, mina herrar, att Sveriges jordbrukare hava så stort förstånd, att om de anse lämpligt att odla ett stycke jord och få halva odlingskostnaden såsom statsbidrag, de

Anslag till en
odlingsorga-
nisation.
(Forts.)

också komma att verkställa sådan odling. Jöns Persson behöver, enligt min mening icke komma och säga till Per Jönsson: Ni har en liten bit att odla, var så god och gör det! Per Jönsson svarar kanske då: Var så god och gå er väg. Men då kan det hända, att det svaras: Så har ni icke rättighet att säga, ty jag är med i nämnden, och denna nämnd är tillsatt enligt order av Kungl. Maj:t med uppdrag att just lägga sig i sina grannars åtgöranden.

Är det rätt, måste jag fråga, att Gottland skall förses med 452 herrar odlingsnämndsledamöter, under det att socknar i Norrland lika stora som Blekinge icke skola erhålla flera än 5? Är detta förslag verkligen genomtänkt och genomarbetat? För min del kan jag icke finna det. Jag anser i stället att vi böra utnyttja våra redan befintliga organ på detta område, så långt vi hava dem till hands. Låt också dem få medel för att med sig associera lämpligt och dugligt folk att verka för vad reservanterna uttalat som önskvärt nämligen lämpliga nyodlingar och en därav följande ökad produktion.

Herr statsrådet yttrade, att vill man »vänta sig något» av de miljoner, som beviljats nyss, så skall man antaga Kungl. Maj:ts och utskottets nu föreliggande förslag. Jag vill nu förändra detta uttalande på det sättet, att vill man »vänta sig något gott» av de anslag, kammaren nyss beviljat, då skall man antaga *reservanternas* förslag.

Herr Gustafsson: Jag vill i likhet med vad förut här framhållits säga, att då man påstår, att en sådan organisation, som i den kungl. propositionen föreslås till antagande, skall vara jordbrukarnas egen organisation, bör man väl icke ha så många nämnder som komma att bildas. Ty en ny nämnd skulle nu inrättas i varje kommun i hela Sveriges rike. Och huru skola dessa alla kunna enas om ett enhetligt pris på arbetet, huru skola de vidare kunna få tillnärmelsevis någon likhet i sitt arbetssätt? Jag kan icke förstå, huru det skall gå till. Och jag får säga, att om det skall bli jordbrukarna själva som skola tillsätta nämnderna — ty i den kungl. propositionen står det, att rösträtten vid val på dessa möten tillkommer man och kvinna, taxerade till bevillning för inkomst av fast egendom — så måste jag vid läsningen av propositionen i denna del bliva ganska fundersam. Då jag läste den kungl. propositionen, läste jag den icke en utan två gånger och tänkte: hur skall det vara möjligt att vi skola kunna åstadkomma det stora arbete, man här förutsätter?

För mig ligger saken helt enkelt så, att jag anser att avgörandet vilar i bättre händer, om hushållningssällskapen få taga hand om detta. Vi få då arbetet mera enhetligt bedömt, priserna jämnare fördelade över hela landet, och av denna anledning är det icke nödvändigt att utse odlingsnämnder i varje kommun, då icke odlingsbar jord finnes i alla.

Då tiden är långt framskriden skall jag icke förlänga debatten. Men jag har velat få till protokollet antecknat, att här hade kunnat finnas åtskilliga andra utvägar för frågans lösning. Jag har för-

vänat mig över, att herr statsrådet icke tänkt på att säkerställa brödsädsbehovet genom att gå en annan väg. Ty då det här ställts i utsikt, att även självhushållen skulle få inskränkning i brödsädsransonerna — vilka icke räcka till för jordbruksarbetarna under nuvarande förhållanden — så kanske det hade varit bättre, om man i stället toge ut den säd, som nu reserverats för utsäde till nästa år i vissa delar av landet. I de delar av vårt land, som ligga söder om Stockholm, kan man nämligen till utsäde använda säd efter den nya skörden, och om man då i dessa trakter finge taga ut en del utsäde, vete och råg, och använda denna till brödsäd, skulle man genom utdryingning med annan spannmål kunna slippa en inskränkning i jordbruksarbetarnas ransoner. Skola vi här göra en inskränkning i brödsädstilldelningen för jordbruksarbetare, få vi nämligen icke vänta, att vi skola kunna nöjaktigt bruka den jord vi redan äga, mycket mindre, att vi skola kunna odla någon ny jord.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Aaby Ericsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, vilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Aaby Ericsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 39;

Nej — 67.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts efter framställning av herr talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 157, angående bidrag till täckande av de för Sveriges hantverksorganisation i dess egenskap av förmedlare av utlåningen från fonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri uppkommande förvaltningskostnader för åren 1918—1922 ävensom av andra utav låneförmedlingsverksamheten härflytande direkta utgifter för hantverksorganisationen under nämnda år; samt

nr 158, angående ifrågasatt överenskommelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Sydsvenska kraftaktiebolaget angående vattenhushållningen vid vissa vattenfall i Lagan.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckta motioner om ändring i vissa delar av lagen om val till riksdagen;

nr 5, i anledning av väckta motioner om ändring i vissa hänseenden av förordningen om landsting m. m.;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående beräkning av röstvärdet enligt kommunalförfattningarna för skattskyldig, vars beskattningsbara inkomst blivit vid bevillningstaxeringen år 1918 av viss anledning nedsatt; och

nr 7, i anledning av väckta motioner dels om ändring i § 28 regeringsformen, dels om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i §§ 4 och 28 regeringsformen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående leverans av oljor till marinen;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av rörelsekapital för bränslekommissionen under år 1918; och

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskild ersättning till vissa flottan tilldelade värnpliktiga under mobiliseringstjänstgöring;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av väckt motion om vidtagande av åtgärder för beredande åt riksdagsmän av rätt till fria resor på statens järnvägar under viss tid; och

nr 38, med förslag angående avlöningsförhöjning för viss hos riksdagen anställd personal; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 9 A. angående regleringen av

utgifterna under riksstatens nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet.

Kammaren åtskildes kl. 5,28 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.